

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Andra kammaren.

Nr 32.

Tisdagen den 17 maj.

Kl. 3.30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talman-
nen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 10 och den 11 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets memorial och utlåtanden nr 110—113, bankoutskottets utlåtanden nr 52—55, jordbruksutskottets utlåtanden nr 66—69, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 3.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 3 B, angående regleringen för budgetåret 1927—1928 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet; nr 193, i anledning av väckt motion om anslag till tryckning av redogörelse för de ecklesiastika boställena i Kopparbergs län;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1927—1928 för viss personal inom den civila statsförvaltningen; och

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till statsunderstödda fiskehamnar; samt

från bankoutskottet:

nr 196, i anledning av väckta motioner angående utredning rörande den primära jordbruksfastighetskrediten;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension m. m.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i den vid lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör pensions- och indragningsstaterna;

Andra kammarens protokoll 1927. Nr 32.

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 3, 4, 6 och 7 av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer och åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.; och

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1927—1928 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna.

§ 4.

Till bordläggning anmälde:

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 113 med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om understödsföreningar och nr 114 med förslag till förordning om erkända sjukkassor m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 111 med förslag till lag om ändrad lydelse av 40, 41 och 51 §§ i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården m. m.;

bevillningsutskottets memorial:

nr 48, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 49, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 50, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets memorial med föranledande av kamrarnas återremiss av utskottets betänkande nr 17 i anledning av väckta motioner om förbud mot utminuterung av rusdrycker till den, som icke fyllt 25 år; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 30 juni 1913 (nr 120) om allmän pensionsförsäkring, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 30, beträffande vissa delar av väckt motion angående revision i vissa avseenden av lagen om allmän pensionsförsäkring; och

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.49 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 18 maj.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talman-
nen.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Riksdagsman Sven Bengtsson, Norup, är på grund av influensa tillsvidare
förhindrad deltaga i riksdagsarbetet, vilket härmed intygas.

Stockholm den 17. 5. 1927.

Abraham Troell,
med. dr.

§ 2.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda sammansatta stats- och andra lagut-
skottets utlåtanden nr 1 och 2.

§ 3.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 48, i anledning av kam-
rarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordnin-
gen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp
och byte av fondpapper ävensom en i ämnet väckt motion.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 4.

Härefter föredrogos vart för sig och lades till handlingarna bevillningsut-
skottets memorial:

nr 49, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets be-
tänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning
om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning
av pilsnerdrika ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 50, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets me-
morial med föranledande av kamrarnas återremiss av utskottets betänkande nr
17 i anledning av väckta motioner om förbud mot utminuterung av rusdrycker
till den, som icke fyllt 25 år.

§ 5.

Andra lagutskottets utlåtanden nr 29, 30 och 32, som nu föredrogos, bordla-
des åter.

§ 6.

Ordet lämnades härpå till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att kammaren ville besluta, att andra lagutskottets utlåtande nr 29 uppföres på föredragningslistan för det plenum, som infaller näst efter det att riksdagen kommer att besluta i anledning av sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

Till avgörande företogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen avlåten, den 18 februari 1927 dagtecknad proposition, nr 116, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag framlagt förslag till omorganisation av det högre skolväsendet m. m.

I samband med denna proposition, som hänvisats till andra särskilda utskottet, hade utskottet till behandling förehaft följande till utskottet remitterade motioner, nämligen:

inom första kammaren:

- nr 215 av greve *Spens m. fl.*;
- nr 216 av herr *Karl J. A. Gustafsson m. fl.*;
- nr 222 av herrar *Isak Svensson och Holmgren*;
- nr 223 av herr *Åkerberg m. fl.*;
- nr 231 av herr *Karl Johan Ekman*;
- nr 232 av herr *Bergqvist*;
- nr 233 av herrar *Pålsson och Nils Anton Nilsson*;
- nr 237 av herr *Larsén m. fl.*;
- nr 238 av herr *Pålsson*;
- nr 239 av herr *Dalberg m. fl.*;
- nr 240 av herr *Åkerberg*;
- nr 241—248 av herr *Lindhagen*;
- nr 249 av herr *Hederstierna*;
- nr 250 och 251 av herr *Bergman*;
- nr 252 och 253 av fröken *Hesselgren*;
- nr 254 av herr *Möller m. fl.*;
- nr 255 av herr *Pauli*;
- nr 256 av herrar *P. Adolf Dahl och Bissmark*;
- nr 257 av herr *P. Adolf Dahl*;
- nr 258 av herr *Sandegård*;
- nr 259 av herr *Oscar Olsson*;
- nr 260 av herr *Schedin m. fl.*;
- nr 261 av herrar *Nils Anton Nilsson och Jönsson*;
- nr 262 av herr *K. Oscar Ericson*; och
- nr 263 av herr *Westman*; samt

inom andra kammaren:

- nr 323 av herr *Johanson i Huskvarna m. fl.*;
- nr 327 av herr *Fast m. fl.*;
- nr 330 av herr *Öhman m. fl.*;

- nr 331 av herr *Sundström m. fl.*;
 nr 332 av herr *Granath*;
 nr 333 av herr *Mårtensson m. fl.*;
 nr 334 av herr *Björkman*;
 nr 343 av herr *Fjellman*;
 nr 344 och 345 av herr *Lindskog*;
 nr 358 av herr *Englund*;
 nr 359 av herr *Mogård m. fl.*;
 nr 360 av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*;
 nr 361 av herr *Leo*;
 nr 362 av herr *Röing*;
 nr 363 av herr *Lövgren* i Nyborg *m. fl.*;
 nr 399 och 400 av herr *Almquist m. fl.*;
 nr 401—403 av herr *Pehrsson* i Göteborg;
 nr 404 av herr *Magnusson* i Skövde *m. fl.*;
 nr 405 av herr *Järte*;
 nr 406 av herr *Forssell m. fl.*;
 nr 407 av herr *Holmdahl m. fl.*;
 nr 408 av herr *Hedvall m. fl.*;
 nr 409 av herr *Norling m. fl.*;
 nr 410 av herr *Vennerström*;
 nr 411 av herr *Olsson* i Kalmar;
 nr 412 av herrar *Christenson* i Södertälje och *Laurén*;
 nr 413 av herr *Holmberg*;
 nr 414 av herr *Westman m. fl.*;
 nr 415 av herr *Hagman*;
 nr 416 av herr *Björklund*;
 nr 417 av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*;
 nr 418 av herr *Gustafson* i Vimmerby;
 nr 419 av herrar *Göranson* och *Ericson* i Boxholm;
 nr 420 och 421 av herr *Mosesson*;
 nr 422 av herrar *Andrén* och *Magnusson* i Skövde; och
 nr 423 av herr *Engberg*;

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts proposition samt de i ämnet väckta motionerna —

A. under förutsättning av bifall till vad utskottet under B—H hemställt
beträffande högre lärarinneseminariet:

föreskriva, att från och med läsåret 1928—1929 de förberedande klasserna vid statens normalskola för flickor skulle successivt ombildas och utvecklas till en sexklassig folkskola, avsedd att utgöra en övningsskola för eleverna vid högre lärarinneseminariet; och

besluta, att från och med läsåret 1927—1928 vid nämnda skola skulle successivt anordnas jämväl en realskolelinje för flickor med fyra ettåriga klasser och med avseende å det kunskapsmått, som erfordrades för inträde i realskolelinjens första klass, grundad på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

B. under förutsättning av bifall till vad utskottet under A och under C—H hemställt,

beträffande de allmänna läroverken:

a. de allmänna läroverkens organisation;

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

godkänna följande ändrade huvudgrunder för de allmänna läroverkens organisation:

»1. rikets allmänna läroverk skola vara av tre slag, nämligen dels realskolor, dels högre allmänna läroverk, dels ock lyceer, de sistnämnda anordnade antingen såsom fristående läroanstalter eller såsom avdelningar, knutna vid högre allmänna läroverk;

2. realskolan skall hava till uppgift att utöver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning;

3. det högre allmänna läroverket och lyceet skola hava till ändamål, förutom meddelandet av allmän medborgerlig bildning, att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vid universitet eller högre fackutbildningsanstalt vidare utbildas;

4. realskolan skall på det sätt, som för varje särskilt läroverk av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmes, vara anordnad, antingen med fyra ettåriga klasser och med avseende å det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, grundad på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer eller med fem ettåriga klasser och med avseende å kunskapsmättet för inträde i första klassen grundad på genomgången fjärde klass i folkskola, som nyss nämnts, eller ock med såväl fyra som fem ettåriga klasser, anslutna till folkskolan på nu angivet sätt;

5. det högre allmänna läroverket skall bestå av realskola, anordnad på sätt i näst föregående punkt är sagt, och gymnasium, omfattande, på det sätt, som för varje särskilt läroverk av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmes, antingen fyra ettåriga ringar och utgående från det i realskolans näst högsta klass inhämtade kunskapsmättet eller tre ettåriga ringar och utgående från det i realskolans högsta klass inhämtade kunskapsmättet eller ock med såväl fyra som tre ettåriga ringar, anknutna till realskolestadiet på nu angivet sätt;

6. lyceet skall bestå av sex ettåriga klasser och med avseende å det kunskapsmått, som erfordras för inträde i lyceets första klass, grundas på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

7. gymnasiet skall, i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer, kunna delas på två bildningslinjer, latingymnasium och realgymnasium;

8. lyceet skall kunna delas på enahanda bildningslinjer som gymnasiet, dock att vid statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, skall finnas jämväl en nyspråklig linje»; samt

b. upprättande och ombildning av läroverk;

besluta

»1. i en var av städerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg skall från och med den tid, Kungl. Maj:t bestämmer, upprättas ett högre allmänt läroverk för flickor, omfattande fyrklassig realskola och, vad beträffar Stockholm, fyraårigt och treårigt samt beträffande övriga tre städer treårigt gymnasium, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

2. en var av realskolorna i Södertälje och Eskilstuna skall från och med den 1 januari 1928, en var av realskolorna i Eksjö, Uddevalla och Skövde från och med den 1 juli 1928 samt realskolan i Landskrona från och med den 1 juli 1929 genom successivt övertagande av de med nämnda läroanstalter förenade kommunala gymnasierna utvidgas till högre allmänt läroverk med i Södertälje, Eskilstuna, Eksjö, Landskrona och Skövde såväl fyraårigt som treårigt samt i Uddevalla allenast treårigt gymnasium för gossar och flickor, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

3. Kungsholmens realskola i Stockholm skall från och med den 1 juli 1929 successivt utvidgas med ett treårigt gymnasium för gossar och flickor, under förutsättning att Stockholms stad åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

4. högre allmänna läroverket i Ystad skall under enahanda förutsättning, som under nästföregående punkt sagts, genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av den vid nämnda läroverk inrättade kommunala gymnasielinjen utvidgas med en fyraårig gymnasielinje, och högre allmänna läroverket i Hudiksvall skall under enahanda villkor och i samma ordning från och med den 1 juli 1928 utvidgas med en treårig gymnasielinje;

(Forts.)

5. i vart och ett av samhällena Lidingö, Katrineholm, Motala, Nässjö, Ronneby, Hässleholm, Höganäs, Falkenberg, Trollhättan, Karlskoga, Stora Tuna, Sollefteå och Boden skall från och med den 1 januari 1928, i vart och ett av samhällena Ljungby, Mönsterås, Eslöv, Lysekil, Vara, Säffle, Bollnäs och Ström skall från och med den 1 juli 1928, i vart och ett av samhällena Vaxholm, Mjölby, Tranås, Tomelilla, Anderslöv, Ulricehamn, Mora, Nederkalix skall från och med den 1 juli 1929, i vart och ett av samhällena Söderköping, Sölvesborg, Simrishamn, Hörby, Laholm, Avesta, Ludvika och Sandviken skall från och med den 1 juli 1930, i vart och ett av samhällena Huskvarna, Borgholm, Klippan, Skurup, Sunne, Hallsberg, Hedemora, Gudmundrå skall från och med den 1 juli 1931 samt i vart och ett av samhällena Sundbyberg, Värnamo, Vetlanda, Astorp, Svedala, Tidaholm, Leksand, Malmberget och Kiruna skall från och med den 1 juli 1932 genom successivt övertagande av där befintlig kommunal mellanskola upprättas en fyrklassig samrealskola, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor, samt att kommunen i förekommande fall tillhandahåller sådan från mellanskolan till läroverket överflyttad ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna, som icke äger behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk, bostad och bränsle eller ersättning därför;

6. den skyldighet, som nu tillkommer kommun i samhälle, där samskola finnes, att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid skolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner, ävensom den härmed förenade rätten för kommun att av lärjungarna i skolan uppbära terminsavgifter skall från och med den tidpunkt, Kungl. Maj:t äger att bestämma, upphöra att gälla;

7. det högre allmänna läroverket i en var av städerna Södertälje, Nyköping, Strängnäs, Eskilstuna, Eksjö, Växjö, Kalmar, Västervik, Visby, Karlskrona, Kristianstad, Ystad, Landskrona, Halmstad, Uddevalla, Vänersborg, Skara, Skövde, Falun, Gävle, Hudiksvall, Härnösand, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå skall ombildas till högre samläroverk, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

8. följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: läroverket å Södermalm, Södertälje, Uppsala, Nyköping, Strängnäs, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Eksjö; Växjö, Kalmar, Västervik, Visby, Karlskrona, Kristianstad, Hälsingborg: läroverket för gossar, Ystad, Landskrona, Halmstad, Uddevalla, Vänersborg, Borås, Skara, Skövde, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Hudiksvall, Härnösand, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå, ävensom följande realskolor: Malmö och Göteborg: östra realskolan,

följande realskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Enköping, Oskarshamn, Karlshamn, Varberg, Mariestad, Lidköping, Arvika, Kristinehamn och Söderhamn samt

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Ängelholm, Trälleborg, Alingsås, Åmål, Falköping, Örnsköldsvik och Skellefteå

skola med avseende på det kunskapsmätt, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången fjärde respektive sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

9. följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Norrtälje, Vadstena, Vimmerby, Strömstad, Filipstad, Askersund, Sala, Köping, Arboga och Piteå

skola med avseende på det kunskapsmätt, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

10. samskolan i Haparanda skall, under ändrad benämning av samrealskola, med avseende på det kunskapsmätt, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundad på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

11. följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, realläroverket å Norrmalm, läroverket å Östermalm, läroverket å Kungsholmen, Malmö: läroverket för gossar, Lund och Göteborg: latinläroverket och realläroverket; samt

följande realskolor, nämligen i Stockholm: Vasa och Katarina samt Göteborg: västra realskolan

skola med avseende på det kunskapsmätt, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

12. vid följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, realläroverket å Norrmalm, läroverket å Södermalm, Södertälje, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Eksjö, Växjö, Kalmar, Karlskrona, Kristianstad, Malmö: läroverket för gossar, Hälsingborg: läroverket för gossar, Ystad, Landskrona, Halmstad, Göteborg: latinläroverket och realläroverket, Vänersborg, Borås, Skara, Skövde, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Hudiksvall, Härnösand och Luleå skall finnas såväl fyraårigt som treårigt gymnasium;

13. vid följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: läroverket å Östermalm, Uppsala, Nyköping, Strängnäs, Västervik, Visby, Lund, Sundsvall, Östersund och Umeå skall finnas endast fyraårigt gymnasium;

14. vid högre allmänna läroverket å Kungsholmen i Stockholm och vid högre allmänna läroverket i Uddevalla skall finnas endast treårigt gymnasium;

15. statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, skall successivt ombildas till ett lyceum enbart för manliga lärjungar;

16. vid vart och ett av de högre allmänna läroverken i Uppsala, Malmö: läroverket för gossar, Lund, Göteborg: latinläroverket och realläroverket skall successivt anordnas en lyceiavdelning;

17. följande läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, realläroverket å Norrmalm, läroverket å Södermalm, läroverket å Östermalm, läroverket å Kungsholmen, med undantag för gymnasiet vid detta läroverk, samt Vasa och Katarina realskolor, Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Malmö: högre läroverket och realskolan, Lund, Hälsingborg, Göteborg: latinläroverket, realläroverket samt västra och östra realskolorna, Borås, Karlstad, Örebro och Västerås skola i sin helhet vara avsedda endast för manliga lärjungar; dock att, så länge icke högre flickläroverk i städerna Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Lund, Borås, Karlstad, Örebro och Västerås inrättats, kvinnliga lärjungar må, efter framställning från vederbörande kom-

mun, kunna av Kungl. Maj:t lämnas tillträde till gymnasium vid nuvarande läroverk i dessa städer, under förutsättning att, därest ej vid läroverket finnes anställd ordinarie kvinnlig ämneslärare, kommunen bestrider kostnaderna för skäligt arvode till en på det pedagogiska området erfaren kvinnlig sakkunnig, vilken på rektors förslag av skolöverstyrelsen förordnas att gå rektor till handa med råd och upplysningar i fråga om de kvinnliga lärjungarna, att särskild undervisning i övningsämnen, i den mån sådant påkallas, på kommunens bekostnad anordnas för de kvinnliga lärjungarna samt under de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t bestämmer.

18. den föreslagna ombildningen och utvidgningen ävensom inrättandet av nya läroverk samt de förändringar, som därmed stå i samband, skola försiggå i huvudsaklig enlighet med den plan beträffande tidpunkter för ikraftträdandet och grunder i övrigt, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 18 februari 1927 samt av utskottet här ovan angivits;

19. vad i förut av riksdagen fattade beslut och därpå grundade författningar eller av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter finnes stadgat om statens samskolor skall, där utskottets yttrande ej annat föranleder, i tillämpliga delar avse statens samrealskolor;

20. ordinarie ämneslärarinna vid allmänt läroverk, vilken innehar behörighet för adjunktsbefattning, skall från och med den tidpunkt Kungl. Maj:t äger bestämma åtnjuta avlöningsförmåner enligt samma grunder som gälla för kvinnlig adjunkt vid sådant läroverk;

21. de den 1 mars 1927 anställda ordinarie ämneslärarna vid kommunal mellanskola, som ombildas till allmänt läroverk, skola successivt, i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer, såsom adjunkter respektive ämneslärarinnor överflyttas till läroverket, med iakttagande därvid att lärare, som icke innehar behörighet till adjunktsbefattning vid allmänt läroverk, skall, intill dess sådan behörighet förvärvats, åtnjuta kontanta avlöningsförmåner, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade, enligt samma grunder, som äro föreskrivna för ämneslärare vid kommunal mellanskola, med beräknande att av begynnelseavlöningen 1,100 kronor skola utgöra tjänstgöringspenningar, och med rätt för sådan lärare till bostad och bränsle eller ersättning därför från vederbörande kommun enligt gällande bestämmelser för lärare vid kommunal mellanskola;

22. sålunda överflyttad lärare skall, så länge han kvarstår vid sin ifrågasvarande tjänstbefattning, i pensionshänseende tillhöra statens pensionsanstalt;

23. rektor vid samrealskola under ombildning från kommunal mellanskola skall åtnjuta, förutom fri bostad eller ersättning därför, av statsmedel följande kontanta avlöningsförmåner för år räknat, nämligen under första läsåret av ombildningen 5,200 kronor, därav 3,800 kronor skola utgöra lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar, under andra läsåret 5,600 kronor, därav 4,000 kronor skola utgöra lön och 1,600 kronor tjänstgöringspenningar, under tredje läsåret 6,000 kronor, därav 4,200 kronor skola utgöra lön och 1,800 kronor tjänstgöringspenningar samt från och med fjärde läsåret full avlöning såsom rektor vid realskola;

24. första lärarinna vid samrealskola under ombildning från realskola eller kommunal mellanskola skall, utöver avlöning som lärarinna, åtnjuta för år räknat arvode av under första läsåret av ombildningen 200 kronor, under andra läsåret 300 kronor, under tredje läsåret 400 kronor samt från och med fjärde läsåret 500 kronor.»;

C. under förutsättning av bifall till vad utskottet under A—B och under D—H hemställt,

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

beträffande kommunal mellanskola, som stode under ombildning till allmänt läroverk:

besluta, att statsbidrag till kommunal mellanskola, som stode under ombildning till allmänt läroverk, skulle, utan hinder därav att skolan icke omfattade fyra årsklasser, utgå enligt de för statsbidrag till kommunal mellanskola författningsenligt gällande grunder, dock att statsbidraget beräknades till 2,800 kronor för varje årsklass eller avdelning av årsklass samt att statsbidrag till arvode åt rektor bortföle;

D. under förutsättning av bifall till vad utskottet under A—C och under E—H hemställt

beträffande privatläroverken:

föreskriva:

»1. såsom villkor för högre flickskola samt högre goss- och samskola för åtnjutande av statsunderstöd från anslaget till privatläroverk skall gälla, att skolan skall med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i skolans första klass, vara efter utgången av läsåret 1930—1931 grundad minst på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer; med rätt för Kungl. Maj:t att under av utskottet angiven förutsättning medgiva utsträckning av avvecklingstiden, dock högst till utgången av läsåret 1934—1935;

2. såsom villkor för enskild mellanskola och högre flickskola för åtnjutande av statsunderstöd från anslaget till privatläroverk skall gälla, att skolan skall omfatta minst fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan och i dessa klasser under de senaste tre åren hava haft i medeltal sammanlagt minst 40 lärjungar;

3. vad i punkten 3 andra stycket av de i kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 326) meddelade ändrade bestämmelser om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter finnes föreskrivet därom, att tjänstgöringen må kunna fullgöras i de förberedande klasserna, skall äga tillämpning allenast beträffande andra och tredje förberedande klasserna under läsåret 1928—1929 och endast beträffande tredje förberedande klassen under läsåret 1929—1930, vid vars utgång bestämmelsen skall upphöra att gälla; samt

4. därest på grund av gossrealskolas ombildning till samrealskola högre flickskola på orten till följd av bristande anslutning icke vidare kan upprätthållas och på den grund vid flickskolan anställd ämneslärarinna med full tjänstgöring går förlustig sin anställning, må hon, under förutsättning att hon vid början av nämnda ombildning uppnått en ålder av 50 år samt vunnit sådan anställning, som nu angivits, vid statsunderstödd enskild läroanstalt före den 1 mars 1927, intill dess hon fyller 60 år av statsmedel åtnjuta en årlig ersättning uppgående till två tredjedelar av den avlöning hon i enlighet med gällande bestämmelser vid entledigandet åtnjöt från skolan, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade, samt för tiden därefter en årlig pension till samma belopp, som skulle tillkommit henne, därest hon intill uppnåendet av sistnämnda ålder varit i tjänst vid högre flickskola.»;

E. under förutsättning av bifall till vad utskottet under A—D och under F—H hemställt

beträffande anslag till högre lärarinneseminarier:

dels i riksstaten för budgetåret 1927—1928 upptaga det ordinarie anslaget till högre lärarinneseminarier med oförändrat belopp 130,285 kronor;

dels medgiva, att vaktmästaren och eldaren vid högre lärarinneseminarier finge för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 komma i åtnjutande av tillfällig

löneförbättring till belopp av 400 kronor för vaktmästaren och 250 kronor för eldaren;

dels till diverse behov vid högre lärarinneseminariet anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 53,860 kronor;

dels ock till arvoden åt extra lärare, timlärare och vikarier vid högre lärarinneseminariet anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 35,260 kronor;

F. under förutsättning av bifall till vad utskottet under A—E och under G—H hemställt.

beträffande anslag till de allmänna läroverken:

dels öka det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 6,666,066 kronor, med 85,934 kronor till 6,752,000 kronor;

dels ock för budgetåret 1927—1928 anvisa till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 619,800 kronor;

G. under förutsättning av bifall till vad utskottet under A—F och under H hemställt

beträffande anslag till kommunala mellanskolor:

dels besluta, att statsbidrag till kommunal mellanskola skulle utgå under villkor, att skolan i sina fyra årsklasser hade sammanlagt minst 40 lärjungar;

dels höja det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor från dess nuvarande belopp 1,650,000 kronor med 60,000 kronor till 1,710,000 kronor;

dels höja det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt handarbete vid kommunala mellanskolor, nu 26,000 kronor, med 3,000 kronor till 29,000 kronor;

dels medgiva, att tillfällig löneförbättring finge för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 utgå till lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor med följande belopp:

till ordinarie manlig ämneslärare med 600 kronor;

till ordinarie kvinnlig ämneslärare med 500 kronor; samt

till extra ordinarie ämneslärare, övningslärare och timlärare med belopp, som Kungl. Maj:t i huvudsaklig enlighet med de i sådant hänseende nu gällande grunder bestämde;

dels ock för sistberörda ändamål anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra förslagsanslag av 352,000 kronor;

H. under förutsättning av bifall till vad utskottet under A—G hemställt

beträffande anslag till privatläroverken:

dels höja det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 751,000 kronor, med 2,000 kronor till 753,000 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1927—1928 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen:

enskilda mellanskolor kronor	20,000:—
högre flickskolor »	475,000:—
högre goss- och samskolor »	232,500:—
enskilda lärarinneseminarier »	25,500:—

att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 753,000 kronor;

dels ock för beredande under tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flick-

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

skolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier i enlighet med de i kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 327) stadgade grunder anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra förslagsanslag av 2,395,000 kronor; samt

(Forts.)

I. Vid bifall till vad utskottet under A—H hemställt

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa de närmare grunder för realskolans organisation i huvudsaklig enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 18 februari 1927 angivit med därutinnan av utskottet föreslagna jämkningar;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att med aktgivande å de synpunkter, utskottet gjort gällande, utfärda erforderliga föreskrifter angående planläggningen av arbetet inom gymnasium och lyceum;

c) förklara sig ej hava något att erinra mot att undervisningsarbetet i de allmänna läroverken ordnades i huvudsaklig anslutning till de grundsatser, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 18 februari 1927 angivits med de jämkningar, som föranleddes av utskottets uttalanden; och

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen i statsrådsprotokollet anfört och utskottet uttalat meddela de närmare föreskrifter, som i anledning av den nu föreslagna ändrade skolorganisationen kunde bli erforderliga;

II. att riksdagen måtte, i anledning av därom i ämnet väckta motioner,

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes till 1928 års riksdag, med beaktande av de synpunkter utskottet anfört och efter verkställd utredning, framlägga dels förslag om inrättande av kommunala flickskolor, dels ock en plan för inrättande av högre flickläroverk i enlighet med vad utskottet förordat;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, huruvida och i vilken utsträckning dels praktiska bildningslinjer skulle kunna anordnas på realskolans åldersstadium, dels högre folkskolor skulle kunna anordnas såsom led i en med genomgången folkhögskola avslutad och särskilt efter landsbygdens behov anpassad högre undervisning, dels ock åtgärder skulle kunna vidtagas till underlättande av vistelsen vid folkhögskola eller därmed förenad lantmannaskola för utom skolkommunen boende elever, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning i frågan om rätt för statsanställd lärare att för åtnjutande av ålders-tillägg tillgodoräkna sig den tid, han kunde hava tjänstgjort som lärare vid statsunderstödd kommunal eller enskild läroanstalt, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill sagda utredning kunde giva anledning;

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd utredning framlägga erforderligt förslag i syfte att obemedlade lärjungar vid statens läroverk skulle kunna erhålla fullständig befrielse från terminsavgifterna till läroverkens ljus- och vedkassor; och

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning rörande möjligheterna att bereda ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga, studiebegåvade lärjungar vid statens läroverk och med dessa jämförliga läroanstalter samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning; samt

III. att

greve Spens m. fl. motion I: 215,

herr Karl J. A. Gustafssons m. fl. motion I: 216,

herrar Isak Svenssons och Holmgrens motion I: 222,
 herr Åkerbergs m. fl. motion I: 223,
 herr Karl Johan Ekmans motion I: 231,
 herr Bergqvists motion I: 232,
 herrar Pålssons och Nils Anton Nilssons motion I: 233,
 herr Larséns m. fl. motion I: 237,
 herr Pålssons motion I: 238,
 herr Dalbergs m. fl. motion I: 239,
 herr Åkerbergs motion I: 240,
 herr Lindhagens motion I: 241,
 densammes motion I: 242,
 densammes motion I: 243,
 densammes motion I: 244,
 densammes motion I: 245,
 densammes motion I: 246,
 densammes motion I: 247,
 densammes motion I: 248,
 herr Hederstiernas motion I: 249,
 herr Bergmans motion I: 250,
 herr Bergmans m. fl. motion I: 251,
 fröken Hesselgrens motion I: 252,
 densammes motion I: 253,
 herr Möllers m. fl. motion I: 254,
 herr Paulis motion I: 255,
 herrar P. Adolf Dahls och Bismarks motion I: 256,
 herr Sandegårds motion I: 258,
 herr Oscar Olssons motion I: 259,
 herr Schedins m. fl. motion I: 260,
 herrar Nils Anton Nilssons och Jönssons motion I: 261,
 herr K. Oscar Ericsons motion I: 262,
 herr Westmans motion I: 263,
 herr Johansons i Huskvarna m. fl. motion II: 323,
 herr Fasts m. fl. motion II: 327,
 herr Öhmans m. fl. motion II: 330,
 herr Sundströms m. fl. motion II: 331,
 herr Granaths motion II: 332,
 herr Mårtensons m. fl. motion II: 333,
 herr Björkmans motion II: 334,
 herr Fjellmans motion II: 343,
 herr Lindskogs motion II: 344,
 densammes motion II: 345,
 herr Englunds motion II: 358,
 herr Mogårds m. fl. motion II: 359,
 herr Anderssons i Falkenberg motion II: 360,
 herr Leos motion II: 361,
 herr Röings motion II: 362,
 herr Lövgrens i Nyborg m. fl. motion II: 363,
 herr Almquists m. fl. motion II: 399,
 herr Almquists m. fl. motion II: 400,
 herr Pehrssons i Göteborg motion II: 401,
 densammes motion II: 402,
 densammes motion II: 403,
 herr Magnussons i Skövde m. fl. motion II: 404,
 herr Järtes motion II: 405,

*Ang. om-
 organisation
 av det högre
 skolväsendet
 m. m.
 (Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

herr Forssells m. fl. motion II: 406,
herr Holmdahls m. fl. motion II: 407,
herr Hedvalls m. fl. motion II: 408,
herr Norlings m. fl. motion II: 409,
herr Vennerströms motion II: 410,
herr Olssons i Kalmar motion II: 411,
herrar Christensons i Södertälje och Lauréns motion II: 412,
herr Holmbergs motion II: 413,
herr Westmans m. fl. motion II: 414,
herr Hagmans motion II: 415,
herr Björklunds motion II: 416,
herr Hanssons i Stockholm m. fl. motion II: 417,
herr Gustafsons i Vimmerby motion II: 418,
herrar Göransons och Ericsons i Boxholm motion II: 419,
herr Mosessons motion II: 420,
densammes motion II: 421, samt
herrar Andréns och Magnussons i Skövde motion II: 422
måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan
under I. och II., icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade

A. Reservation angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.
av herrar *P. Adolf Dahl, Karl Johan Ekman, Johan Bernhard Johansson, Berg-
man, Lundell, Lindskog, Henrikson, Wallerius* och *Holmdahl*, vilka ansett, att
utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts proposition samt de
i ämnet väckta motionerna —

med avslag å vad Kungl. Maj:t under I (högre lärarinnese seminariet), under
II (de allmänna läroverken) mom. A, B, 1, 5, 7—16, IV (privatläroverken)
och V (den föreslagna ändrade skolororganisationen i dess helhet) föreslagit,
besluta, att

»*beträffande upprättande och ombildning av läroverk.*

1. en var av realskolorna i Södertälje och Eskilstuna skall från och med
den 1 januari 1928, en var av realskolorna i Eksjö, Uddevalla och Skövde
från och med den 1 juli 1928 samt realskolan i Landskrona från och med den
1 juli 1929 genom successivt övertagande av de med nämnda läroanstalter för-
enade kommunala gymnasierna utvidgas till högre allmänt läroverk med bi-
behållande tills vidare av nuvarande organisation, under förutsättning, att
kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och
bostad eller hyresersättning åt rektor;

2. Kungsholmens realskola i Stockholm skall från och med den 1 juli 1929
successivt utvidgas med såväl fyraårigt som treårigt gymnasium, under för-
utsättning, att Stockholms stad åtager sig att tillhandahålla erforderliga un-
dervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

3. högre allmänna läroverket i Ystad skall under enahanda förutsättning,
som under nästföregående punkt sagts, genom successivt övertagande från och
med den 1 januari 1928 av den vid nämnda läroverk inrättade kommunala
gymnasielinjen utvidgas med en fyraårig latinlinje, och högre allmänna läro-
verket i Hudiksvall skall under enahanda villkor och i samma ordning från
och med den 1 juli 1928 utvidgas med en treårig gymnasielinje;

4. i vart och ett av samhällena Lidingö, Katrineholm, Motala, Höganäs,
Trollhättan, Sollefteå och Boden skall från och med den 1 januari 1928 och i
vart och ett av samhällena Nässjö, Ronneby, Hässleholm, Falkenberg, Karl-

skoga och Stora Tuna skall från och med den 1 juli 1928 genom successivt övertagande av där befintlig kommunal mellanskola upprättas en tills vidare fyrklassig samrealskola, under villkor att vederbörande kommun åtager sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor än även att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid läroverket anställda lärarpersonalens begynnelselöner ävensom av de till extra lärare och timlärare utgående arvoden samt att kommunen i förekommande fall tillhandahåller sådan från mellanskolan till läroverket överflyttad ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna, som icke äger behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk, bostad och bränsle eller ersättning därför;

5. kommunalstyrelse i samhälle, där samrealskola finnes upprättad, äger att av lärjungarna i läroverket upptaga terminsavgifter, dock ej till högre belopp eller under strängare villkor för befrielse, än som stadgas rörande de avgifter, som av realskolornas lärjungar erläggas till statsverket;

6. vad i förut av riksdagen fattade beslut och därpå grundade författningar eller av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter finnes stadgat om statens skolor skall i tillämpliga delar avse statens samrealskolor;

7. ordinarie ämneslärarinna vid allmänt läroverk, vilken innehar behörighet för adjunktstjänst, skall från och med den tidpunkt Kungl. Maj:t äger bestämma åtnjuta avlöningsförmåner enligt samma grunder som gälla för kvinnlig adjunkt vid sådant läroverk;

8. de den 1 mars 1927 anställda ordinarie ämneslärarna vid kommunal mellanskola, som ombildas till allmänt läroverk, skola successivt, i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer, såsom adjunkter respektive ämneslärarinnor överflyttas till läroverket, med iakttagande därvid att lärare, som icke innehar behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk, skall, intill dess sådan behörighet förvärvat, åtnjuta kontanta avlöningsförmåner, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade enligt samma grunder, som äro föreskrivna för ämneslärare vid kommunal mellanskola, med beräknande att av begynnelseavlöningen 1,100 kronor skola utgöra tjänstgöringspenningar, och med rätt för sådan lärare till bostad och bränsle eller ersättning därför från vederbörande kommun enligt gällande bestämmelser för lärare vid kommunal mellanskola;

9. sålunda överflyttad lärare skall, så länge han kvarstår vid sin ifrågasvarande tjänstbefattning, i pensionshänseende tillhöra statens pensionsanstalt;

10. rektor vid samrealskola under ombildning från kommunal mellanskola skall åtnjuta, förutom fri bostad eller ersättning därför, av statsmedel följande kontanta avlöningsförmåner för år räknat, nämligen under första läsåret av utbildningen 5,200 kronor, därav 3,800 kronor skola utgöra lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar, under andra läsåret 5,600 kronor, därav 4,000 kronor skola utgöra lön och 1,600 kronor tjänstgöringspenningar, under tredje läsåret 6,000 kronor, därav 4,200 kronor skola utgöra lön och 1,800 kronor tjänstgöringspenningar samt från och med fjärde läsåret full avlöning såsom rektor vid realskola;

11. första lärarinna vid samrealskola under ombildning från kommunal mellanskola skall, utöver avlöning som lärarinna, åtnjuta för år räknat arvode av under första läsåret av utbildningen 200 kronor, under andra läsåret 300 kronor, under tredje läsåret 400 kronor samt från och med fjärde läsåret 500 kronor;

beträffande kommunal mellanskola, som står under ombildning till allmänt läroverk:

12. statsbidrag till kommunal mellanskola, som står under ombildning till allmänt läroverk, skall, utan hinder därav att skolan icke omfattar fyra års-

*Ang. omorganisation av det högre skolväsendet m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

klasser, utgå enligt de för statsbidrag till kommunal mellanskola författningsenligt gällande grunder, dock att statsbidraget beräknas till 2,800 kronor för varje årsklass eller avdelning av årsklass samt att statsbidrag till arvode åt rektor bortfaller;

beträffande privatläroverken:

13. såsom villkor för enskild mellanskola och högre flickskola för åtnjutande av statsunderstöd från anslaget till privatläroverk skall gälla, att skolan skall omfatta minst fyra klasser utöver den egentliga folkskolan och i dessa klasser under de senaste tre åren hava haft i medeltal sammanlagt minst 40 lärjungar;

beträffande anslag till högre lärarinneseminarier:

14. i riksstaten för budgetåret 1927—1928 upptaga det ordinarie anslaget till högre lärarinneseminarier med oförändrat belopp 130,285 kronor;

15. medgiva, att vaktmästaren och eldaren vid högre lärarinneseminarier må för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring till belopp av 400 kronor för vaktmästaren och 250 kronor för eldaren;

16. till diverse behov vid högre lärarinneseminarier anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 53,860 kronor;

17. till arvoden åt extra lärare, timlärare och vikarier vid högre lärarinneseminarier anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 31,000 kronor;

beträffande anslag till de allmänna läroverken:

18. öka det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 6,666,066 kronor, med 45,000 kronor till 6,711,066 kronor;

19. anvisa till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 614,000 kronor;

beträffande anslag till kommunala mellanskolor:

20. besluta, att statsbidrag till kommunal mellanskola skall utgå under villkor, att skolan i sina fyra årsklasser har sammanlagt minst 40 lärjungar;

21. höja det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor från dess nuvarande belopp, 1,650,000 kronor, med 93,000 kronor till 1,743,000 kronor;

22. i riksstaten upptaga det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt handarbete vid kommunala mellanskolor med oförändrat belopp, 26,000 kronor;

23. tillfällig löneförbättring må för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 utgå till lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor med följande belopp:

till ordinarie manlig ämneslärare med 600 kronor;
till ordinarie kvinnlig ämneslärare med 500 kronor; samt

till extra ordinarie ämneslärare, övningslärare och timlärare med belopp, som Kungl. Maj:t i huvudsaklig enlighet med de i sådant hänseende nu gällande grunder bestämmer;

24. för sistberörda ändamål anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra förslagsanslag av 355,000 kronor;

beträffande anslag till privatläroverken:

25. höja det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 751,000 kronor, med 2,000 kronor till 753,000 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1927—1928 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen:

enskilda mellanskolor	kronor 20,000:—
högre flickskolor	» 475,000:—
högre goss- och samskolor	» 232,500:—
enskilda lärarinneseminarier	» 25,500:—
att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag	
å sammanlagt	kronor 753,000:—

26. för beredande under tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier i enlighet med de i kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 327) stadgade grunder anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra förslagsanslag av 2,395,000 kronor»;

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

II. att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och i ämnet väckta motioner —

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte efter den ytterligare utredning, som kunde befinnas påkallad, till 1928 års riksdag framlägga

dels förslag därom,

att realskolan anordnades såsom femårig, anknyttande till fjärde klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

att vid läroverk å ort, för vilken genom kommunal representation framställning därom gjordes, måtte kunna efter Kungl. Maj:ts prövning av förevarande behov vid sidan av den femåriga realskolan anordnas även linje, anknyttande till sjätte klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

samt att organisationen av gymnasierna och inrättandet av lyceilinjer vid de allmänna läroverken måtte ske med iakttagande av de synpunkter, reservanterna framhållit;

dels ock en i anslutning till nu angivna grunder utarbetad plan för omorganisation av läroverken;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte efter den utredning, som kunde befinnas påkallad, för riksdagen framlägga förslag därom att vid kommunal mellanskola å ort, för vilken genom vederbörande kommunal representation framställning därom gjordes, en eller flera linjer skulle kunna, efter Kungl. Maj:ts prövning av föreliggande behov, anknyttas till fjärde klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer och således omfatta fem årsklasser, samt att den tillagda årsklassen finge åtnjuta statsbidrag efter de i sådant hänseende stadgade grunder;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte med aktgivande på de synpunkter, reservanterna i fråga om flickornas undervisning framhållit, efter verkställd ytterligare utredning för riksdagen framlägga förslag

dels angående inrättande av högre allmänna läroverk för flickor,

dels angående åtgärder för att befrämja upprättandet av kommunala högre flickskolor,

båda slag av läroanstalter organiserade i enlighet med de grunder, reservanterna angivit;

dels ock angående öppnande för flickor av de allmänna läroverken i den omfattning och enligt de grunder, som av reservanterna angivits;

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, huruvida och i vilken utsträckning praktiska bildningslinjer skulle kunna inrättas, vilka vore ägnade att avleda tillströmningen till de teoretiska studiebanorna, därvid särskilt borde beaktas

dels möjligheten av högre folkskolors anordnande såsom led i en med folkhögskola förbunden och efter landsbygdens behov avpassad högre undervisning,

dels ock åtgärder till underlättande av vistelsen vid folkhögskola eller därmed förenad lantmannaskola för utom skolkommunen boende elever,

samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning;

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

e) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning dels huruvida och i vilken utsträckning det i propositionen antydda programmet för skolans inre arbete i verkligheten låte sig genomföra utan att läroverkens arbetsresultat äventyrades, dels ock i vilken omfattning ett genomförande av nyssnämnda program vore ägnat att medföra ökade kostnader för statsverket, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, som av utredningen kunde för-
anledas;

f) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning i frågan om rätt för statsanställd lärare att för åtnjutande av ålders-
tillägg tillgodoräkna sig den tid, han kunde hava tjänstgjort som lärare vid statsunderstödd kommunal eller enskild läroanstalt, samt för riksdagen fram-
lägga det förslag, vartill sagda utredning kunde giva anledning;

g) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning angående åtgärder för en med rättvisa och billighet överensstäm-
mande kompensation åt sådan lärarpersonal vid statens läroverk och vid stats-
understödda enskilda läroanstalter, vilken genom statens organisationsåtgär-
der eventuellt komme att mista innehavd anställning; och

h) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes efter
verkställd utredning till 1928 års riksdag framlägga en plan för ett fortsatt
förstatligande av kommunala mellanskolor i syfte att inom en kortare tid-
rymd ett större antal dylika skolor skulle med hänsyn till landsortens behov
av högre läroanstalter varda av staten övertagna; samt

III. att

greve Spens m. fl. motion I:215 — — — (= utskottet) — — — —
— — — icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. Reservationer vid utskottets hemställan:

beträffande punkten I. B. a. 4. (angående det högre läroverkets anknypning
till folkskolan) av herr *Karl Johan Ekman*, som hemställt, att riksdagen
ville avslå såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets förslag i nu före-
varande del;

beträffande punkten I. B. b. 5 av herr *Karl Johan Ekman*, som förklarar,
att han i fråga om förstatligande av de kommunala mellanskolorna inom ut-
skottet hävdar den meningen, att Kungl. Maj:t och riksdagen borde efter
hand år för år därom fatta beslut;

beträffande punkten I. B. b. 9 av herr *Wallerius*, som, under förutsättning
av bifall till vad utskottet föreslagit, hemställt, att den ändring måtte vid-
tagas i vad utskottet under I. B. b) 9 yrkat, att samrealskolorna i Norrtälje,
Vadstena, Vimmerby, Strömstad, Filipstad, Askersund, Sala, Köping, Arboga
och Piteå skulle, med organisation såsom 5-klassiga, med avseende på det
kunskapsmätt, som erfordrades för inträde i realskolans första klass, vara
grundade på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folksko-
lans huvudformer;

beträffande punkten II. e. av herr *Karl Johan Ekman*, som förklarar, att
han på i reservationen angivna skäl biträtt utskottets i punkten gjorda hem-
ställan;

beträffande punkten III (motionerna I:251 och II:409) av herrar *David
K. Bergström*, *Karl Johan Ekman*, *Oscar Olsson*, *Bergman*, *Wallerius* och
Bengtsson i Norup, vilka föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl.
Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående
behovet av ett nytt gymnasium i Värmland och, därest Kungl. Maj:t funne
omständigheterna det påkalla, för riksdagen framlägga förslag om utvidgan-
de av *Kristinehamns* realskola till högre allmänt läroverk;

beträffande punkten III (motionerna I:254 och II:417) av herrar *Olof Olsson, Möller, Oscar Olsson, Sigfrid Hansson, Björck, Rydén, Sävström, Jonsson, Olsson* i Mellerud, *Törnkvist* i Bjuv och *Wagnsson*, vilka hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för studentexamens avskaffande i dess nuvarande form och ersättande med en för ett individualiserat arbetssätt bättre avpassad form av kunskapskontroll; samt

beträffande punkten III (motionen II:421) av herr *Bengtsson* i Norup, som yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida icke Lidingö samrealskola med dess tio klasser borde jämte 4-åriga realskoleklasser förses med en 5-årig realskolelinje dels på grund av läroverkets omfattning, dels ock på grund av behov om överensstämmelse i skolformer mellan samhällen som Stockholm och Lidingö med oupphörliga ut- och inflyttningar;

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

C. Reservationer i fråga om utskottets motivering:

av herr *Karl Johan Ekman*, som i punkten III av sin reservation föreslagit, att utskottets motivering beträffande rätt till inträde i realskola å sid. 76 från och med orden »Utskottet finner det vara en konsekvens» till och med orden »annan inträdessökande» måtte utgå och i stället insättas följande stycke:

»Utskottet anser inträdesprövning till realskolan böra äga rum väsentligen efter samma grunder som hittills, dock under samverkan mellan lärare vid den avlämnande och den mottagande skolan»;

av herrar *David K. Bergström, Möller, Oscar Olsson, Bergman, Lundell, Björck, Sävström, Olsson* i Mellerud, *Törnkvist* i Bjuv och *Wagnsson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande å sid. 75 i avseende å språkundervisningen uti de främmande levande språken bort hava annan i reservationen angiven lydelse;

av herr *Wallerius*, vilken med instämmande av herr *Karl Johan Ekman* hemställt, att, under förutsättning av bifall till vad utskottet i övrigt hemställt, i utskottets motivering å sid. 87 efter det stycke, som slutade med orden »för gymnasiet genomsnittliga», måtte införas följande stycke:

»Under alla förutsättningar bör enligt utskottets mening undervisningsplanen för gymnasiet så bestämmas och anordnas, att ämnet kristendom bibehåller sin nuvarande obligatoriska ställning»; och

av herr *Reuterskiöld* beträffande utskottets uttalande angående anställandet av visst antal kvinnliga lärare vid samrealskolorna; samt

D. Särskilda yttranden:

av herr *Bergman* i fråga om lyceiformen, gymnasiets organisation och ekonomisk hjälp åt obemedlade lärjungar; ävensom

av herrar *Reuterskiöld* och *Andersson* i Ovanmyra i avseende å flickundervisningen.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Rydén* som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningssättet av andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 tillåter jag mig hemställa, att till en början föredrages utskottets hemställan under avdelningen I, som företages till avgörande på det sätt, att först föredrages punkt I. B. a. 4. (realskolans anknäytning till folkskolan);

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

att därpå föredragas punkterna I. B. a. 5 och 7 (gymnasiets organisation);
att härefter föredragas punkterna I. B. a. 6 och 8 (lycéets organisation);
att sedermera föredragas punkterna I. B. a. 1, 2 och 3 i nu nämnd ordning och därefter i ordningsföljd punkterna I. B. b. 1—24;

att därpå föredragas punkterna I. A och C—H i nu nämnd ordning och, där så erfordras, momentvis, varje punkt med förbigående tillsvidare av dess inledning;

att därefter, därest yrkanden framställts om ändring i utskottets motivering, i vad denna sammanhänger med utskottets hemställan under I. A—H, beslut fattas beträffande dessa yrkanden;

att sedermera utskottets hemställan under avdelningen I punkt I föredrages momentvis med förbigående tillsvidare av dess inledning;

att närmast härefter i ett sammanhang föredragas inledningarna till samtliga punkter under avdelning I, varefter inledningen till utskottets hemställan under avdelningen I föredrages;

att sedermera föredrages utskottets hemställan under avdelningen II punktvis;

att slutligen föredrages utskottets hemställan under avdelningen III;

att, för den händelse utskottets förslag kommer att i en eller annan del till utskottet återförvisas, utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar;

att, därest kamrarna i någon eller några punkter av det högre skolväsendets utav utskottet föreslagna organisation fatta från utskottets förslag avvikande beslut, utskottet må äga att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar jämväl i avseende å beloppen av anvisade anslag; samt

att vid behandlingen av den punkt av avdelningen I i utskottets hemställan, som först föredrages, överläggningen må omfatta utlåtandet i dess helhet.

Denna hemställan bifölls.

Utskottets hemställan under avdelningen I.

Punkten I. B. a.

I enlighet med kammarens beslut i fråga om föredragningsättet föredrogs först *mom. 4.* Därvid anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Almkvist**: Herr talman, mina damer och herrar! Vårt svenska skolväsen är icke ordnat efter något visst enhetligt system. De olika skolformerna ha tillkommit på skilda tidpunkter och utan egentlig förbindelse med varandra. Därutav har bl. a. följt, att undervisning för barn i samma åldersstadier meddelas i skilda slag av skolor och av lärare med olika kompetens. I folkskolornas högre klasser meddelas undervisning, om man undantar främmande språk, i huvudsakligen samma kurser och ämnen som i läroverkens lägre klasser. Detta system har länge betraktats vara irrationellt ur nationalekonomisk synpunkt och icke tillfredsställande ur social rättfärdighetssynpunkt.

Under förra århundradet framställdes också vid upprepade tillfällen yrkanden på att ett enhetligt undervisningssystem skulle genomföras. Dessa yrkanden fördes fram av kända kulturpersonligheter med olika politisk åskådning, liksom ock av framstående representanter för landsbygden. Yrkandena gingo ut på att folkskolan skulle vara bottenkola, d. v. s. grundval för all fortsatt undervisning. Så småningom har denna tanke mognat och tagit form.

Så skedde t. ex. år 1908 genom upprättande av kommunala mellanskolorna och 1918 genom de praktiska ungdomsskolornas anknäytande till genomgången folkskola.

Nu föreligger förslag om ytterligare ett steg i samma riktning. Som bekant har det alltid varit svårt att vinna enighet om en nyordning på skolväsendets område, och det förhåller sig också på samma sätt nu. En var representant för en åsikt påstår sig hava obetingat rätt och fordrar, att hänsyn skall tagas till densamma vid skolväsendets reformerande. Detta är en förklaring till att en fråga av den art som den föreliggande, d. v. s. om en något jämnare fördelning mellan nationens barn av tillgång till högre bildning och därmed till vår kulturs alla skatter, kunnat framkalla en strid, som förts med en intensitet och en lidelsefullhet, som plåga karakterisera religionskrig.

Den frågan framställer sig då osökt, vad gäller striden? Och svaret kan kort och gott givas den formen: om en lämpligare anknäytning mellan läroverken och folkskolan. Frågan har som nyss nämnts under lång tid stått på dagordningen icke blott i vårt land utan även i främmande länder, men verkligt aktuell hos oss blev den först efter det skolkommissionen framlagt sitt betänkande. Detta mynnade ut i ett förslag, att den sexåriga folkskolan skulle vara bottenskola generellt även för de allmänna läroverken. I ett stort antal yttranden — det var över 800, som inkommo med anledning av skolkommissionens förslag — gjordes den mening gällande, att vårt skolväsen icke för närvarande borde byggas upp enbart på grundval av den sexåriga folkskolan, detta med hänsyn till den sammanträngning av den högre skolan och den förlängning av skoltiden, som därav förmenades följa.

Å andra sidan vore det icke med sociala skäl och med hänsyn till de önskemål, som uppbära bottenskolesträvandena, möjligt eller välbetänkt att söka att avskaffa den kommunala mellanskoleformen och bygga den högre skolan på genomgången treårig grundskola. Det åtminstone för närvarande riktiga vore, enligt dessa yttranden, att bygga det högre skolväsendet dels på ett sexårigt och dels på ett kortare grundskolestadium. De båda skolsystemen skulle alltså bestå vid sidan av varandra, kompletterande varandra. Vart och ett hade sina förtjänster och sina brister, vart för sig tillgodosåge viktiga behov och intressen; men tillsammans borde de kunna giva skolväsendet den anpassning efter de skilda behoven och intressena, som överhuvud taget vore möjlig att vinna.

En organisation av skolväsendet, som byggde den högre skolan dels på avslutad folkskola dels på ett kortare grundskolestadium och alltså läte två olika system bestå vid sidan av varandra, kunde därefter tänkas på olika sätt tillämpad med avseende å de båda systemens ställning i förhållande till varandra. De kunde bliva jämbördiga och lika betydande, eller också kunde det ena systemet uppfattas såsom det huvudsakliga och normala och det andra såsom en därtill fogad supplementär anordning. Några närmare förslag angående de omständigheter, under vilka det ena eller andra systemet skulle förekomma eller om proportionen dem emellan äro knappast att finna uti ifrågavarande yttranden. I en del synes man ha utgått ifrån att det kortare grundskolestadiet borde komma till användning företrädesvis i städerna, under det att det sexåriga vore den för de mindre orterna lämpligaste formen; och slutligen betonades, att de nu förefintliga kommunala mellanskolorna borde bibehållas vid sin nuvarande organisation samt i större eller mindre omfattning förstärkas.

Av särskilt intresse på denna punkt är givetvis skolöverstyrelsens ställning. Detta ämbetsverks chef företräder ståndpunkten dels sexårig dels treårig grundskola. Där på en ort flera eller färre realskolor eller realskolelinjer

Ang. omorganisation av det högre skolväsendet m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

funnes, borde allt efter förevarande behov flera eller färre av skolorna eller linjerna lämpa sig efter det ena eller andra systemet.

Överstyrelsens minoritet, dess läroverksavdelning, höll före, att en organisation med kortare grundskolestadium än det sexåriga borde bibehållas såsom normal organisation, medan överstyrelsens majoritet, dess folkskole- och yrkesavdelningar, ansåg, att organisationen med sexårig grundskola vore den principiellt riktiga; dock att den intill den treåriga grundskolan anknutna realskoleorganisationen tills vidare borde i viss omfattning bibehållas, nämligen i det fall, då en eller flera av de sålunda befintliga realskolelinjerna skulle kunna tills vidare förbli anknutna till ett treårigt grundskolestadium. Där på en ort endast en realskola funnes och denna hade ett så ringa barnantal att parallellavdelningar icke vore upprättade eller funnos blott i de lägre klasserna, borde skolan förvandlas till en överbyggnad på folkskolans sjätte klass. Antalet realskolelinjer på sexårigt grundskolestadium syntes skolöverstyrelsen icke böra på någon ort understiga antalet linjer av annan typ.

Vad jag hittills anfört utgör i huvuddrag en sammanfattning av de åsikter, som kommo till uttryck i de yttranden, som avgåvos över skolkommissionens förslag. Sammanfattningen är verkställd av de av dåvarande departementschefen, statsrådet Clason, tillkallade sakkunniga. De sakkunniga själva göra intet bestämt yrkande, men av deras argumentering för och emot skilda grundskolestudier kan dock utläsas, att ett blandat system i en eller annan form borde tillämpas, därest en omorganisation genomfördes. Det framgår alltså, att den utredning, som verkstälts sedan skolkommissionen avgav sitt betänkande, med stor tydlighet pekar på ett blandat system, d. v. s. en organisation med parallellformer.

I Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen har tagits bestämd hänsyn till dessa under utredningen framkomna önskemål.

Beträffande anknytningen har, som bekant, föreslagits ett parallellsystem med såväl treårig som sexårig grundskola och på sådant sätt tillämpat, att antalet lägsta klassavdelningar, som skulle komma att anslutas till den sexklassiga grundskolan vid organisationens början, skulle förhålla sig såsom 77 till 94, alltså en betydande övervikt för det kortare grundskolestadiet, och då omorganisationen blivit genomförd som 95 till 94 alltså i det närmaste full likställighet med hänsyn till antalet.

I fråga om förekomsten av de till den sexåriga grundskolan anknutna avdelningar går Kungl. Maj:ts förslag följaktligen icke så långt som det av skolöverstyrelsens majoritet avgivna, men följer dess förslag i fråga om de mindre realskolor, som endast ha en avdelning. Propositionen har blivit i hög grad klandrad, därför att den icke tagit hänsyn till de på många håll framkomna yrkandena om fyraårig grundskola. I dessa yrkanden ligga inneslutna två meningsriktningar; en som anser, att den fyraåriga grundskolan bör ersätta den sexåriga helt och hållet, den sexåriga bör endast tolereras i vissa fall; den andra, som håller före, att den fyraåriga och den sexåriga grundskolan böra förekomma vid sidan av varandra i fri tävlan.

Propositionens avståndstagande från det fyraåriga grundskolestadiet, taget i såväl den ena som den andra bemärkelsen, grundar sig på den åsikten, att detta system icke tillgodoser de krav, som ur social synpunkt böra ställas på en nationens gemensamma barndomsskola. Visserligen uppskjutes valet av studieriktning ett år men däremot icke till den tidpunkt, då ett verkligt val kan tänkas mellan övergång till de praktiska ungdomsskolorna och övergång till fortsatta teoretiska studier. Till de praktiska ungdomsskolorna sker, såsom jag nyss nämnde, övergången efter avslutad sexårig folkskolekurs och ställes därigenom i skymundan, eftersom det finnes många barn, som redan två år tidigare måste träffa avgörande rörande sin övergång till de teoretiska stu-

dierna. Hos oss är den fyraåriga grundskolan därjämte fullständigt oprövad, ehuru sedan två årtionden tillbaka möjligheter förefunnits till en sådan anordning. Oprövad är däremot icke den treåriga grundskolan; denna anknytning är sedan länge given, och både skolöverstyrelsens majoritet och generaldirektör Bergqvist ha i sina yttranden givit detta grundskolestadium företräde i jämförelse med det fyraåriga.

På grund av anförda omständigheter och med hänsyn icke minst till läroverken, vilka, därest parallellformer skulle bli införda, komme att mindre rubbas genom bibehållande av treårig grundskola än genom ett nyinförande av fyraårig såsom den ena formen, föreslogs i propositionen att den treåriga grundskolan skulle utgöra den ena parallellformen.

Jag torde knappast behöva framhålla, att jag fortfarande anser denna åsikt vara den riktiga. Men då propositionen starkt klandrats därför, att den icke tagit hänsyn till de allmänna yrkandena från visst håll om fyraårig grundskola, och då vid den verkställda granskningen av propositionen ett flertal inom riksdagens skolutskott förklarar sig föredraga den fyraåriga grundskolan framför den treåriga såsom parallellform till den sexåriga, har jag icke velat resa hinder i vägen för vinnande av större enighet, och detta så mycket mindre som utskottet icke bestritt riktigheten av de pedagogiska skäl, som jag anført för ståndpunktstagandet i propositionen. Om utskottsbehandlingen av propositionen kan från min sida sägas, att utskottet i de centrala och betydelsefulla delarna uttalat sin anslutning till propositionen, ehuru man utbyggt den föreslagna omorganisationen. Ett undervisningsdepartement måste alltid, hur obekvämt det än i vissa fall kan vara, taga största hänsyn till de statsfinansiella förhållandena. Det är dessa hänsyn, som verkat återhållande vid utarbetandet av regeringens förslag i fråga om åtgärder till flickornas undervisning m. m., till förstatligande av de kommunala mellanskolorna o. s. v. Riksdagen har i detta avseende friare händer, och utskottet har i de båda nämnda fallen givit regeringen mer än vad den äskat. Detta kan naturligtvis icke giva anledning till vecklagan från departementschefens sida.

I ett par fall måste jag emellertid beklaga, att utskottet funnit sig böra frångå Kungl. Maj:ts förslag. I propositionen föreslogs, att antalet elever i klassavdelningarna vid de högre allmänna läroverken skulle minskas, å realskolstadiet från 35 till 30 och å gymnasiet från 30 till 25. Denna minskning, särskilt på gymnasiumstadiet ifrån 30 till 25, har länge framstått såsom önskvärd. Genomförandet av en dylik förbättring skulle enligt verkställd uppskattning medföra en kostnadsökning av högst 1 miljon kronor, för övrigt en fiktiv siffra. Utskottet har emellertid icke nu velat taga ståndpunkt till detta förslag utan anser, att en närmare utredning rörande de ekonomiska konsekvenserna bör föregå ett beslut härom. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att riksdagen i sinom tid välvilligt skall pröva en eventuell framställning i nämnda syfte.

Vidare har utskottet i motiveringen till femte kapitlet, om realskolan, uttalat sig för att inträdesprövning för barn, som genomgått folkskolorna, skall förekomma endast vid de läroverk, där bristande utrymme gör en gallring bland de inträdessökande nödvändig. De skolsakkunniga ha ansett, att ämnena kristendomskunskap och historia på grund av sin karaktär borde uteslutas från inträdesprövningen, därest de inträdessökande företedde minst godkänt vitsord från folkskola. anordnad enligt någon av folkskolans huvudformer. De sakkunniga ha därjämte framhållit, att ämnena modersmålet och räkning måste anses vara de mest vägledande vid omedelbart bedömande av de prövande. I propositionen uttalas det visserligen, att principiellt borde realskolan stå öppen för alla lärjungar, som genom betyg från folkskolan styrkt sig besitta det

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

erforderliga kunskapsmättet, men med hänsyn till de praktiska olägenheter, som skulle följa av en dylik ordning, har propositionen stannat vid att föreslå, att inträdesprövningen skall omfatta ämnena modersmålet och räkning samt så anordnas, att den icke blott omfattar skriftliga prov utan jämväl på lämpligt sätt ordnade samtal i syfte att utrona inträdessökandenas förståndsutveckling och läggning. Jag håller före, att det vore lämpligast, om en på detta sätt begränsad inträdesprövning tills vidare komme att äga rum även i de fall, då utrymmet medgiver intagning av alla inträdessökande, och jag anser fördenskull önskvärt, att motiveringen beträffande inträdesprövningen på så sätt ändras, att någon avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende icke äger rum.

Vad angår gymnasiet, har utskottet i allt väsentligt skänkt sitt erkännande åt de grundsatser, som i anförandet till statsrådsprotokollet utvecklats. De berättigade krav på naturlig anknytning för den ungdom, som genomgått de kommunala mellanskolorna och fristående realskolor, som Kungl. Maj:t velat tillgodose genom att i skälig utsträckning anordna gymnasiet treårigt, har utskottet praktiskt taget enhälligt beaktat. I fråga om den allmänna anordningen av gymnasiets undervisning har utskottet visserligen avböjt den fasta nyspråkliga linjen, men genom den organisatoriska lösning av linjedelningsproblemet, för vilken utskottet uppdragit riktlinjer, ha Kungl. Maj:ts önskemål i detta avseende i huvudsak följts. Mot de i övrigt angivna grundsatserna för gymnasiet reformering har jag eljest ingen väsentlig invändning att göra. De ansluta sig i huvudsak till den plan för skolans inre arbete, som av departementschefens uppdragits, och jag är övertygad om att den konkreta utformning av den nya organisationen, som kommer till utförande vid ett positivt beslut, skall komma att ådagalägga, både att bildningsnivån blir upprätthållen och att en väsentlig fördjupning av de inhämtade kunskaperna skall kunna uppnås.

Likaså har utskottet accepterat lyceitypen, men i detta avseende måste jag beklaga, att utskottet icke velat tillerkänna Norrland någon lyceilinje. De skäl, som i detta avseende betingat avvikelse ifrån Kungl. Maj:ts förslag, finner jag icke alldeles övertygande.

Härefter kommer jag till frågan om flickundervisningens ordnande. Även beträffande denna har utskottet godtagit Kungl. Maj:ts principer och i huvudsak biträtt det förslag, som framställts rörande särskilda flickläroverk. Att utskottet icke vid den omedelbart förestående tillämpningen av detsamma ansett sig nödsakad att visa den återhållsamhet, som regeringen måst ådagalägga, bereder givetvis icke någon oangenäm överraskning. Jag har alltså icke heller här anledning att inlägga någon gensaga. Den enda punkt, där utskottet ställt sig avvisande, hänför sig till de realskollinjer, som Kungl. Maj:t velat räkna med vid ett antal flickskolor. Jag förstår emellertid utskottets skäl för detta ståndpunktstagande och uttalar endast den förhoppningen, att kommunala flickskolor, särskilt anpassade för sin speciella uppgift, snarast möjligt skola komma till utförande. Därmed komma säkerligen också de brister, som nu vidlåda flickornas undervisning, att i väsentlig mån hävas.

Av departementschefens anförande till statsrådsprotokollet torde med tydlighet framgå, att regeringen fäster stort avseende vid omläggningen av det inre skolarbetet. Att i propositionen trots detta uttalande icke mer än huvudlinjerna uppdragits för den önskvärda och nödvändiga reformen på detta område, härrör ingalunda av en underskattning från min sida vare sig av detaljernas betydelse eller av riksdagens möjligheter att behandla en sådan fråga. Men lika givet som jag anser det vara, att riksdagen skall fatta beslut i detalj rörande den yttre organisationen, lika givet anser jag det vara, att riksdagen icke skall binda Kungl. Maj:t, när det gäller det inre skolarbetets utformning,

beträffande utarbetandet av timplaner och kursplaner. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter nödig ytterligare beredning i anslutning till framställda huvudgrunder vidtaga erforderliga åtgärder i saken. De nya undervisningsplaner, som bliva nödvändiga, därest riksdagen godtager utskottets ståndpunkt i detta avseende, måste givetvis bli väsentligt olika de nu gällande, och så vitt jag kan förstå innebär utskottets förbehåll mot full anslutning till de i propositionen uppdragna linjerna en begränsning, som är betingad endast av ekonomiska hänsyn, och innesluter icke något tvång för Kungl. Maj:t att uppskjuta åtgärder i sådant syfte, i den mån dessa icke draga med sig ekonomiska konsekvenser.

Jag kan således konstatera, att utskottet i stort sett givit propositionen i dess centrala och viktiga delar sitt stöd och att de särskilt beträffande den inre omorganisationen uttalat sin anslutning till de framförda synpunkterna, och jag finner att strävandena att ingjuta en ny anda i våra skolors arbete därigenom vunnit ett verksamt stöd.

När jag alltså ansluter mig till utskottets förslag, vill jag emellertid i detta mitt första anförande understryka vad utskottet säger på sid. 131 i sitt utlåtande, där det heter: »Slutligen vill utskottet beträffande hela den organisation, som nedan föreslås, framhålla, att erfarenheten givetvis kan göra vissa jämkningar i densamma önskvärda på grund av lokala förhållanden, ändrat elevantal m. m., och utskottet förutsätter, att i sådant fall Kungl. Maj:t här- om kommer att för riksdagen framlägga förslag.» Och på sid. 62 framhålles detta än ytterligare: »Utskottet vill särskilt framhålla angelägenheten av att övergången till den nya organisationen sker under så mjuka former som möjligt.» Av dessa utskottets yttranden framgår att det icke är meningen — och det förutsatte icke heller Kungl. Maj:t — att på det sättet fastläsa organisationen, att den icke, därest omständigheterna så påkalla, kan förändras. För egen del vill jag starkt betona det nödvändiga uti att organisationen kan givas erforderlig smidighet och anpassning, och samtidigt vill jag betona, att reformens genomförande kommer att ställa stora krav på klokhet och förståelse hos dem, som skola leda och övervaka detta arbete.

Herr Rydén: Herr talman! Då detta stora utskottsbetänkande skall behandlas i kamrarna, har jag trott mig kunna tjäna de fortsatta överläggningarna genom att inleda denna debatt med en översikt över utskottets arbete och arbetsresultat och innebörden i stora drag av det förslag, som nu föreligger till kammarens prövning.

Det är ju en mängd viktiga problem som skolfrågan rullar upp, men det är särskilt tre som intaga en dominerande ställning i det hela. Det är först problemet om hur man skall ordna om skolväsendet, så att det kommer att bättre läggas till rätta för de samhällsklasser, som i den nuvarande organisationen icke ha kunnat se sina intressen på tillfredsställande sätt bevakade och företrädda. Det är vidare den stora och viktiga frågan om hur vi skola ordna det för den kvinnliga ungdomen, så att flickorna i vårt svenska samhälle beredas möjlighet att erhålla en högre undervisning under samma ekonomiska och i allmänhet samma goda yttre betingelser, som av ålder förefunnits beträffande den manliga ungdomen. Och det är slutligen det stora problemet att försöka avlägsna i vårt svenska nutidssamhälle en mängd av de ojämheter, för att icke säga orättfärdigheter, som bestå i fråga om det sätt, varpå olika delar av vårt land tillgodoses i skolorganisatoriskt hänseende.

Meningarna uti skolfrågan ha varit mycket splittrade. Här äro gjorda förarbeten av en omfattning, vartill man knappast haft något motstycke vid tidigare skolreformer. Vi ha det väldiga och visserligen av många förkättrade, men dock i viktiga huvuddrag segrande arbete, som utförts av skol-

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

kommissionen. Vi ha den mängd yttranden, som avgivits över skolkommis-
sionens betänkande och som blivit sammanfattade i två stora volymer, vilka
ha varit för kammarens ledamöter och för utskottet tillgängliga. Vi ha skol-
överstyrelsens digra yttrande, kluvet i två hälfter eller tre, om man så vill:
majoritetens, minoritetens och chefens för skolöverstyrelsen, vilken senare har
avgivit sitt särskilda yttrande i det bekanta arbetet »Våra skolor». Vi ha
vidare de skolsakkunnigas digra betänkande, som ju egentligen icke utmyn-
nar så mycket i positiva förslag och uppslag som fastmer är ett aktningvärt
försök att lägga upp problemet ur olika utgångspunkter och att belysa möj-
ligheten av att gå olika vägar, då det gäller att lösa skolfrågan. Och så ha
vi haft propositionen, och icke minst de 75 motioner, som tillsammans ha re-
presenterat en lika stor volym som den kungl. propositionen. Av dessa mo-
tioner är det åtminstone ett par, som representera spörsmål av stor principiell
räckvidd, framförallt den motion, som är väckt av den socialdemokratiska
riksdagsgruppens förtroenderåd, och den, som har omfattats av högerpartiets
motionärer i deras stora huvudmotion.

Jag har icke velat peka på detta för att här riva upp någon strid — över-
huvud taget skall jag med mitt anförande försöka att icke framkalla någon
sådan — men jag har erinrat om detta, därför att jag finner det skäligt, om
man vill beakta vidden av de svårigheter, som ha erbjudits oss, vilka ha suttit
och arbetat i skolutskottet, när det gällt att bland denna mångfald av olika
meningar och uppslag försöka få fram ett samlande förslag.

I överensstämmelse med hela den livsinriktning, som varit bestämmande
för mig i mitt arbete för den svenska skolan, har jag från början haft den
uppfattningen, att man borde försöka att komma till ett positivt resultat i
skolfrågan i år. Livet har lärt mig det, att man aldrig vunnit något på långa,
segslitna skolstrider. Vi ha haft ett varnande exempel i vår skolas historia
i den årtionden långa kampen om latinherraväldet, vars följder voro sådana,
att läroverken under den tiden nästan stagnerade och att läroverkslärarna
icke fingo sin lönefråga löst på årtionden. Slutligen kom efter dessa strider
1904 en lösning, där i varje fall den ståndpunkt, som andra kammaren genom
årtionden hade intagit gentemot den s. k. bildade opinionen, segrade. Jag
tycker att denna ock många tidigare skolstrider uti vår historia ha givit vid
handen, att man vinner icke i det långa loppet på att draga ut skolstriderna
i det oändliga, utan att det är bättre att genom ömsesidigt tillmötesgående
och hänsynstagande till de olika meningsriktningar, som bryta sig mot var-
andra, försöka att nå en framkomlig linje i och för stridens avblåsande, en
linje som sålunda ger fred och utvecklingsmöjlighet åt skolorna.

I överensstämmelse med denna min allmänna uppfattning om vad som är
riktigt och klokt i det nuvarande läget har jag inom skolutskottet strävat
att finna utvägar för att få en positiv lösning i skolfrågan. Min första för-
hoppning var den, att det skulle vara möjligt att få till stånd en allmän upp-
görrelse, och jag hade för min enskilda del icke varit obenägen att offra
rätt mycket av vad som haft personligt värde för mig för att komma till en
sådan uppgörelse. Innan skolutskottet fattade sitt första preliminära beslut,
tillät jag mig hemställa, att utskottet ville tillsätta en delegation, bestående
av de främsta representanterna för de olika meningsriktningarna inom ut-
skottet, för att överväga, huruvida det kunde finnas förutsättningar för en
lösning av skolfrågan på den bredaste fronten, d. v. s. med allmän anslut-
ning omkring den. Dessvärre visade den undersökningen, att förutsättningar
i detta hänseende icke voro för handen. När de långa preliminära överläggning-
arna i skolfrågan voro avslutade uti utskottet och man stod inför fattandet
av definitiva beslut, så hade jag utav hela debatten, och det klarare ju längre
debatten fortskred, trott mig finna, att ställningen i utskottet i stort sett var

den, att de tre partierna, socialdemokraterna, de frisinnade och bondeförbundet, voro starkt besjälade av en önskan att i år få en positiv lösning av skolfrågan. Under sådana förhållanden ansåg jag att det var min självklara plikt att göra en undersökning, huruvida det icke vore möjligt, när nu min älsklingstanke att få en lösning med alla partiers hjälp icke kunde realiseras, att kunna få skolfrågan löst ändå på en bredare front, än den första förberedande principvoteringen erbjöd. Det visade sig då, att bland de tre partier, som hade ställt in sig på och önskade en positiv lösning i skolfrågan, motsättningarna ändå icke voro större än att, ifall man gav efter litet på vardera sidan, man skulle kunna vinna fördelen av en lösning på bredare front än av enbart de båda vänsterpartierna.

Jag har velat säga detta på grund av den pressdebatt som förts i fråga om skolutskottets arbeten. Och jag skall nu övergå till att belysa resultatet av den uppgörelse som skolutskottets förslag innebär. Jag skall härvid förankra denna allmänna översikt över innebörden i uppgörelsen i de tre punkter, som jag nyss angav såsom de centrala i hela skolproblemet; jag skall anknyta till *frågan om bottenskolan* eller, för att använda ett ord, som återfinnes i utskottets betänkande, *frågan om anknytning mellan folkskola och realskola*; jag skall göra en belysning av denna uppgörelses innebörd, i vad den avser *flickundervisningen* och slutligen i vad den avser *hänsynstagandet till särskilt ladsbygdens folk och de yngre samhällenas rätt och behov*.

Regeringens förslag innehåller en princip, som jag tror att denna kammars majoritet aldrig kommer att släppa, den principen nämligen, att varhelst det finns ett läroverk i Sverige, ett läroverk som har staten som målsman eller staten som understödjare, skall det finnas någon linje vid detta läroverk, som släpper in i läroverket dem, som gått igenom hela folkskolan, och detta utan omgång och utan särskilda svårigheter. På denna princip har inte utskottet givit avkall, utan den är konsekvent genomförd. Och jag vill säga det till alla dem, som så hårt klandrat detta, att jag är fullständigt övertygad om att det står aldrig i er makt att få andra kammaren att gå med på någon lösning av skolfrågan, där denna princip är uppgiven.

Den fråga däremot, som har varit föremål för så mycket större tvistigheter har varit frågan om, vilken parallellform man skall använda vid sidan av den sexåriga bottenskolan och den därpå byggda fyraåriga realskolan. Regeringens förslag höll som parallellform den nuvarande treåriga grundskolan och sexåriga realskolan. Jag tror för min del ännu i dag, att den linjen också är sakligt starkare än den, som nu kan komma att bli beslutad. Är det någon sanning i vad man från läroverks håll och särskilt av en mycket skrivande man, lektor *Petrini*, med sådan styrka hävdade, att *ett* läroverksår är två eller tre gånger så mycket värt som ett folkskoleår, är det något korn av sanning i den satsen, säger jag, så torde det väl vara ostridigt, att sex läroverksår och tre folkskoleår äro värdefullare än fem läroverksår och fyra folkskoleår. Men det har ju varit så högröstad och anspråksfull opinion, som kommit fram från olika håll, särskilt från läroverkslärares och de s. k. bildade klassernas sida, att man skulle i stället införa en linje med fyraårig grundskola och femårig realskola. Och när uppgörelsen nu hängde på det, huruvida man från den meningssida, som jag tillhör, ville ge efter och hellre taga den enligt min uppfattning svagare läroverksformen än den, som regeringens förslag innebar, när uppgörelsen hängde på detta, så har jag för min del ansett att man icke kunde stå till svars med att låta skolfrågan i år falla genom att motsätta sig en sådan anordning. Följaktligen har parallellformen till den sexåriga bottenskolan med därpå byggd fyraårig realskola blivit fyraårig grundskola med femårig realskola.

Nu vill jag till en början framhålla, att detta problem har tagits på ett helt

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

annat sätt av utskottsmajoriteten, än vad fallet varit i pressdiskussionen. I stället för att doktrinärt säga: blir icke det och det utskrivet i motiveringen, blir icke det och det deklarerat, d. v. s. framförallt blir det icke deklarerat, att den ena sidan skall ge upp sin principiella ståndpunkt, så gå vi ej med på någonting, utan då yrka vi uppskov, i stället för detta har utskottsmajoriteten gått till väga på ett praktiskt sätt; den har nämligen gått in på en prövning av läroverkens organisation i detalj och sett till, hur detta system med blandade linjer komme att verka i praktiken från de allmänna utgångspunkter, som uppgörelsen här innefattar. Det har nedlagts ett mycket omfattande arbete på en granskning av detaljfrågorna i organisationen inom den majoritet, som dikterat utskottets beslut. Och denna detaljgranskning visade, att strängt taget inskränkte sig hela denna stora upplåsta principstrid i realiteten därtill, att det var bara några av våra allra minsta och obetydligaste samskolor i tio städer som icke skulle få dubbel anknytning, få båda realskoleformerna. Alla våra högre läroverk måste komma att få dubbel anknytning, alla våra nuvarande realskolor måste få dubbel anknytning, och ett icke ringa antal av våra nuvarande samskolor komme att få dubbel anknytning, därför att beträffande alla dessa gäller, att det måste bli två eller flera parallellavdelningar realskolan upp och ned igenom. De enda, som skulle bli kvar, äro tio av våra minsta samskolor i några av de obetydligaste städerna, och man kan icke rättvisligen säga annat, än att dessa små städer med skolor, som i något fall stanna t. o. m. under 100 lärjungar i alla sina sex klasser, äro till hela sin natur ingenting annat än vad de kommunala mellanskolorna äro; de ha precis samma ställning och kunna i fråga om storlek och allmän struktur jämföras med våra kommunala mellanskolor, undantagsvis t. o. m. med våra mindre kommunala mellanskolor. Och liksom det icke gjorts någon som helst av praktiska förhållanden betingad framställning — de av skolpolitiska motiv, såsom i fråga om herr Mosesson i hans motion och biskop Bergqvist i hans motion beträffande Boden, räknar jag nämligen icke hit — om att den nuvarande fyraåriga kommunala mellanskolan, byggd på sexårig folkskola, skulle förändras och förlängas nedåt så lära inga sakligt tillräckligt bärande skäl kunna anföras för att realskolorna i de ifrågavarande 10 städerna skola vara på annat sätt inrättade än å de 91 orter, där fyraåriga kommunala mellanskolor med framgång blivit inrättade. Jag kan ju nämna, att det varit till och med en av de många enskilda och deputationer som uppsökt mig under arbetet i skolutskottet, som haft i uppdrag att be mig för allt i världen icke gå med på att bygga ut mellanskolan med en klass nedåt, såsom motionsvis blivit ifrågasatt — jag kan ju gott säga att framställningen var från Boden. Därför att biskop Bergqvist i sin motion påyrkat ändring beträffande den föreslagna fyraåriga samrealskolan därstädes, ville man ha klargjort för utskottet, att denna motion framkommit utan samförstånd med samhället och med skolan därstädes och att man nu är mycket tillfreds med att få Kungl. Maj:ts förslag genomfört.

Sålunda har de facto icke från någon annan än dem, som handlat av skolpolitiska synpunkter, något krav framställts om att de kommunala mellanskolorna i nuvarande skepnad skulle ändras genom att byggas nedåt med en eller två klasser. Och då vill jag fråga: finnes det någon som helst saklig grund annat än den rent historiska att ställa t. ex. samskolan i Askersund med, om jag minns rätt, föga mer än ett 90-tal lärjungar, delade på sex klasser, i någon annan klass än t. ex. den kommunala mellanskolan i Lindigö med ett tredubbelt större lärjungantal eller många andra av våra större kommunala mellanskolor, som på sexårig bottenskola bygga en fyraårig realskola? Jag tror, att den som icke alldeles stelnat i en rent doktrinär uppfattning av skolfrågan, icke skall kunna komma ifrån att praktiskt sett den lösning, som nu

erbjudes, kommit att ge dubbel anslutning på alla de ställen, där det är möjligt på grund av barnantalet att inrätta sådana, och det har gett enkel anslutning endast i ett mycket litet fall av småskolor, som till hela sin karaktär kunna jämföras med kommunala mellanskolor. Detta faktum har framstått efter den inom utskottsmajoriteten verkställda detaljgranskningen av skolorganisationen.

Men jag vill, medan jag håller på med frågan om anknytning mellan folkskola och läroverk, också beröra en annan detalj, där skolutskottet gjort ändring i Kungl. Maj:ts förslag, och det gäller det antal läroverk, sammanlagt 14, som i den kungl. propositionen föreslås med tre serier parallellavdelningar, en i den kungl. propositionen byggd på sexårig grundskola och en byggd på treårig grundskola, men den mellersta av denna serie parallellavdelningar saknande de både lägsta klasserna, första och andra klasserna. Jag kan icke neka till att jag blev något förvånad, när jag såg den kungl. propositionens förslag i denna del, ty jag kunde icke riktigt förstå, hur det på denna punkt var tänkt, och jag har icke kunnat få nyckeln till det förrän jag började med detaljarbetet och gick igenom vartenda läroverk — hur det är i detta ögonblick — och då fann jag till min förvåning, vad jag aldrig förut vetat, nämligen att det finnes ett ej ringa antal läroverk som ha precis den anordning, som det kungl. förslaget innebär, d. v. s. de ha enkla klasser i första och andra och dubbla klasser i tredje och följande eller, om det är tre serier parallellklasser, så ha de två parallellklasser i första och andra och tre i tredje—femte klasserna. Det beror givetvis därpå, såvitt vi som ha deltagit i detaljarbetet, kunna bedöma, att det finnes ett stort antal barn från andra skolor, från landsbygden eller från flickskolor, som tenerat in i tredje klassen och där åstadkommit en ny parallellavdelning. Detta var för mig, som sagt, en fullständig överraskning, ty jag förstod från början icke anordningen i frågan. Men den kungl. propositionen har i denna del ett underlag i de faktiska förhållandena vid åtskilliga av Sveriges läroverk under det läsår, beträffande vilket jag undersökt förhållandena. Emellertid har det ändå synts mig vara riktigast, när det gäller att riksdagen skulle slå fast huvudlinjerna för den lokala skolorganisationen, att man icke lät de ifrågasatta luckorna vara outfyllda, utan att man ordnade det så, att det blev kompletta serier med parallellklasser hela skolan igenom.

Av de 14 läroverk, som av Kungl. Maj:t voro föreslagna med tre parallella linjer, ofullständiga å den mellersta linjen, kvarstår nu intet med ifrågavarande anordning. Två av de 14 läroverken ha icke behövt mer än två serier parallellklasser, därför att utskottet icke godkänt Kungl. Maj:ts förslag om att hädanefter räkna med 30 barn i realskolans klasser, i stället för som för närvarande med 35. När man höjer beräkningsgrunden från 30 till 35, så visar det sig, att det behövs icke så många avdelningar, som Kungl. Maj:t föreslagit. Vid 2 av de 14 läroverken har det, som jag nyss nämnde, behövts endast 2 serier parallellavdelningar.

Beträffande de återstående 12 har utskottsmajoriteten vid sin granskning gått fullständigt objektivt till väga och med ledning av läroverkskatalogerna jämte andra tillgängliga uppgifter därvid undersökt, hur läroverkens elevantal på realskolestadiet fördelar sig mellan läroverksstaden och den kringliggande bygden. Vi ha då kommit till det resultat — jag skulle beträffande vart och ett av de 12 läroverken kunna motivera varför, men det skulle föra för långt — att av de 12 städerna borde 8 få dubbel anknytning till den femåriga realskolan. De 4 återstående läroverken äro alla sådana, som antingen ha anmärkningsvärt höga lärjungesiffror, från landsbygden eller också såsom t. ex. Sundsvall, icke ha någon enda realskola eller kommunal mellanskola inom sitt elevområde eller, såsom Östersund, ha en enda liten mellanskola

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

inom sitt elevområde eller ock av andra liknande skäl prövats böra ha dubbel anknytning till den sexåriga bottenskolan.

Jag är på grund av den debatt, som i denna detalj ägt rum, angelägen om att betona, att det är klart, att vi icke här göra anspråk på att ha förfarit så, att icke framdeles en korrigerigering kan behöva göras, men vad jag håller på det är att med nuvarande lärjungantal och med nuvarande fördelning av lärjungarna mellan läroverksorterna och kringliggande bygd förefaller den organisation, som föreslagits av utskottsmajoriteten, att vara väl grundad. Jag vill emellertid samtidigt betona, att utskottsmajoriteten aldrig har tänkt sig, att den organisation, som nu göres upp, i alla detaljer skulle förbli oföränderlig genom tiderna. Över huvud skulle jag vilja framhålla, att det har varit en brist hos våra svenska läroverk, att deras organisation varit så stel, och att man på detta område icke haft tillräcklig möjlighet av en smidig anpassning för växlande tider och växlande förhållanden. Min uppfattning är, och däråt har givits uttryck i den del av utskottets motivering, som herr statsrådet nyss läste upp, att läroverkens organisation i sina stora drag nu bör fastställas av konung och riksdag gemensamt, men denna organisation bör kunna anpassa sig efter tidernas behov, så att riksdagen, utan tillämpande av några doktrinära synpunkter i dessa fall, vid varje tidpunkt lämnar sin medverkan till de av erfarenheten betingade jämkningarna med hänsyn till behovet på de olika platserna. Och det vill jag ha förklarat såsom representant för uppfattningen inom den delegation, vilken detalj granskat läroverksorganisationen, att vår mening varit den, att skulle det visa sig, att på en eller annan punkt de kalkyler, på vilka vi byggt vårt förslag, icke skulle hålla streck eller ändrade förhållanden skulle inträda, så har det varit vår mening, att organisationen framdeles skall, utan hinder av skoldoktrinära uppfattningar, jämkas efter det praktiska livets förhållanden och behov. Jag vill vidare framhålla, att då skolorganisationen nu även i detalj fastställs under riksdagens medverkan och följaktligen ej heller rubbningar i densamma kan ske utan riksdagsbeslut i ärendet, så innebär detta givetvis ingen inskränkning i rätten för Kungl. Maj:t att medgiva *tillfälliga* anordningar, t. ex. i fråga om inrättande eller indragning under ett läsår av en parallellklass på grund av variationer i tillströmningen av lärjungar. Denna förklaring vill jag ha gjort, så att det icke skall förefinnas någon tvekan hos dem, som närmast komma att bära ansvaret för handhavandet av detaljerna i denna organisation. Men på samma gång vill jag säga ifrån, att detta uttalande icke får tagas till intäkt för kannstöperier om att den detaljgranskning, som förekommit i utskottet skulle varit godtycklig eller mindre noggrann. Ty bakom den utredning, som åvägabragts inom utskottet, ligger ett arbete, under vilket vi haft tillgång till den förnämligaste expertis, som den svenska skoladministrationen överhuvud taget förfogar över, när det gäller handläggning av ärenden av denna beskaffenhet.

Jag vill med anledning av vad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrat bara parentesvis säga ett enda ord beträffande den detalj, som gäller frågan om lyceet i Härnösand. Den hör ju icke direkt till anknytningsfrågan. Men jag antecknade yttrandet, för att det icke skulle bli glömt.

Jag hade oändligt gärna sett, att det varit möjligt tillstyrka ett lyceum för Norrland, men när vi sågo på läroverksiffrorna för Härnösand, visade sig detta icke vara möjligt. I Härnösand finns nämligen icke större lärjungantal för närvarande än i första klass två avdelningar på sammanlagt 39, i andra klass två parallellavdelningar med sammanlagt 40, lika många i tredje klassen, 41 i två parallellklasser i fjärde klassen, 42 i två parallellklasser av femte klassen och 10 i sjätte klassen. I gymnasium finns ett mycket litet lärjungantal, nämligen respektive 8, 19, 7, 25, 13, 15, 12, 12. Det är icke tillrådligt, efter mitt sätt att se, att, då ett så litet lärjungantal finnes i Härnösand,

gå in för två parallella linjer, med respektive fyra- och femårig realskola och därtill ett lyceum. Där är ju för närvarande icke ens fulla två parallellklasser. Denna lärjungestock, låt vara att den utökas med flickor, synes för liten för att man nu skulle kunna tillstyrka upprättandet av ett lyceum. Beträffande denna sak vill jag vidare erinra om vad jag nyss yttrade, att skulle erfarenheten bekräfta, att det finns tillräckligt med barn i mellersta Norrland, som vilja gå lyceulinjen, så bör naturligtvis riksdagen utan all tvekan bereda möjlighet för förverkligande av den älsklingstanke, som herr statsrådet här uttalade, att även mellersta Norrland må få ett lyceum, men för närvarande ha vi icke ansett oss kunna tillstyrka detta.

Jag skall så, herr talman, övergå till att säga några ord om flickundervisningen, sådan den kommit att framträda i utskottets förslag. Jag tror, att alla partier i riksdagen ha varit överens om att flickundervisningen är tillbakasatt. Det utläser man ur högerpartiets motion, det läser man i socialdemokraternas motion, och även om jag ju inte precis kan säga, att man läser det positivt i bondeförbundets motion, så har det i varje fall under utskottsbehandlingen framgått, att även bondeförbundet har en mycket mera vidhjärtad syn på denna fråga, än man skulle kunna tro att döma av de motioner, som väckts från bondeförbundshåll. Jag kan därför säga, att, såvitt jag uppfattat saken rätt, ha alla partier omfattat den åsikten, att det bör göras mera för flickornas undervisning. Meningarna skilja sig därvidlag beträffande hur man skall lämpligast ordna det med flickornas undervisning. Utskottets majoritet har därvidlag tagit sikte på det förhållandet, att många av våra nuvarande gossläroverk arbeta med relativt små klasser. Jag nämnde nyss Härnösand, där man har en realskola som i varje klass icke har mer än genomsnittligen 40 barn delade på två avdelningar. Eftersom det kan inrymmas 70 barn i två klasser, kan man följaktligen även här utan att ökningen behöver kosta någonting för staten — jag skulle till och med vilja säga, att det kommer att medföra litet förtjänst för staten genom de terminsavgifter, som komma att inflyta — bereda plats för ett 30-tal flickor i varje klass. När jag längre fram kommer till kostnadsberäkningen, så skall jag just uppvisa, att detta är en av huvudanledningarna till att utskottets förslag blivit så ojämförligt mycket billigare än vad högerns förslag, realiserat, skulle bliva på denna punkt. Det är klart, att kan man få undervisning åt — jag har ej räknat ut huru många, men det rör sig om många, många tusen flickor — utan att det kostar staten ett enda öre, därför att flickorna komma in i läroverksklasser, som för närvarande icke äro mer än halvbesatta av pojkar, så har ju denna undervisning, ur statens synpunkt, gratis ordnats för flickorna. Därför har utskottets majoritet beträffande frågan om flickornas undervisning först och främst gått ut från den meningen, att vi skola utnyttja de möjligheter, som de nuvarande läroverken erbjuda, att låta flickorna komma in i statens skolor. Därför har också ett stort antal läroverk i utskottets förslag kommit att bliva samläroverk, med tillträde för både gossar och flickor såväl på realskolestadiet som på gymnasialstadiet. Man har gjort kraftiga invändningar mot att samskolformen skulle tillämpas i en så stor utsträckning, som här skett. Jag vill för min del säga — men här talar jag blott såsom enskild man — att jag icke har några som helst betänkligheter mot att vår svenska skola överhuvud taget bygges såsom samskola. Tvärtom, jag är en entusiastisk vän utav samskolan, och för oss alla, som äro födda på landet, som gått i folkskolan, där pojkar och flickor gå i skolan tillsammans, ända tills de konfirmeras, torde det framstå såsom mycket underligt hela detta resonemang, att det är så farligt låta pojkar och flickor gå i samma skola. Det där är en uppfattning, som åtminstone för landsbygdens befolkning måste förefalla ganska främmande, men jag tror, att överhuvud taget där man har provat samskolan, så har man i stort sett kommit till den menin-

Ang. omorganisation av det högre skolväsendet m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

gen att den givit ett synnerligen gott resultat, och att det varit nyttigt för både pojkar och flickor att gå i skolan tillsammans. Pojkarna ha blivit mera ambitiösa, kanske mindre slyngelaktiga, och icke minst ha de i sin tävlan med flickorna sporrats till större arbetsintensitet. Å andra sidan vitsordas av samskolans män, att flickorna också ha nytta av samundervisningen och detta bl. a. därigenom, att de blivit hurtigare och mindre tillgjorda i sitt sätt att vara. Det är en uppfattning, som jag tror är spridd i vida kretsar av dem, som ha att göra med samundervisning. Men jag begär ju icke, att alla skola omfatta denna mening, och utskottets majoritet har principiellt uttalat sig mycket mera försiktigt, än vad jag skulle vara beredd att göra beträffande samundervisningens pedagogiska företräden. Utskottet har allenast ansett, att samskolan är en fullt tillfredsställande skolform, särskilt om undervisningen lägges så, att den tager hänsyn till flickornas utveckling. Samma försiktighet präglar även uttalandet om att, där det är möjligt, man skall se till att flickorna kunna få undervisning i särskilda klasser. Om man har två parallellklasser, kan den ena klassen mycket väl bliva en klass för flickor och den andra för gossar. I skolutskottets förslag förekommer samundervisning i vida högre grad än i den nuvarande organisationen, främst därför att man har funnit en möjlighet att därigenom med inga eller ringa kostnader för staten bereda möjlighet till undervisning för ett stort antal flickor, som nu icke kunna erhålla undervisning i statens läroverk. Vidare går utskottsförslaget ut på att i de städer, där flickorna icke kunna komma in i gossläroverk, flickorna skola få undervisning i särskilda högre flickläroverk. Utskottet föreslår, att sådana läroverk nu beslutas i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg, och utskottet hemställer om en plan för närmast 9 större eller medelstora städer till framtida sådan organisation.

Vi ha emellertid även ägnat tankarna åt dem, som äro ängsliga för samundervisningens utveckling, och som främst hålla på särskilda flickskolor med deras lugna arbetstakt och frihet från examen. Jag vill därvidlag peka på den väg, som utskottet anvisat, och som jag till min glädje hörde, att herr statsrådet accepterade, i det han uttryckte sin förväntan att det till nästa år skulle komma förslag från regeringen beträffande kommunala flickskolor. Jag tror, att den kommunala flickskolan kommer att avhjälpa en hel del av de svårigheter, som äro förenade både med övergången till det nya och med avvecklingen av det gamla. Det kommer att bliva ganska naturligt för städer, som ha en flickskola, vilken kommit i svårigheter på grund av flickornas övergång till samläroverk eller som i övrigt kanske lever ett bekymmersamt liv, att ombilda den privata flickskolan till en kommunal sådan och sålunda få del av det anslag av staten, som kommer att anvisas åt kommunala flickskolor. Jag tror, att inrättandet av kommunala flickskolor icke blott kommer att i ganska stor utsträckning lösa lärarinnefrågan utan jämväl i övrigt blir en av de värdefullaste behållningarna av den skolreform, vi nu gå att besluta.

Jag skall slutligen med ett par ord beröra den tredje av dessa synpunkter nämligen den »utjämning», som jag vill kalla det för, som är avsedd att komma till stånd mellan de gamla läroverksamhällena och yngre samhällen och framför allt beträffande landsbygden. Jag har redan antytt, att efter min mening har det varit ett fel i den gamla läroverksorganisationen, att den saknat smidighet, och om vi tänka på att det är egentligen den bebyggelse, som uppstått här i Sverige från mitten av 1600-talet till mitten av 1800-talet som varit utslagsgivande för placandet av de nuvarande läroverken, kunna vi icke vara tillfreds med att den mängd nya samhällen, som uppuxit i våra dagar, skall ställas utanför den statliga läroverksorganisationen. Därför föreslår också utskottet förstatligande av ett antal kommunala mellanskolor, 54 stycken, jämte ett antal kommunala gymnasier.

Beträffande frågan om skolans inre arbete skall jag icke yttra mig vidare; den saken har redan berörts av herr statsrådet. Men jag skall be att få säga ett par ord beträffande en sida av detta skolproblem, som varit föremål för utskottets uppmärksamhet i hög grad, och det är frågan om att ordna praktiska högre bildningslinjer. I det hänseendet skulle jag vilja säga, att utskottet har haft två mycket intressanta motioner till sitt bedömande, den ena framburen av herr Oscar Olsson i första kammaren och den andra väckt av medlemmar i bondeförbundet. Båda motionerna peka i samma riktning, fast de ha mycket olika utgångspunkter. Problemet har befunnits vara av det stora intresse, att utskottet utan meningsskiljaktighet, praktiskt taget, beslutat skriva till Kungl. Maj:t om utredning i syfte att kunna anordna praktiska bildningslinjer ovanför folkskolans stadium, beträffande särskilt landsbygden. Jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen till herr statsrådet, att den skrivelse, som utskottet här föreslagit, och som avser särskilt hänsynstagande till dessa förhållanden, icke bara måtte betraktas såsom en vanlig kompromisskrivelse. Det har aldrig varit någon kompromiss därom, utan utskottet har, oberoende av alla andra uppgörelser, enigt ställt sig bakom detta krav. Jag tror, att här ligger ett mycket löftesrikt uppslag för framtiden och att av den enkla tanke, som allmogemän framburit här i riksdagen, skall, om en utredning härutinnan lägges i riktiga och goda händer, komma något mycket betydelsefullt för landsbygdens skolväsen.

Jag skall för närvarande inte gå in på frågan om gymnasiet. Jag hade på mitt papper här även den saken antecknad, men jag förstår, att jag redan för länge prövat kammarens tålmod och skall därför skjuta upp ett resonemang härom, tills vi komma till frågan om gymnasier och gymnasielinjer. Jag skall endast säga några ord om kostnaderna, innan jag går till själva slutet av mitt anförande. Det har ju i pressen förts en förfärlig kampanj mot skolutskottet på grund av dess s. k. ekonomiska lättsinne. Jag hör nu till de människor, som tycka, att man gärna kan låta tidningarna rasa litet; det gör icke så mycket som de själva tro. De kunna gärna kannstöpa en liten tid framåt, tills papperen komma fram och man får se vad som är riktigt i saken. Här ha nu skrivits hundratals morska tidningsledare på ämnet: Skolutskottets ekonomiska äventyrspolitik. Nu ligga papperen på bordet, och jag tycker mig ha kunnat se, att många blivit förvånade över, att hela denna organisation icke kommer att kosta mer än 740,000 kronor i runt tal utöver nuvarande kostnader, och denna ökade kostnad kommer icke i sin helhet att föreligga, förrän hela organisationen är färdig, d. v. s. om tio år. Jag vill beträffande dessa siffror säga, att det icke kan göras någon saklig invändning mot dem. Jag har icke själv kunnat kontrollera siffrorna i detalj, men den främste expert, vi ha här i landet på detta område, står för dessa siffror. Det enda jag tillåtit mig att säga såsom direktiv för sifferutredningen var: Räkna så, att utskottet icke en gång kommer att kunna anklagas för att ha gjort alltför optimistiska beräkningar! Experten har också förklarar, att han står för dessa siffror. Där finnes även en säkerhetsmarginal, som gör, att man snarare kan säga, att siffrorna äro rikligt tilltagna än att de äro för låga. Man har sport oss från många håll, hur det varit möjligt, att vi kunnat föreslå förstatligandet av 54 mellanskolor, övertagandet av 4 kommunala gymnasier och 2 gymnasielinjer samt inrättandet av 4 högre flickläroverk, allt detta utan att årskostnaderna komme att stiga utöver de nuvarande med större belopp än dessa 740,000 kronor. Ja, nyckeln till detta är först och främst, att vi genom att öppna sådana läroverk, som ha små pojkklasser, för flickorna, kunnat bereda en mycket stor del av flickorna undervisning, utan att det kostar ett öre för staten. Snarast har det blivit en liten minskning på grund av terminsavgifterna, som eleverna erlægga. Detta

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

är det väsentliga, men härtill kommer en annan stor besparingspost, uppkommen därigenom att utskottet skär bort första klassen av de nuvarande realskolorna i sådan omfattning, att 128 läroverksklasser försvinna. Detta medför en besparing i den definitiva organisationen på cirka en halv miljon kronor. Vidare är det ju så, att anslagsökningen till statsläroverk på grund av de 54 övertagna kommunala mellanskolorna reduceras i rätt stor utsträckning genom att anslagen till de kommunala mellanskolorna minskas i motsvarande mån. En icke oväsentlig besparing göres också därigenom, att en del små och tynande flickskolor, som ändå draga sammanlagt 225,000 kronor i anslag från staten, kunna nedläggas. Slutligen blir det genom avskärandet av den lägsta klassen i realskolan en motsvarande avskärning av lägsta flickskoleklassen, och detta medför en besparing av nära 200,000 kronor. Alltså, samtidigt som utskottet gör dessa utökningar av den nuvarande läroverksorganisationen, så har utskottets organisation genom dessa besparingar och genom de praktiska anordningar, som i övrigt vidtagits, kommit att stanna vid denna för alla, tror jag, överraskande låga kostnadssiffra.

Jag vill nämna det — och detta är väl den enda punkt, hoppas jag, där min ärade efterträdare på talarstolen kan komma att finna mig polemisk — jag vill nämna, att jag har gjort ett försök att beräkna högerns organisationslinje för att se, hur det kan komma att ställa sig vid en jämförelse mellan dessa båda förslag. Jag ber kammaren hava tålmod med mig, medan jag framför denna kalkyl. Siffrorna äro icke exakta, men jag tror dock, att de kunna vara vägledande.

Högerns organisationsförslag är ju bara en skiss, tecknad i de skrivelseförslag, som framläggas i reservationen. Följaktligen kan jag icke giva några exakta siffror, men jag skall angiva, hur jag räknat för att komma till någon möjlighet att bedöma saken. Jag har först och främst, beträffande realskolan, utgått från en kalkyl över hur det kommer att ställa sig, om man i alla de fall, där utskottet föreslagit fyraåriga realskolor, i stället skulle inrätta femåriga realskolor, som är högerns huvudlinje. Detta skulle med nuvarande omfattning av organisationen medföra en merutgift av 617,800 kronor. Högern har vidare en tankegång, som utmynnar i ett förslag att man skulle bygga ut de nuvarande kommunala mellanskolorna nedåt med en klass. I min kalkyl har jag räknat så, att jag antager, att halva antalet av de kvarvarande kommunala mellanskolorna skulle få en femklassig organisation. Kostnaderna härför skulle bli 50,400 kronor. Högern har vidare anslutit sig till den allmänna huvudlinjen, att det bör vara fyraåriga gymnasier alltigenom och endast undantagsvis treåriga. Jag har ställt upp den frågan, vad det skulle komma att kosta, om det inrättades bara fyraåriga gymnasier på de ställen, där utskottsförslaget har treåriga och därvid räknat mycket snällt och barmhärtigt mot högern, nämligen så, att hälften av lärarna i gymnasierna skulle utgöras av adjunkter och hälften av lektorer. Den summa jag härvid kommit till uppgår till 266,400 kronor. Högern har vidare den principiella uppfattningen, att man borde giva så stora anslag till de nuvarande privatläroverken, att dessa genomsnittligt kunde sätta ned sina terminsavgifter till vad som gäller för statsläroverkens gossar. Den siffra, som uppstår, om detta program skulle realiseras, är, om man räknar med lärjungeantalet innevarande hösttermin, 3,017,000 kronor. För att göra jämförelsen med utskottets förslag fullständigare, så lägger jag till ytterligare den vinst, som erhålles genom att efter utskottets förslag ett antal små flickskolor skulle försvinna. Denna besparing, som icke kan vinnas genom högerns förslag, representerar ett belopp av 225,000 kronor. Den totala summan, som vid detta fallet uppstår, blir 4,177,600 kronor. Nu skall ju detta belopp minskas med vissa belopp, som jag inte bestämt kan angiva, det står nämligen inga siffror i reservationen, så att man kan få en säker utgångspunkt. Först

har man då att avdraga kostnaden för inrättandet av de fyraåriga realskolor, som skulle komma till stånd efter högerns förslag. Vidare skall man draga ifrån en annan summa, som icke heller kan fixeras nu, på grund av att högern icke angivit någon siffra. Jag syftar på vad som besparas genom att det skulle få förekomma någonstädes treåriga gymnasier; den summan — dess storlek kan jag icke uppgiva — skall också dragas ifrån här. Vidare skall det dragas ifrån ytterligare ett belopp för att de båda förslagen skola bli jämförliga, och det är det belopp, som uppkommer därigenom, att de läroverkssamhällen, som ha samrealskolor, skulle få betala en fjärdedel av lärarnas avlöning till statsverket. Jag kan icke säga exakta antalet av sådana samhällen, ty vi veta för närvarande icke hur det blir med den saken. Den siffra jag nyss nämnde, 4,177,600 kronor, skall alltså reduceras med ett belopp, som jag saknar möjlighet att angiva, därför att jag icke vet antalet skolyper, som man skulle ha. Men så mycket kan jag bestämt säga, att mer kan icke denna bruttosumma, 4,177,600 kronor, komma att minskas med än att den stannar vid 3,500,000 kronor. Således, om högerns förslag skall genomföras, så måste det komma att bli 3 1/2 miljoner kronor dyrare än utskottets förslag. Utskottets förslag skulle komma att i runt tal ställa sig 740,000 kronor dyrare än för närvarande, men ett genomförande av högerns förslag skulle gå till nära det sexdubbla beloppet. Som jag redan nämnt, är det omöjligt att beräkna siffrorna exakt, men det rör jag icke för. Siffrorna stå emellertid till förfogande för den fortsatta debatten.

Jag kommer emellertid i detta sammanhang in på ett fall, som jag naturligtvis inte har kunnat taga hänsyn till. Detta fall, som rättvisligen bör tagas i beaktande, när det gäller en jämförelse mellan utskottets förslag och högerns, är det, att utskottet principiellt gått in för den linjen, att det skulle beviljas anslag till fattiga studiebegåvade barn. Detta är som sagt utskottsmajoritetens ståndpunkt. Vidare har utskottsmajoriteten gått in för den linjen att avgifterna till läroverkens ljus- och vedkassar, som nu äro obligatoriska även för fattiga barn, skulle för dessa helt och hållet kunna borttagas. Det är ju omöjligt att säga vad detta kan komma att kosta, men det kan ju aldrig bli tal om siffror, som komma att befinna sig i närheten av dem jag nyss angåvo som sannolika för högerlinjen. För övrigt ha ju anslag för sist berörda ändamål och åtskilligt annat, som föreslås, en rent social natur, som gör, att de böra betraktas icke bara som frågor, de där direkt sammanhänga med skolorganisationen, utan som frågor, vilka även ha en annan och stor principiell innebörd.

Jag skall härmed, herr talman, strax sluta mitt anförande. Jag skall allenast be att få framhålla en sak för dem, som komma att ha om hand förverkligandet av skolutskottets förslag, ifall detta skulle vinna riksdagens bifall, och det är detta: Glöm inte den mening, som funnits hos utskottet och som är uttryckt i det yttrande herr statsrådet nyss uppläste, glömt inte, att övergången till det nya måste göras synnerligen mjuk! Denna organisation måste tillämpas med omdömesgillhet och varsamhet. Ni måste komma ihåg detta, och i det avseendet har det aldrig varit någon meningsskiljaktighet inom utskottet. Denna organisation skall införas smidigt, så att allmänheten och föräldrar, som ha barn i skolåldern, icke komma att utsättas för svårigheter genom de förhållanden, som komma att uppstå. Det går icke för sig att skära bort en klass över lag i ett helt läroverk, utan det hela måste handhas med varsamhet, så att föräldrar och barn hinna anpassa sig efter de nya förhållandena. Men gör man det, kan man också undvika, vilket även utskottet anser vara av vikt, att någon enda extralärare vid de allmänna läroverken skall behöva avskedas. Jag skall icke i övrigt beröra vad som sagts om extralärarna, utan ber endast dem, som få med detta att göra, att de beakta utskottets verkliga mening, nämligen att varsamhet, mjukhet och hän-

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av, det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

synstagande skall prägla övergången till det nya. Det måste vidare beaktas, vad redan förut påpekats, nämligen att den detaljorganisation, som här föreslagits, är gjord på grundvalen av nu tillgängligt material. Visar erfarenheten och livet, att detaljjämknings- i organisationen behöva göras, så tveken icke, ni, som skola handhava skolfrågan i framtiden, att komma till riksdagen med edra förslag, ty få vi frågan löst vid denna riksdag och under sådana former och i den anda, som är bärande för skolutskottets förslag, så kommer mycket att i detta hänseende ställa sig annorlunda i framtiden, när det gäller att få frågor av detta slag behandlade här i riksdagen.

Det utskottetsförslag, som här föreligger, är efter min övertygelse — och allt presslarmet har icke kunnat uppvisa en enda faktisk lucka eller svaghet i förslaget — ett genomtänkt och sakligt starkt förslag och representerar säkerligen den mot reservanterna mest tillmötesgående ståndpunkt, för vilken man kan vinna majoritet i andra kammaren, nu eller framdeles, det är min personliga uppfattning.

Detta förslag är buret av försonlighetens anda. Man har gentemot det samma riktat en trumeld från pressens sida, som om här skulle komma ett begås en förbrytelse mot kulturen. Vid sidan av allt vad tidningarna skrivit, har jag dock i dessa dagar också på annat sätt haft kontakt med denna allmänna opinion. Det är icke folkets röst, som talar ur tidningarna. Jag har fått mottaga meddelanden, många från mycket bemärkta personer. Jag har även ifrån gamla motståndare i bottenkolefrågan fått mottaga uttryck för att det är en annan opinion, som härskar i landet, än den som tidningarna föra till tals. Sålunda fick jag, när en av de hätskaste artiklarna stått i en tidning, från en mycket framskjuten skolman, som stått emot mig i ord och skrift i bottenkolefrågan, ett telegram, som lydte så: »Tack för ett karlagtag för att få en samförstånds-fred i skolfrågan!» Det är en man, som icke i något avseende står mig nära, varken i politiskt eller skolpolitiskt hänseende. Men på många håll i vårt land, ser man, att det varit en önskan, i varje fall hos skolutskottets majoritet, att söka få till stånd en sådan lösning av skolfrågan, som denne vänlige man betecknade såsom en samförstånds-fred.

Det är tragiskt, mina herrar, att i hela vår svenska skolhistoria aldrig en stor reform av våra svenska läroverk kunnat utföras med hjälp av läroverkslärarna. Det har alltid varit riksdagen, som fått driva fram de stora läroverksreformerna mot den stora massan av läroverkslärare. Det är icke för att ondgöra mig över läroverkslärarna eller för att kasta en skugga över dem, som jag säger detta; jag respekterar människor, som hålla sin skola kär och äro fästa vid de organisationsformer och arbetsformer, i vilka de äro invanda. Men jag säger ännu en gång, att det är tragiskt att ända sedan 1849, när en motsvarande stor skolstrid utkämpades i vårt land och ända tills nu — år 1904 var det för övrigt på samma sätt — har man icke kunnat lösa en läroverksfråga utan en stor och stark opposition från dem, som frågan närmast gällt. Men det märkvärdiga därmed är, att när frågan har blivit löst, och man har hunnit att sätta sig in i det nya och göra sig förtrogen med dess detaljer och den tankegång, som präglar det nya, ha läroverken vuxit in i de nya formerna, och nya släktled ha kommit att med kärlek och hängivenhet omfatta de nya formerna, som de gamla så enträget och intensivt bekämpat. Det är min bestämda tro, att trots att i dag alla talesmän från motståndarsidan skola kunna peka på en kompakt opinion bland läroverkslärarna mot vad utskottet föreslår, kommer det, om detta förslag blir antaget av riksdagen och föres ut till förverkligande i skolan i den humana och försonliga anda, som varit ledande för utskottets arbete, att nu, som vid föregående tillfällen, gå så, att läroverken komma att växa sig in i det nya, och den tid kommer, det

är min övertygelse, då nya lärargenerationer komma att ha dessa nya former och förhållanden lika kära, som den nuvarande läroverkslärarkåren har den organisation, som nu måste efterträdas av en annan.

Jag tillråder för min del utan tvekan, att andra kammaren tar det steg, som skolutskottet nu har förordat. Man har i dessa dagar försökt alla möjliga medel för att hota, pressa och vädja till mig, att jag skulle vara med om att falla undan. Man har sagt, att jag skulle få emot mig allt det hat, som uppstår, om detta skolförslag kommer till stånd mot den s. k. bildade klassens opinion. Jag är fullt på det klara med vidden och innebörden av detta hat. Jag har icke varit främmande för erfarenheter härom under min förutvarande gärning som offentlig man. Men jag är också för min del beredd att bära det. Det är ju ofta så, att förtjänsterna uti ett nytt tillmätas andra, medan man gärna tillskriver de brister, som vidlåda ett förslag, likaväl som allt mänskligt, den person, som har stått i bräschan för detsamma. Men jag är för min del beredd att i dag och inför historien stå för denna skolreform.

Det finns i detta förslag, som jag nyss nämnde, ett uppsåt till en samförståndsfred i ärligaste och allvarligaste mening. Men är det icke möjligt att nu genomföra en samförståndsfred, så tror jag, att man skall bli nödsakad att erkänna, att det i detta förslag, som jag nu rekommenderar till kammarens antagande, i varje fall icke ligger någonting av vad som har släkttycke med en segerfred. Det har icke stått i min förmåga att åvägabringa enighet om de grundläggande principerna; där är ju striden oundviklig. Men bortser jag från detta är det ett humant förslag, buret av en försonlig anda och av en redlig önskan att göra rättfärdighet åt människor och samhällen, som under nuvarande skolorganisation ha varit missgynnade. Det är icke ett helgjutet förslag, herr talman, sådant som det i ungdomens tid hägrade för min inre syn, men det förslag, som här bjudes, är i allt fall ett steg mot det mål, som har varit föremål för min ungdoms drömmar och mina mannaårs gärning, nämligen att försöka en gång i vårt svenska samhälle förverkliga idén om *en* ungdom, *en* skola och *ett* folk.

I tron, att jag därmed tjänar en stor och rättfärdig sak, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindskog: Herr förste vice talman, mina damer och herrar! Det är ju alldeles givet, att om det nu föreliggande utskottsbetänkandet är av den utomordentliga och förträffliga art, att den siste ärade talaren därom kunde fälla det vitsordet att hela den sakkunniga kritiken, som här under en lång pressdebatt satts in på förslaget icke har kunnat uppvisa en enda lucka eller en enda svaghet, då är det ju egentligen från min sida ganska fåfängt att söka uppvisa några svagheter eller luckor i detsamma, men då jag icke fullt kan dela utskottsordförandens hänförelse, anser jag det vara min skyldighet att i någon mån belysa den kungl. propositionen och utskottets förslag. Det har ju, som det alldeles riktigt sagts, redan nu i åtskilliga år varit på dagordningen att genomföra en ändring i vår skolorganisation. De föregående eklestiasitikministrarna ha med all rätt ständigt och jämnt uttalat att här kräves den största varsamhet och omtanke för att ingenting skall förderivas eller förstöras. När den nuvarande eklestiasitikministern med en ganska häpnadsväckande snabbhet kastat fram detta förslag, så har han, det är min fullkomliga förvisning och övertygelse, därvid varit besjälad av den varmaste omtanke för vårt svenska undervisningsväsende och för vår svenska kultur. Men jag kan icke neka till att ju närmare och mer jag studerar detta förslag desto mer framstår det som för mig ofrånkomligt, att det är ett utomordentligt förhastat förslag. Det måste betecknas, jag tvekar icke att säga det, som ett hastverk. Jag vet, att när jag faller detta skarpa om-

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet*

m. m.

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

döme om en kungl. proposition av den allvarliga innebörd, som den, som här föreligger, kommer jag säkerligen att mötas av den anmärkningen, att jag gör detta påstående, därför att jag i principfrågan har en helt annan uppfattning än herr statsrådet. För att bevisa mitt påstående anser jag därför nödvändigt att först i någon mån, som rena preludier, om jag så får säga, peka på vissa alldeles uppenbara fel i förslagets utanverk — det, som alltså icke berör själva frågans kärnpunkt.

Herr statsrådet gick till en början in för att giva en historik över botten-skoletanken. Han nämner där bland annat såsom förkämpar och föregångare till bottenkoleidén i dess nuvarande utformning, som han säger, de fyra andens stormän, som heta Agardh, Wallin, Geijer och Rudenschiöld. Jag har verkligen använt en någon liten del av de gångna påskferierna för att studera dessa fyra olika mäns pedagogiska skrifter. Jag har hittills ansett, att jag verkligen har en viss förmåga att kunna läsa innantill och också till och med en viss förmåga att kunna åtminstone i någon mån förstå, vad jag läser. Men jag måste medgiva, att jag verkligen började bli nästan mörkrädd, när jag läste dessa fyra personers pedagogiska skrifter. Det är icke nog med att — det vet herr statsrådet lika väl som jag — den sexåriga bottenkolan icke fanns på den tiden, knappast en gång folkskolan, men själva andemeningen och tankegången i dessa personers arbeten gå så stick i stäv mot tanken på den sexåriga bottenkolan, att jag förstår icke, hur man kan åberopa sig på dessa fyra män. Saken spelar ju för själva utgången ingen roll, men jag måste i någon mån avverka den fördom, som här föreligger. Jag skall blott anföra ett enda anförande av Wallin, som citeras med gillande och instämmande även av Geijer efter hans avfall. Det lyder: »Basis är folkskolan. Där måste läras först och främst det för alla nödiga, som är religionskunskap . . . det för alla nyttiga, som är hjälplig skrivkonst, det allmänaste av räknekonsten samt de enklaste begrepp om naturen, världen och fosterjorden. Härmed slutas det första bildningsstadium, varvid de flesta naturligtvis skola stadna. *Gossen är nu 10 eller 11 år gammal.*» Jag frågar: kan man använda denna hans uppfattning såsom grund för idéen om en botten-skola på den sexåriga folkskolans grund? Är det icke snarare vi reservanter, som skulle kunna säga att Wallin här är vår föregångare. Går man över till Rudenschiöld så har han samma uppfattning. Han till och med varnar och upprepar ständigt och jämt de orden, att han skulle vilja varna de olärda för att med klåparhänder fingra på den lärda skolans organisation, och han lägger upp det program, som just gör *småskolan* till botten-skola och ingenting annat därutöver. Jag förstår så innerligt väl, att herr statsrådet Almqvist finner det i viss mån lockande att tänka sig, att han går i Wallins och Geijers fotspår, men jag beklagar, att han får nöja sig med Fridtjuv Berg och Hammarlund.

Jag skall nu gå över till en annan brist i den kungl. propositionen. Jag tänker då närmast på den fullständiga frånvaron av meddelanden i propositionen om erfarenheterna från utlandet. Det hade ju dock kunnat vara av ganska stort intresse att exempelvis veta, att man i Tyskland, detta pedagogiska mönsterland, efter revolutionen infört den fyraåriga bottenkolan, eller att Österrike prövat den sexåriga bottenkolan men funnit den icke hålla måttet, varför man där tänker på att övergiva densamma. Herr statsrådet har icke lämnat någon som helst redogörelse för detta, men ungefär en månad efter propositionens tillkomst har han från utlandet inhämtat meddelanden om, hur det förhåller sig. Det har icke undgått mig, att herr statsrådet i en intervju, publicerad i Svenska Morgonbladet, meddelat, att han ansåg sig själv ha reda på, hur det härmed förhöll sig i utlandet vid tiden för propositionens avlämnande, men att han ville underrätta sig om möjligen förändringar införts. Jag kan

säga, att riksdagen hade varit full tillfredsställd med att få veta, hur förhållandena varit vid propositionens avlämnande. Hade vi fått reda därpå, hade vi möjligen kanske kunnat avstå från de eventuella ändringar, som sedermera införts.

Om denna herr statsrådets åtgärd måste betecknas såsom ganska enastående, har han däremot, om jag övergår till ett tredje område — jag tänker närmast på de statistiska uppgifterna — rätt mycket gått i de traditionella fotspåren. Han har använt statistiken så, som den ofta användes. Man tar med de siffror, som passa men tar icke med sådana siffror, som icke passa. Vi ha t. ex. från 1923 siffror, som visa inackorderingarna vid såväl de kommunala mellanskolorna som vid de kommunala realläroverken. Han tar fram siffrorna från de kommunala realläroverken och säger, att den låga siffran 9.7 beträffande inackorderingarna visar, hur missgynnad landsbygden är, men han glömmer att nämna att siffran för de kommunala gymnasierna är 9.3, således en aning lägre. Det hade dock varit ganska belysande för sakläget att även få med den siffran.

Det är emellertid icke blott dylika ofullständigheter i propositionen, som man skulle kunna påtala utan även rena och uppenbara fel. Jag tänker därvidlag mindre på en så liten, men för vederbörande icke oväsentlig detalj, som att man vid ett läroverk, vilkas lärjungar man skulle räkna, räknade så, att man tappade bort ena linjen. Man räknade reallinjens lärjungar men tappade bort latinlinjens, varför man kom till rätt så ofördelaktiga siffror. Men jag tänker i stället på ett annat fel, som är av vida allvarigare art, och som återfinnes på sid. 215 i propositionen. Där återfinnes en passus, vars innebörd uppenbarligen måste anses vara den, att herr statsrådet föreslår att statsbidraget till flickskolornas tre lägsta klasser skulle indragas. Detta åstadkom ganska mycken bestörtning i flickskolevärlden. I motioner framlades ändringsförslag, och när saken kom före inom utskottet lämnades genom auktoritativt meddelande den förbluffande upplysningen, att herr statsrådet icke alls hade avsett så, som det stod i propositionen, utan att denna passus hade inkommit genom ett fel, och att herr statsrådet önskade, att man skulle tolka denna passus i motsatt riktning mot vad som står i propositionen. Man kan icke förneka, att en dylik upplysning skapar ett visst virrvarr och en viss osäkerhet även beträffande andra punkter. Det fattas icke punkter, där man skulle kunna sätta stora frågetecken. Då herr statsrådet exempelvis förklarar i sin proposition, att han sätter vissa städer, nämligen Göteborg, Stockholm, Malmö och Lund i en undantagsställning, därför att det där finnes kommunala mellanskolor men utan ett ords motivering underlåter att i samma gynnade undantagsställning placera Norrköping och Gävle trots att även där finnas kommunala mellanskolor, så vill jag säga, att aningen föreligger det ingen motivering för denna egendomliga särställning för skolorna i Norrköping och Gävle och i så fall har ju denna placering varit oriktig, eller också finnes det en dylik motivering, men då hade det varit hans plikt att för riksdagen framlägga den till noggrann prövning. Det kan icke hjälpas att dylika fel, i sådana stycken, som jag har tillåtit mig beteckna som ett slags utanverk, skapat en osäkerhet rörande hela propositionen. Vidare har ju i den berömda kompromiss, åt vilken statsrådet givit sitt erkännande, också funnits en verklig huvudpunkt, där i herr statsrådets hållning åtminstone enligt min uppfattning skulle ligga ett erkännande från departementschefens sida av att hans ställningstagande i frågan berott på ett förhastande. Det gäller nämligen hans ställning till den fyraåriga botten-skolan. Om denna säger han i propositionen, att denna fyraåriga botten-skola saknar *existensberättigande*. När han nu går in på en kompromiss och han går med på denna fyraåriga botten-skolas antagande i stor utsträckning inom

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

vår läroverksorganisation, hade jag för min del tänkt mig, att detta måste fattas såsom ett erkännande från hans sida av att hans eget ställningstagande hade förändrats, då jag aldrig kunnat tänka mig den möjligheten, att han gick med på att taga in i vår skolorganisation en skolform, som enligt hans mening saknade existensberättigande. Jag hör till min icke ringa överraskning, att min uppfattning på den punkten måhända i någon mån får korrigeras. Om jag fattade herr statsrådet rätt — jag vågar icke säga det bestämt — så menar han, att han, eftersom utskottets flertal accepterat den principen, också gick in för densamma. Jag säger det, som sagt, med en viss reservation, då denna hans uppfattning är så överraskande, att jag i det längsta vägrat tro på densamma.

Emellertid, jag övergår från detta till att tala om själva de grundväsentliga synpunkterna i den proposition, som är framlagd och i det utskottsbeslut, som föreligger. Det är, säger herr statsrådet i sin proposition, i främsta rummet de sociala synpunkterna som härvidlag varit de vägende, och de sociala synpunkterna äro, säger han, framför allt av två arter, dels gäller det begåvningarnas tillvaratagande och dels är det rättfärdighetskänslan mot de enskilda. Den där frågan om begåvningarnas tillvaratagande var ju en fråga vilken dåvarande statsrådet Rydén i sin bekanta diktamen till statsrådsprotokollet vid skolkommissionens tillsättande 1918 först tryckte på. Om herr Rydén nu vore närvarande här skulle jag nästan ha lust att giva honom en liten smula varning i all vänskaplighet. Redan inom utskottet framkom det ju mycket allvarliga anmärkningar mot denna tanke på begåvningarnas tillvaratagande. Man sade, att detta ju egentligen är odemokratiskt, ty det gäller ju lika mycket att tillvarataga de obegåvade eleverna. I tidningen Arbetet har den anmärkningen tillspetsats på det sättet, att man säger, att nu har det rent av gått så långt, att man kommit upp till ett slags klasskillnad mellan begåvade och icke begåvade, och någonting sådant måste man naturligtvis bestämt reagera emot. Jag säger detta till herr Rydén för att icke han skall vara säker på att han icke får samma beskyllning emot sig, som han en gång för några år sedan kastade fram mot mig, att jag skulle vara reaktionär i skolpolitiska ting. Jag måste emellertid medge, att jag i den saken står fullt på samma linje som både herr statsrådet och herr Rydén. Jag har mångfaldiga gånger både i tal och skrift framhållit såsom en bland de allvarligaste uppgifter det svenska samhället har: att tillvarataga begåvningarna. Jag tror å andra sidan, att herr statsrådet begär, trots alla ord om motsatsen, ett bestämt fel, då han vill liksom jämställa begåvningarnas tillvaratagande med den tanken, att de nödvändigt skola gå uppför bildningens alla trappsteg. Är det inte så i denna stund, att vår svenska regering och vår svenska riksdag visa, att det sannerligen finns män, och ett ganska stort antal, som kunnat bryta sig väg och göra nytta för samhället, även om de inte ha gått den gamla, traditionella vägen genom realskoleexamen eller studentexamen? Visar å andra sidan icke det växande studentproletariatet i våra dagar, att begåvningarnas tillvaratagande kan bli detsamma som begåvningarnas ödeläggelse? Ja, säger man, men dessa studenter kunna ju gå tillbaka till plogen eller till mursleven. Den som så säger, han känner icke det svenska folkets psyke. Förresten, har verkligen den svenska staten råd till att i ständigt växande grad skapa överkvalificerad arbetskraft på alla områden, och är det i verkligheten för de unga själva någon fördel att på det sättet liksom drivas uppför den ena stegen efter den andra till dess de slutligen stå där med sina fina betyg och sina stora skulder och finna alla vägar stängda för sig? Om de så bara vilja komma med på en postelevkurs, ja, då säger generaldirektör Örne: Nej, inga studenter! Jag vet inte, om det fordras förklaring på heder och samvete, att man icke avlagt studentexamen, eller hur han tänkt sig kontrol-

len. Vi märka dock, att denna s. k. rättfärdighet mot de unga i verkligheten kan bli raka motsatsen. Jag skulle också vilja fråga: Är det för vår landsbygd verkligen i det långa loppet ett behov och ett önskemål, att landsbygden länsas på sina stora begåvningar, att dessa stora begåvningar flyttas över till att bli revisionssekreterare, adjunkter, lektorer, professorer och generaldirektörer o. s. v.? Är det någon idé med detta? Är det inte i stället så, att under det sista århundradet de stora bondeledarna på landsbygden med deras stora insats i vår kultur och vårt politiska liv varit ett bland de mest glänsande kapitlen i vår svenska historia? Det blir en risk, om vi verkligen pumpa landsbygden alldeles tom på de stora begåvningarna.

Sedan komma vi till en annan synpunkt, som också framhölls, nämligen rättfärdigheten mot de enskilda individerna. Den föregående talaren har, liksom propositionen, pekat på två särskilda punkter, den ena är rättfärdigheten mot de fattiga stadsbarnen, och den andra är rättfärdigheten mot landsbygdens befolkning. För att få en riktigt klar blick för dessa bägge faktorer måste jag göra en liten utvikning för att visa upp de två olika vägar, som det här är fråga om.

Den ena vägen är den gamla vägen, som går genom 3-årig, eller som minoriteten nu föreslår, genom 4-årig bottenskola, på nio år till realexamen och på tolv år fram till studentexamen. Den nya vägen är den, som över 6-årig bottenskola går på tio år till realexamen och på tretton till studentexamen. Det är som vi märka och som är allmänt bekant ett år längre studietid på den senare vägen, den som nu skall bli den normerande. Man har med allehanda trollkonster, med hokus pokus sökt få bort det trettonde året, och man säger, att det blir i verkligheten bara 12,6, 12,4 eller 12,3, men man kommer inte ifrån att 13 är ett mer än 12 och att 10 är ett mer än 9. En bland de ledande socialdemokraterna i utskottet var också nog ärlig att öppet proklamera: Jag medger, att det är ett oerhört slöseri med ungdomskraft att låta den gå ett år för länge i skolan, men — tillade han — bara vi väl infört bottenskolan, skola vi nog söka plocka bort det trettonde året. Nog är det väl, mina herrar, ganska egendomligt. Här har skolkommissionen suttit i många år och arbetat för att teoretiskt söka få bort det trettonde året och icke lyckats; skolsakkunniga ha suttit med det; departementschefen har suttit med det — och då säger man: Ja, bara vi få igenom saken, skola vi nog lyckas plocka bort det trettonde året. Således, när man inte ens i teorien tänker sig möjligheten därav, skall man sedan i praktiken få bort det. Ja, i praktiken. Det finns verkligen en praxis, som förekommer också i den socialdemokratiska motionen, ett experiment, som är gjort på Lidingön av överlärare Helger: att låta några folkskolebarn hoppa i folkskolan. Detta är underbart. Folkskolan skall ju vara 6-årig, den måste ha 6 år, men den får räcka i 5 år. Det är en underbar logik detta. Huvudsaken är således den gamla dogmen, den 6-åriga bottenskolan. Men nog är det underligt att skapa en organisation, där man tänker sig ett löst hoppande fullkomligt utan plan och fullkomligt överlämnat åt den enskildes initiativ. Det är emellertid inte nog med att vägen är längre: den är också utomordentligt forcerad. Det föreligger ju en allvarlig anklagelse i den motion, som socialdemokraten Sandegård i första kammaren avgivit, i vilken han talar om, att den 4-åriga realskolan påminner om en feberkurva i stigande. Socialdemokraten professor Jakobson i Göteborg talar också i en tidningsuppsats om detta och säger, att det är av alla erkänt, att det är en forcerad skolform, och inte nog med det, utan trots forceringen blir det ett otillfredsställande resultat. Jag citerade i utskottet ett uttalande av den person, vilken som granskningsman hade gått igenom de svenska scripta i realexamen. Han sade, att när man kommer ifrån den gamla linjens elever och till den nya linjens elever, så är det, som om man kom-

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

me in i en helt annan värld. Så stor är skillnaden dem emellan. Nu söker man säga, att det där hjälper sig nog, bara man får bättre lärare, bättre undervisningsplaner o. d. — Nej, det hjälper sig icke helt enkelt därför, att om man har tio år, som man skall dela upp, så ligger det intet förnuft i att dela upp dem så, att 6 år komma på folkskolan, där man har ett litet arbete, och sedan fyra år med stark forcering. Under denna senare period har man exempelvis de mycket krävande moderna språkens studium.

När jag nu övergår till att tala först om de fattiga stadsbarnen, vill jag säga, att man gör gällande, att vad de fattiga stadsbarnen vinna med den 6-åriga grundskolan är möjlighet att uppskjuta i två år valet av levnadsbana för gossarna. Man åberopar det, att gossens anlag icke komma till synes förrän vid 12—13-årsåldern. Detta är emellertid ett av den moderna experimentella psykologien fullständigt vederlagt påstående. Den moderna tyska psykologien, med vilken även de moderna svenska psykologerna instämma, går mer och mer in för den uppfattningen, att gossens anlag synas ungefär lika bra vid tioårsåldern som vid tolvårsåldern. Man får då tänka på, att denna fördel — en liten fördel kan det vara att få uppskjuta valet två år — får köpas av denna fattiga stadsbefolkning med ofret av ett helt läsår, och det är ett ganska dyrt pris! Något annorlunda ställer sig saken beträffande landsbefolkningen. Det är icke tal om — det ha vi i vår reservation öppet erkänt — att det inte är en fördel för denna befolkning att två år längre få behålla barnen, men fördelen köpes med ett års längre skoltid. Där är det dock säkerligen många föräldrar, som äro villiga att betala det priset. Men, skulle jag vilja säga, det förhåller sig dock så, att vi nu ha inte mindre än cirka 90 kommunala mellanskolor, och man får väl ändå anse, att landsbygdsens behov är täckt med den siffran. De andra skolorna äro blott 77 till antalet. Dessutom, mina damer och herrar, får man tänka på en sak till, att 25 procent av vår landsbygds folkskolebarn icke gå i skolor av sådan typ, som berättigar till direkt intagande i realskolans lägsta klass enligt utskottsförslaget. Det är således just de mest undangömda, de fattigaste landsbygderna, som här berövas möjlighet till varje konkurrens med den bättre gynnade landsbygden eller med städerna. 25 procent har helt enkelt efter avslutad 6-årig folkskola ingen möjlighet att komma in i realskolan, därför att de i denna måste genomgå fullständig prövning och icke kunna tänkas stå sig i konkurrensen med de andra bättre lottade barnen. Biskop Bergqvist har också en motion, till vilken jag skulle vilja hänvisa, där han just från Norrlands sida uttalar en gensaga mot hela detta resonemang och säger, att det kan helt enkelt inte anses innebära annat än en orättvisa mot denna landsbygdsbefolkning. Dessutom, varför skall man inte unna även landsbygdsens befolkning, som önskar för sina barn få en bättre, kortare väg, att få denna önskan tillgodosedd i större utsträckning än vad som sker genom utskottets förslag? Således, hur jag än ser detta, kan jag icke finna annat än att dessa synpunkter, de må förut hava haft ett visst berättigande, nu inte längre äga det.

Jag tillät mig inom utskottet utforma något, som jag kallade för en slags ideallösning, en sådan lösning, som aldrig kan nås i livet men som kan bli ett slags rättesnöre för utformningen. Den lösningen såg ut på följande sätt: Intet barn bör, därför att alla barn icke kunna gå den kortare och bättre vägen, förmenas möjligheten att gå denna väg. Å andra sidan, intet barn bör berövas möjligheten att överhuvud gå igenom skolan endast därför att det inte kan gå den kortare och bättre vägen. Det var den tanke, som låg bakom detta, att varje barn skall egentligen få gå precis den väg, som det levande livet utpekar. Det har nu framkommit under tidernas lopp olika lösningar av dessa svårigheter. En lösning fanns förr i tiden, nämligen att

alla barn skulle gå den kortare vägen, vare sig de kunde det eller icke. Det var en orättfärdighet, som nu är avhjälpd genom de kommunala mellanskolorna. En annan väg är den, som skolkommisionen anvisade, enligt vilken förklaras: Alla barn borde gå den längre och sämre vägen. Det var en annan orättfärdighet. Det kan icke förnekas, att såväl departementschefen som utskottet tänka sig denna orättfärdiga väg såsom den slutliga lösning, till vilken vi skola sträva. Jag måste säga, just därför att här har talats så många vackra ord om rättfärdighet, att detta sätt att således tvinga alla barn in på en enda längre och sämre väg, är en rättskränkning i rättfärdighetens missbrukade namn, och jag skulle vilja citera och göra till mitt eget vad som det socialdemokratiska partiets ordförande här i kammaren för några veckor sedan med all rätt sade, att man gör inte rättfärdighet mot en grupp därför att man samtidigt begår orättvisa mot en annan grupp.

En annan lösning av det problem, jag här tillåtit mig kasta fram, ha vi försökt i reservationen på det sättet, att vi lagt upp en 4-årig linje. Vi hava försökt finna en mellanväg, där man mötes från båda hållen på en gemensam linje, där man söker tillgodose de sociala och de pedagogiska synpunkterna i största möjliga utsträckning. Nu säger utskottets ordförande i dag, att man har sökt tillmötesgå den allmänt utbredda meningen bland elementarlärarna genom att man delvis accepterat den 4-åriga linjen. Han har sagt i en intervju, att detta från hans sida innebär ett stort offer. I samma ögonblick emellertid som man gör den till samma slags undantagsform, är detta icke ett medgivande utan det är en skärpning. När herr Rydén säger, att det från hans sida är ett offer, så är jag ju skyldig att tro honom på hans ord, men när han säger, att det är ett medgivande åt våra synpunkter, då säger jag, att på den punkten skola vi ändå be att få vara med på ett litet hörn, ty vi ha väl ändå rätt att säga, hur vi fatta våra synpunkter. Jag medger, att utskottet på en enda punkt gjort ett verkligt medgivande, och det är när det gäller Haparanda. Där har utskottet gjort ett medgivande, som vi med tacksamhet inregistrera, men jag vill inte förneka, att det skulle ha glatt mig, om den ärade representanten för Malmö m. fl. städer hade sträckt sin välvilja till något sydligare breddgrader än Haparandas.

Sedan ha vi en sista utväg, som man kan tänka sig, att låta de båda linjerna, den 4-åriga och den 6-åriga, fullt fritt leva vid varandras sida, låta det levande livet självt bestämma, hur behovet är, se hur de olika linjerna fyllas. Det är den väg, som man skulle kunna kalla för de båda linjernas jämställdhet. Jag anser mig här vara oförhindrad nämna, eftersom utskottets ordförande talat om, hur vi i minoriteten visat brist på tillmötesgående, att i den delegation, som hade att framlägga tankarna om en möjlighet till en allmän uppgörelse, har jag för min del — och jag hade därvidlag utskottets högerledamöter med mig — sagt, att jag skulle gärna gå in för tanken, att de bägge linjerna, den 4-åriga och den 6-åriga, skulle placeras med principiell och praktisk jämställdhet. Om man väl läste fast den tanken, skulle det väl gå att i praktiken finna enande linjer. Jag anser mig böra säga detta även därför, att denna linje, som jag här har nämnt, på vilken jag i delegationen var villig att gå in, är den linje, som herr Reuter-skiöld i den bekanta kompromissen *tror sig* ha varit inne på, men från vilken han varit långt, långt fjärran.

Härmed övergår jag till denna kompromiss, som till sist ledde till avgörandet i utskottet.

Jag skall med mycket lätt hand beröra själva det egendomliga tillvägagångssättet. Man har utanför riksdagen ofta brukat kasta fram hårda ord mot riksdagen, att den använder ålderdomliga arbetsmetoder. Jag tror, att efter utskottsmajoritetens tillvägagångssätt den förebräelsen är fullständigt obefogad.

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

Man kan väl inte tänka sig något mera modernt, jag skulle vilja säga ultra modernt än detta. Där sitta nio medlemmar av utskottet, minoriteten, en eftermiddag var och en vid sin kaffekopp och röka sin cigarr; så få de en tidning, och där står det, att nu har det skapats en kompromiss. En kommuniké är utfärdad därom: »Utskottets beslut» kommer att se ut på följande sätt etc. Det är ju ganska modernt detta, att närmare hälften av utskottet får genom tidningarna veta vad som kommer att bli utskottets beslut. Sedermera, vid nästa sammanträde framlägges detta beslut, och man får icke ens tid på sig, de minuter som behövas, för att genomläsa detta utskottsutlåtande, innan voteringen sker. Denna kompromiss har emellertid nu lett till ett beslut av utskottet. Det har ju kommit fram olika meningar rörande innebörden av kompromissen. När jag studerar utskottets utlåtande på de punkter det här är fråga om, så kommer jag, som ju är professor i grekiska språket, att tänka på de homeriska sångerna. Dessa homeriska sånger äro, som vi nog veta litet var, tillkomna under olika århundraden. Man kan mycket väl i fråga om de olika verserna och punkterna säga, att den punkten har tillkommit i sjunde århundradet och den punkten har tillkommit i åttonde århundradet. Så kan man gå här i utlåtandet och säga, att den punkten har tillkommit före kompromissen och den punkten har tillkommit efter kompromissen. Det slår aldrig fel, mina herrar, så kan man göra. Jag skall ta och bevisa detta, för att man inte skall tro, att jag far fram i ogjort väder. Jag ber de närvarande slå upp sidan 62. Där står mitt på sidan: »Utskottet har härvid funnit särskilt angeläget att i detalj undersöka, huru behovet av parallellinjer vid de olika läroverken skulle komma att ställa sig. Därvid hava vägts mot varandra å ena sidan en önskan, att båda typerna av realskolor bleve i görligaste mån lika företrädda i den nya organisationen och å andra sidan omtanken om att å de olika platserna läroverken komme att bliva på ändamålsenligaste sätt anpassade efter ortsbefolkningens behov.» Den punkten är tillsatt i det senare århundradet, höll jag på att säga, d. v. s. efter kompromissen. Ty här kommer in en fullständig ny tanke, som icke finnes på något annat ställe i utlåtandet, varken i ord eller gärning, nämligen att båda typerna av realskolor må bliva i görligaste mån lika företrädda. Var finns den tanken annorstädes i utlåtandet? Och sedan kommer därtill den tanken, att »läroverken på de olika platserna skulle bliva på ändamålsenligaste sätt anpassade efter ortsbefolkningens behov». Även till den synpunkten har man, kan jag säga, tagit bra liten hänsyn. Jag ber att i det avseendet få hänvisa till den reservation, som är avgiven av herr Bengtsson i Norup. — Jag beklagar att han är sjuk i dag. Den reservationen visar, huru till och med han måste medge, att man inte tagit hänsyn till ortsbefolkningens behov. Om vi sedan vilja taga en ny punkt, som tillkommit efter kompromissen, så kunna vi gå längre ned på samma sida, där det heter: »Å de få orter, där nu bestående statssamskolor efter omorganisationen förbleve enkellinjiga, äro dessa till sin karaktär att likställa med de till förstatligande föreslagna kommunala mellanskolorna, och någon vägande anledning att ordna de förra på annat sätt än de senare synes knappast föreligga.» Vad är detta för tvekan: »synes knappast föreligga»? Utskottets utlåtande borde i stället lyda så här: Å de få orter, där nu bestående statssamskolor efter omorganisationen förbleve enkellinjiga, är det självklart, att, eftersom det på varje läroverksort skall finnas anknytning till den 6-åriga bottenskolan, dessa få sådan anknytning. Varför talar man om likställighet mellan statssamskolor och kommunala mellanskolor och om att någon vägande anledning till att ordna de förra på annat sätt än de senare knappast synes föreligga? Det hänger ju i luften, allt detta. Således, detta är två punkter, som tillkommit efter kompromissen.

Nu skulle jag ha lust att efter detta en liten smula gå in på den tankegång, som besjälade herr Reuterskiöld i hans intervju, att linjerna äro jämställda.

Jag skulle därvid blott vilja taga fram tre läroverk. Det första är Vadstena, som har 91 elever och är omgivet av tre kommunala mellanskolor, nämligen Skänninge, Mjölby och Motala. I hela detta läroverksområde får det nu inte finnas en enda anknäytning till den 4-åriga eller 3-åriga bottenskolan, trots att, som sagt, detta områdes behov är tillgodosett i den utomordentliga utsträckning, som det nämnda antalet kommunala mellanskolor giver vid handen. Jag tar ett annat exempel, där det är två parallellavdelningar, nämligen Trälleborg. Där finns det 227 elever, därav endast 5 inackorderade. Kommunala mellanskolor finnas i närheten, i Anderslöv på en mils avstånd, i Svedala på 16 kilometers och i Skurup på 25 kilometers avstånd. Av de två parallellavdelningarna skall den ena nu anknytas till den 6-åriga bottenskolan. Den ärade utskottsordföranden pekade nyss med sådan stolthet på att det blir dubbla linjer vid de allra flesta läroverk. Ja, det tror jag det. Men är det verkligen rättvisa detta? Dessa dubbla linjers införande innebär ju, att halva antalet av dem, som förut gått den bättre vägen, nu förmenas att gå denna samma bättre väg utan tvingas att gå den längre, sämre vägen. Det tredje exemplet, som jag skulle vilja nämna, är Lidिंगö. Där har man en skola, som nu blir förstataligad, med tre parallellinjer. Av dessa tre parallellinjer skall icke en enda få anknyta till den 4-åriga eller 3-åriga bottenskolan utan samtliga skola anknyta till den 6-åriga bottenskolan. Detta har ju, glädjande nog, blivit herr Bengtsson i Norup för starkt, och det hedrar herr Bengtsson i Norup, att han i denna punkt verkligen gått emot bottenskoledogmatismen. Jag skulle bara önska, att han varit här närvarande, så att jag kunnat vädja till honom att utsträcka denna välvilja även till andra samhällen, där behovet är lika stort som i det föreliggande fallet.

Sedan skall jag yttra mig mycket kort om utskottets betänkande i de punkter, där det i väsentligare mån avviker från propositionen. Det blir ju under debatten rika tillfällen att komma tillbaka till det. Jag vill då först nämna något om de 54 mellanskolorna. Det är ju så, att propositionen, oavsett att den, såsom jag tillät mig säga, på många punkter är ett hastverk, dock präglas av ganska stor besinningsfullhet. Men det betyget kan man tyvärr inte ge utskottets utlåtande, trots att det inte finns någon svaghet i detsamma enligt ordförandens mening. Detta, att utskottet här kommer och ber riksdagen att göra upp för 5 år framåt en plan för de kommunala mellanskolornas förstataligande, det är dock en tanke, som överraskar, då den emanerar från ett håll, som borde vara mera inympat med statsutskottssynpunkter, än vad verkligen tycks vara fallet. Vi ha här kommunala mellanskolor, där det visat sig att elevsiffran år efter år under 5 år oavbrutet sjunkit och sjunkit på ett fullkomligt katastrofalt sätt, och om dylika mellanskolor skall nu riksdagen sitta och säga, att om 5 år skola de förstataligas. Det är ett underbart sätt. Ja, som ett notvarp är det kanske skickligt, men ett utslag av besinningsfullhet kan det inte kallas.

Sedan ha vi detta med flickornas insläppande i läroverken. Jag vill tillåta mig att påminna utskottets ordförande om att även reservanterna gått med på att släppa in flickorna i realskolan, i den mån utrymme där finns för dem. Således just i den punkt, som han med stolthet tryckte på, äro reservanterna fullständigt ense med majoriteten, och där kan han alltså inte berömma sig av att å majoritetens vägnar kunna peka på en statsfinansiell förtjänst, som inte också reservanterna kunna peka på. Men att däremot släppa in flickorna i den väldiga utsträckning, som det här är fråga om, i läroverken, oavsett om det finns plats där eller inte, det måste mycket snart medföra allvarliga ekonomiska konsekvenser. Det måste medföra, att gossarna i mycket stor utsträckning inte kunna få gå i skolan, och då kommer det krav på nya linjer och nya läroverk, och staten och kommunerna bli betungade i mycket hög grad.

Ang. omorganisation av det högre skolväsendet m. m.

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Så en annan synpunkt, som utskottets ordförande inte heller kom in på. Det gäller de ekonomiska beräkningarna i fråga om gymnasielinjerna. Jag skulle vilja fråga honom, om han i sina optimistiska beräkningar tagit med den väldiga utökning i kostnader, som kräves för dessa nya gymnasielinjer, vilka äro utformade på ett nästan fantastiskt sätt och utan någon slags fast organisation. För min del tror jag nog, att om hans optimistiska siffror här gäller precis detsamma, som en gång skolöverstyrelsens läroverksavdelning skrev om skolkommissionens optimistiska beräkningar, när den sade, att dessa beräkningar vore ytterst ofullständiga och i vissa avseenden vilseledande samt att de verkliga kostnaderna, om förslaget skulle genomföras i sin egen anda och icke i utförandet stanna vid en förkrympt vrångbild av sig självt, säkerligen komme att mångfaldigt överstiga det belopp, som kommissionen anfört. Jag kan inte heller neka mig att i det sammanhanget uttala min mycket stora förvåning över att bondeförbundets representanter i utskottet gått med på genomförandet av den samskoleidé, som här kommer att förverkligas. Ty i den stora motion, som bondeförbundets ledande män framlagt, ha de sagt raka motsatsen till detta. De ha talat om, att det behövs den största varsamhet och att den likställdhet med mannen i samhälleligt avseende, som kvinnan på senare åren ernått, innebär icke, att det i samma mån föreligger ett samhälleligt behov av vidgad högre utbildning för kvinnorna på livsområden, där redan männen inbördes stå i hård konkurrens om platserna o. s. v.

Nu skall jag inte närmare ingå på dessa saker, men jag måste till sist säga ett enda ord om utskottsordförandens kostnadsberäkningar även då det gäller reservationen. Jag får lov att säga, att jag blev fullständigt häpen över den fria fantasi, som herr Rydén uppvisade, då det var fråga om reservanternas förslag. Jag skall inte gå in närmare på det. Jag vet, att det längre fram från annat håll kommer en kritik av siffrorna. Jag vill blott nämna en enda sak. Herr Rydén uppgav, att reservanternas hade föreslagit, att staten skulle betala så mycket till flickläroverken, att flickornas avgifter nedbragtes till samma summa som den som gossarna betala vid läroverken. Jag skulle vilja anmoda den ärade utskottsordföranden att peka på var detta står i reservanternas förslag! Ja, det går mycket lätt att komma till en rent fantastisk siffra, när man påbörjar reservanternas ett förslag, som inte finns. Vi ha icke gått in för att avgifterna för flickornas undervisning skall bringas ned till samma siffra som gossarnas. Vi ha föreslagit en skrivelse med begäran om utredning, huruvida det skall vara möjligt att nedbringa eller minska dem. Det är det hela. Sedan vill jag också säga, att vi ha gått in för en skrivelse just därför att av Kungl. Maj:t borde noggrant prövas, vad kostnaderna skulle gå till, och att riksdagen sedermera med hänsynstagande till dessa kostnader skulle kunna fatta sina beslut. Det är ju då inte rätt att påbörja oss, att vårt förslag går till sådana stora belopp.

Jag skall sluta härmed. Det var ju så, att utskottets ordförande slutade med att tala några ord om den upphetsade stämning, som rådde inom de s. k. bildade kretsarna mot detta förslag. Han menade, att denna beror på otillbörlig agitation, eller hur ungefär han uttryckte sig. Jag vågar säga, att dessa hans ord icke äro riktiga. Han sade, att det var beklagligt, att elementarlärarna skola stå i harnesk mot detta förslag. Det förefaller mig i stället vara en heder för våra elementarlärare, att de, trots att de väl inse, att vissa risker kunna hota dem på grund av denna deras ställning, ändå stå nästan som en man och söka avvärja detta, som de betrakta som ett angrepp mot den högre skolans bildnings- och kulturvärde.

Det är ju en allvarlig dag, den dag som i dag är. Det är väl tyvärr troligt, att utskottsmajoriteten här kommer att i bägge kamrarna avgå med segern. Men nog har väl den svenska högern visat, att den ingalunda, som man beskyllt

den för, velat ställa sig avvisande mot reformer på läroverksorganisationens område. Då excellensen Löfgren för några dagar sedan sade, att högern naturligtvis ställt sig på den rena nej-linjen, så borde han ha vetat, att detta icke var med verkliga förhållandet överensstämmande. Han kunde därvidlag blott och bart ha hört sig för hos vilken medlem av utskottet som helst. Men, som sagt, det förslag, som utskottet kommit med, kommer nog att avgå med seger i dag — därpå tyda ju alla tecken. Men jag skulle vilja säga, att om regeringen tror sig med den utgången ha vunnit en seger, så misstar den sig. Det är möjligt, att det blir en formell seger. Men det är också säkert, att när man som regeringen befinner sig i den egendomliga ställningen, att man har emot sig hela den borgerliga opinionen i detta land, när en borgerlig regering har emot sig hela den opinion, som representeras av pressorgan i alla olika läger, de socialdemokratiska undantagna, och inberäknat regeringsorganet självt, då kommer en formell seger att i verkligheten icke bli annat än det största nederlag, som denna regering någonsin lidit och någonsin kommer att lida.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka att riksdagen — med avslag å utskottets förslag — må bifalla det förslag till skrivelse, som innefattas i herr A. Dahls m. fl. reservation, avdelning II a första *dels* de två första styckena.

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lindman: Herr talman! Då jag antecknade mig till erhållande av ordet, så var efter herr Lindskog uppskriven herr Bengtsson i Norup. Då han emellertid till följd av sjukdom är förhindrad att vara närvarande i kammaren i dag, så vill jag med detta förklara, varför jag på detta sätt erhållit ordet omedelbart efter min meningsfrände, herr Lindskog. Hade jag emellertid avstått nu, så hade jag kommit långt på sladden i den långa talarlistan, och jag ville ogärna göra detta. Jag har emellertid anledning nog av vad som förekommit i debatten att yttra mig.

När herr Rydén, utskottets ordförande, slutade sitt anförande, så var det med en del ord om fred och försoning och att detta ingalunda var något annat från hans sida, än att man ville söka komma till det allra bästa samförstånd. Men på en tidigare punkt i sitt anförande sade han, att på en annan organisation än att den 6-åriga bottenskolan skall finnas på varje ort går aldrig andra kammaren med. Det var sålunda ett diktat, som låg bakom vad han sist yttrade.

När man emellertid nu skall gå att bedöma denna mycket viktiga och mycket svårlösta fråga, så må det tillåtas mig att, liksom herr Rydén gjorde i sitt anförande, sysselsätta mig med vissa huvudpunkter, nämligen anslutningen mellan folkskola och realskola, flickornas undervisning och landsbygdens förhållanden samt slutligen att få säga några ord om den ekonomiska sidan av saken.

När man skall göra en enhetsskola, så kommer man ju genast in på frågan om anslutningen mellan bottenskolan och realskolan. Och det har ju visat sig i den diskussion, som varit uppe om detta förslag, att detta är en av kardinalpunkterna. Man kan biträda förslaget om folkskolan som bottenskola utan att därför ovillkorligen vilja biträda ett förslag, som säger, att det skall vara en 6-årig folkskola, som skall vara bottenskola. Genom detta förvandlar man den sammanhängande bottenskolan och realskolan till en 10-årig linje i stället för en 9-årig, och där ligger efter min uppfattning en av de allra allvarligaste betänkligheterna mot antagandet av detta förslag. Det är visserligen sant, att man här får även en 9-årig linje. Men säga vad man vill om vad utskottet har uttalat: den 10-åriga linjen har dock erhållit ett bestämt före-

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

träde. Hela denna förlängning av ett år är enligt mitt förmenande det betänkligaste i hela förslaget. Det kan ju hända, att man kan kalla det för en modern pedagogik, men säkert är, att det ej är någon klok nationalekonomi, ty det står ej i överensstämmelse med det moderna livets krav på sparsamhet med mänsklig arbetskraft och effektivitet i arbetet.

Det naturliga hade varit, att anslutningen skett till realskolan så, att man icke hade behövt ha någon tidsförlängning. Nu släpas upp genom den 6-åriga bottenskolan alla, och märk väl, där måste alla var med. De skola vara med. Det är en obligatorisk undervisning och de begåvade liksom de obegåvade måste vara med upp till det 6:e året i bottenskolan. Vore det icke naturligare att låta de begåvade, som skola fortsätta i realskolan, gå ut ur folkskolan efter de fyra åren för att sedan fortsätta i realskolan och låta folkskolan i dess femte och sjätte klasser koncentrera sig på vad som är dess huvudsakliga uppgift, att bereda åt alla Sveriges barn en allmän medborgarkunskap. Den uppgiften förtryckes genom antagandet av den 6-åriga bottenskolan. Jag skall ej tala om den sammanträngning, som det kommer att medföra vid realskolan. Men mig förefaller det underligt, att om jag skall dela upp tio år av undervisningen, så skall jag under en period av sex år göra en långsam och varsam undervisning för att sedan koncentrera den i de högsta klasserna så mycket som möjligt, d. v. s. under fyra år.

Nu har man emellertid motiverat detta med sociala skäl. Man säger, att för landsbygden är det önskvärt att få behålla barnen hemma två år längre. Nu ber jag kammarens ledamöter vara så goda att följa det resonemang, som jag i det fallet för, när jag talar om landsbygdens intressen i detta fall. Det är uppenbart, som utskottet säger, att man får behålla barnen två år längre i hemmet. Vidare slipper man ha dem inackorderade på läroverksorten under ett år. Men ha vi betänkt, vad det betyder, att alla dessa barn, som gå den linjen, komma ett år senare ut i livet, i det s. k. förvärvsarbetet? Vad de än skola bli i världen, på vilken bana de än skola försörja sig, komma de ett år senare. Men jag frågar: Svarar icke det året mot det år, som de skulle vara inackorderade, när de gå i realskolan. Förlängning på sätt som föreslagits är icke tidens lösen och är icke ett önskvärt sätt för att lösa denna skolfråga.

Jag går vidare in på frågan om flickornas undervisning. Staten skall i möjligaste mån sörja för deras likaväl som för gossarnas, och den uppfattningen kan man dela, även om man icke behöver därav draga den slutsatsen, att steget skall omedelbart tagas fullt ut. Det har utskottet gjort. Departementschefen är mera restriktiv i detta avseende, men utskottets utlåtande öppnar slussarna och låter flickorna i obegränsad utsträckning komma in i realskolan och gymnasiet, såsom föreslås i den socialdemokratiska motionen.

Hela frågan om samundervisningen behandlar man utomordentligt lätt. Ett sådant ömtåligt och invecklat problem bekymrar man sig icke om. Man säger bara: »Låt flickorna bara komma in i samundervisningen.» Departementschefen har likvisst haft en viss tvekan. Han säger, att frågan är ömtålig och svårlöst. Men utskottets ärade ordförande säger: »Jag har varit entusiast för den saken i alla tider. Det finnes intet att invända.» »Gossarna bli mindre slyngelaktiga och flickorna bli inga gäss», som han sade. Så avfärdas frågan. Det är dock en fråga, som är synnerligen viktig, och av allvarligaste beskaffenhet och dessutom är det en mycket omstridd fråga, som utskottet genast avfärdar utan vidare. Men vilket är utbildningsmålet? För gossarna gäller det att komma ut i arbetsmarknaden. För flickorna gäller det väl i alla fall företrädesvis att utbilda sig för hemmets skötande. När man talar om i utskottets betänkande, att man skall i gymnasialstadiet individualisera undervisningen, undrar jag, om man icke här tvärtom går den motsatta vägen. Det gäller icke, som herr Rydén sade, endast sådana skolor, där det finnes plats,

utan helt generellt, och det kan komma att få mycket större omfattning än vad vi tänkt oss. Bättre hade varit att lämna tillträde för flickorna på de villkor, som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen att låta de kommunala myndigheterna begära det och i den mån utrymme finnes. Nu helt enkelt lockar man flickorna till att fortsätta till realskole- och studentexamen. Ty det är naturligt, att om en ung flicka kommer in i undervisningen tillsammans med gossarna, blir målet för henne att komma så högt som möjligt. Hon strävar att komma till studentexamen, och därigenom ökas trängseln på de banor, där det sannerligen är trångt nog redan nu. Arbetslösheten på dessa områden är en av de allvarligaste samhällsproblemen i våra dagar. Rekryteringen från de högre skolorna till de s. k. lärda banorna är redan nu för stark, och en sådan faktor borde man räkna med, när man gör en skolorganisation, och icke bara vidga ut tillströmningen till universiteten och till högskolor, såsom man här gör.

Innan jag övergår till kostnadsfrågan måste jag nämna ett ord om den kommunala mellanskolan. Den förtjänar ett särskilt kapitel. Departementschefen hade föreslagit ett mindre antal dylika skolor till förstatligande nu och ytterligare ett fåtal senare. Utan den ringaste departementala utredning ökar utskottet upp antalet till icke mindre än 54 stycken. Med suverän själv tillräcklighet, utan att inhämta skolöverstyrelsens mening än mindre myndigheternas i de orter, som därav beröras, dekreterar utskottet, vilka dessa 54 skola bliva och hur de skola organiseras. Denna fråga är även en kostnadsfråga. Men de kommunala mellanskolorna komma säkerligen att framdeles som hittills kunna öka statsverkets kostnader därigenom att nya sådana kunna inrättas utan statsmakternas medverkan, varigenom anslaget härför automatiskt stiger.

Härmed, herr talman, övergår jag till att nämna några ord om kostnadsfrågan. Herr ecklesiastikministern hade den synpunkten på denna fråga, att han som departementschef hade varit tvungen att göra en del begränsningar i sitt förslag, men när nu utskottet går längre än vad han gör, så tar han naturligtvis bara med tacksamhet emot den utvidgade organisationen och därmed följande ökade kostnader. Jag kan förstå, att en departementschef kan resonera så men jag har svårt att förstå, att han därvid »skulle kunna uttala sig å regeringens vägnar». Ty för en regering är det väl ändå nödvändigt att taga hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna. Annars blir följden den, att ett parti, som är i regeringsställning, aldrig behöver bry sig om de ekonomiska konsekvenserna.

Herr Rydén, utskottets ärade ordförande, visar med stolthet upp en summa på 741,000 kronor. Mera kostar det icke! Han påvisar med stor tillfredsställelse, att reservanternas förslag blir vida dyrare. Den siste ärade talaren påvisade det orimliga i det sistnämnda påståendet. Jag kan icke underlåta att ytterligare understryka, vad herr Lindskog nyss sade. När herr Rydén säger, att bland dessa 3½ miljoner ingår en post på 3 miljoner, så gör han det därför, att han förmenar, att reservanterna ha begärt, att en nedsättning skall ske i skolavgifterna vid de enskilda flickskolorna, så att de bli lika låga eller något mindre än avgifterna vid statens gosskolor. Detta är, såvitt jag kan förstå, hans mening. Jag har efter hans yttrande haft tillfälle att läsa igenom allt vad som i reservationen säges i frågan om flickornas undervisning. Där uttalar helt allmänt som ett önskemål, att man skulle försöka nedbringa kostnaderna för flickornas skolutbildning, och man begär en undersökning. Men det är klart, att den undersökning, som på grund av reservanternas förslag eventuellt kan komma till stånd, kommer att bli föremål för riksdagens prövning. Att taga sig anledning av detta ytterst vagt formulerade påstående att påbörja reservanterna, att man med deras förslag kommer till en ökning av 3 miljoner kronor, om detta påstående måtte jag, herr talman, säga att det ver-

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

kar, även om det också vore ofrivilligt, dock något vilseledande på den som hör det. Det undandrar sig bedömandet, hur man räknar, hur man kommit till en siffra och till en slutsiffra. För den, som liksom jag, ej varit med och deltagit i utskottets arbete, undandrar det sig bedömandet t. ex. hur man räknat med den utsvällning av realskolan, realläroverken, som kommer till stånd genom att flickorna få tillträde till dessa läroverk. I den mån det finnes plats, så betyder det ej så mycket, men i den mån icke så är fallet, men tillopp visar sig, så måste där bli ett ökat krav på lärarekrafter och på lokaler i de offentliga skolorna. På samma sätt förhåller det sig med införandet av den sexåriga bottenkolan. Hela herr Rydén's och utskottsmajoritetens resonemang går ut ifrån att man skall underlätta möjligheten att komma in i realskolan. Reserveranternas anförda mot denna sexåriga linje, att då måste man räkna med att det blir större tillflöde av elever, gossar och flickor, från den sexåriga bottenkolan. Och vad betyder detta? Jo, ytterligare behov av ökat utrymme och ökade lärarkrafter. Till sist, när man talar om det individuella arbetet i gymnasieklasserna, där man vill införa vissa kärnor av ämnen, till vilka skola läggas valfria ämnen av olika slag, så måste det medföra inrättandet av olika klasser. Vad kostar detta beträffande anskaffande av klassrum och lärare? Det skulle vara intressant att veta, fastän det rör en detalj, men har man i de 741,000 kronorna inräknat sådana saker som, för alla dessa lärare, tillfällig löneförbättring, dyrtidstillägg och ålderstillägg? Det skulle vara av ett visst intresse att få erfaras. Vad kommer det att betyda, om man får göra den löne reglering för lärarna, som väl förr eller senare kommer till stånd? Vad betyder det, att de lärare, som bliva överflödiga, skola sättas på någon slags expektans och få understöd av staten? Allt detta är frågor, som lämnats obesvarade, men utsvällningen av skolorna kommer att medföra en kostnadsökning, som utskottet icke sagt ett ord om. Men alla skrivelser, som utskottet förordat, att riksdagen skall avlåta till Kungl. Maj:t, komma att medföra sådana kostnader.

Nu till sist, herr talman, skall jag be att få yttra mig om en ytterligare kostnadsfråga, varom det icke förekommer något i utskottets utlåtande. Det är klart, att när man talar om kostnaderna, bör man icke fästa avseende bara vid statens kostnader utan även vid kommunernas. Det är en fråga, som på det allra starkaste berör landsbygden. I landsbygdens s. k. undantagsformer av folkskolor går icke mindre än en fjärdedel av bottenkolans barn. Dessa barn få icke komma in i realskolans första klass utan att det föreligger en inträdesprövning. De som komma från huvudformerna slippa inträdesprövning, men de som komma från undantagsformerna skola pröva. Det är givet, att det kommer att visa sig, att de barn, som gått i undantagsformernas skolor, skola ha svårt att komma in i realskolans första klass, att kunna bestå i prövningen. Därav kommer följaktligen att följa, att starka krav komma att höjas på borttagandet av undantagsformerna och övergång på landsbygden till huvudformerna. Men icke nog med det, det torde komma att visa sig, att de barn, som komma från huvudformerna, men icke från A-formen utan från B-formen, få svårt att följa med i trots av att de befrias från inträdesprövning för att komma in i realskolan. Det kommer att uppväxa krav på förbättring av skolformerna på landsbygden. Och vilka kostnader det kommer att föra med sig, därom underlåter utskottet och utskottets ordförande försiktigtvis att göra något uttalande, men säkert är att dessa kostnader på landsbygden skola komma som ett brev på posten, sedan detta förslag genomförts. Det vill förefalla mig, som om det borde mana till en viss försiktighet, när man tänker på vad som förevarit i detta fall. Blott under tiden från 1919, alltså från det år, då folkskolläraernas löne reglering genomfördes, och fram till budgeten för budgetåret 1927—1928 har inträtt en ökning i endast lönerna till lärare vid folkskolor

och fortsättningskolor av icke mindre än 13 miljoner kronor eller med 33 procent. Detta, menar jag, borde vara något, som man har all anledning från landsbygdens håll att något besinna.

En mängd frågor ha lämnats olösta i den kungl. propositionen. Det förefaller, som om man borde ha gjort något vidlyftigare utredningar i vissa fall. Visserligen hörde jag herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet säga, att riksdagen får bestämma organisationen, och sedermera får ju överlåtas till Kungl. Maj:t att bestämma närmare om formerna för undervisningen inom organisationen. Men likväl hänga de två sakerna starkt ihop med varandra. Nu är det sannolikt, att detta förslag blir genomfört i dag eller kanske i morgon i riksdagen. Ansvaret för att så sker ligger ju i främsta rummet kanske på skolutskottets ordförande, men det ligger i lika mån också på regeringen själv. Även om regeringen icke har fått vad den velat, även om statsrådet Almkvist opponerat mot åtskilligt, som utskottet kommit med, och han menar, att hans förslag varit bättre, går han likväl in på vad utskottet föreslår, och jag förmodar, att hans mening delas av regeringen. Regeringen blir sålunda ansvarig för detta, och det är icke bara herr ecklesiastikministern utan hela regeringen som blir det. För ett par dagar sedan hörde jag ett betänksamhetens ord uttalas av hans excellens herr utrikesministern i hans anförande i Sundsvall, där han sade, att det bästa vore kanske att uppskjuta frågan, men slutsatsen blev likväl, att så icke skulle ske. Men han ansåg det bäst. En man sådan som herr justitieministern, före detta rektor vid Lunds universitet, biträder ett förslag, om vilket man med fog kan påstå att det beträffande övergången från gymnasiet till universitetet icke blir bättre utan sämre.

Vad de olika partierna beträffar, ha vi ju den socialdemokratiska meningens klar. Herr Rydén är dess talesman och ledare i denna fråga, och han har själv sagt, att det är hans ungdomsdröm och att, även om den icke gått i full uppfyllelse, är han dock kommen till det mål han tänkt sig. Från bondeförbundshåll har man anslutit sig till utskottets utlåtande, visserligen med en liten brasklapp, ytterst svag, beträffande flickskolornas organisation, men man går likväl med därpå. Det förefaller, som om bondeförbundet och högern i andra kammaren, lantman- och borgarpartiet, borde framför allt vara angelägna att tänka sig in i vad detta kommer att medföra för ekonomiska konsekvenser. Ja, vad så slutligen angår det liberala partiet, som älskar att kalla sig för det kulturliberala, så undrar jag, om icke partiet efter detta bör sätta det första ordet av det namnet inom parentes.

Mot förslaget är rest en mäktig opinion, men vi stå inför avgörandet av en för vår kultur synnerligen viktig fråga. Skall den nu lösas, denna fråga, utan att tillbörligt rådrum lämnats, skall den nu av riksdagen röstas igenom i trots av den mäktiga opinion, som har rests mot densamma från universitetskretsar och från läroverkslärarehåll, där man har uttalat ett så gott som enhälligt mistroende mot densamma? Ja, en stor allmän opinion håller på att växa upp, sedan man kommit underfund med vad det i själva verket gäller. Att den opinionen finnes, därom bäres dagligen vittnesbörd från tidningar ur alla politiska läger utom det socialdemokratiska, tidningar med skiftande åsikter i allt och, som herr Lindskog nyss sade, med regeringens eget organ i spetsen.

Skall då mot detta, mot hela denna opinion en organisationsform nu genomföras, som kanske sedan omöjliggör eller snedvrider de skolans inre arbetsformer, förutan vilka dock en yttre organisation icke kan vara annat än svag och förutan vilka den icke kan komma att verka i framåtskridandets tecken? Vore det icke under sådana förhållanden skäl att uppskjuta avgörandet? Vad betyder i själva verket ett års uppskov, jämfört med de ödesdigra verkningar, som kunna vara förknippade med ett förhastat beslut?

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Anderson* i Storegården, *Gustafson* i Kasenberg, *Bengtsson* i Kullen, *Johansson* i Väby, *Persson* i Fritorp, *Olsson* i Kalmar, *Alströmer*, *Leffler*, *Ernfors*, *Lindmark*, *Nilsson* i Antnäs och *Hedström*.

Herr *Andersson* i Ovanmyra: Den fråga, som i dag föreligger till behandling, har tack vare vissa omständigheter rört upp sinnena i långt högre grad än vad under normala förhållanden behövt bliva fallet. Den innersta orsaken härtill torde för de flesta vara tämligen tydlig och uppenbar, men där-om må för tillfället ej närmare ordas. Det stora trätoämnet i den allmänna diskussionen har blivit, icke frågan om bottenskoletanken i och för sig — där- emot har ingen opposition åtminstone från utskottet gjort sig gällande — utan frågan om hur denna bottenskola på lämpligaste sätt bör förverkligas.

Därvid har å ena sidan förfäktats att den 6-åriga folkskolan hade sina av- gjorda företräden såsom grundval till de högre läroanstalterna, under det att från annat håll, speciellt då från läroverkslärarnas sida, hävdats att den 4-åriga anknytningsformen innebure de ojämförligt största fördelarna. Vi, som ifrån bondehåll tagit del av dessa debatter för och emot de olika riktningarna, hava kommit till den insikten, att det vore lyckligast om bägge dessa former komme i tillämpning, att prövas i görligaste mån sida vid sida för att visa sin ändamålsenlighet och livskraft, med erfarenheten som domare i det långa loppet. Detta blev även den basis beträffande den yttre organisationens utformning, som vi från första början stött på och allt fortfarande hålla oss till. Därvid hava vi utgått ifrån att såväl den 4-åriga som 5-åriga realskolan, så långt som av praktiska och ekonomiska skäl låter sig göra, skulle få komma till sin rätt vid de högre läroverken för att i inbördes tävlan visa vad de duga till.

När sedan omständigheterna fogade det så, att denna vår grundtanke om- fattades även av socialdemokraterna, så var ju detta en förskräcklig händelse, som vi ju ej rå för, men vi kunna verkligen ej hjälpa att vi på så vis kom i det ohjälpligt »dåliga sällskap», högerpressen sedan i olika tonarter velat drilla det till. Men kanske vi ha anledning att med den gamle P. P. Waldenström en gång i tiden i en liknande situation utbrista, att »om själva den lede säger att två gånger två är fyra, så är det sant i alla fall»! Vi låta sak vara sak, även om andra försöka hänga röda skynken emellan.

Nu vill man göra gällande att den 6-åriga bottenskolan fått allt för starkt företräde framför den 4-åriga i organisationens slutliga utformning. Vad nu själva motiveringen beträffar är det ju å ena sidan sant att den förras fördelar i vissa fall, och detta inte minst ur landsbygdssynpunkt, finnas framhållna i utskottets utlåtande, men det är å andra sidan lika så sant, att den senare, d. v. s. den 5-åriga realskolan på 4-årig grundskola, är fastslagen såsom *parallellform* till den 4-åriga realskolan på 6-årig grundskola, och att vid avvägningen de olika typerna emellan man utgått ifrån, å ena sidan att bägge formerna »bleve i görligaste mån *lika företrädde* i den nya organisationen och å andra sidan om- tanken om att å de olika platserna läroverken komme att bliva på ändamåls- enligaste sätt anpassade efter ortsbefolkningens behov», sid. 62. Och med sam- ma utgångspunkt, som vi hela tiden omfattat, att den kommunala mellanskolan är av sin egen art, såsom varande landsbygdens speciella skolform med fast och beprövad anknytning till folkskolans sjätte klass och således vid denna real- prövning av parallelltyper ej att jämställa med de övriga läroverken — med denna utgångspunkt finna vi att vid organisationens slutliga utformning (se tab. sid. 191—193) den 5-åriga realskoletypen blivit så väl tillgodosedd, att den finnes företrädd i 456 avdelningar, under det att den 4-åriga finns i 274 —

således ej mindre än 182 avdelningar plus till den 5-åriga realskolans (på 4-årig bottenskola) favör. Under sådana förhållanden borde man verkligen från oppositionshåll ej ha anledning till klagomål över den 4-åriga grundskolans undanskymda ställning i organisationen.

Men oavsett vilken yttre organisationsform, som i längden visar sig vara den lämpligaste, ligger det icke mindre vikt uppå *den inre gestaltningen* av det hela. Därvid hava vi, bondeförbundets utskottsrepresentanter, från första början starkt sympatiserat med de redan i den kungl. propositionen angivna riktlinjerna för det inre arbetets revision i förenklande, koncentrerande riktning, en reform, som säkerligen, väl utförd, skall visa sig väl försvara den förkortning av klassantalet, som nu är avsedd att genomföras och som enligt vår övertygelse ingalunda kommer att leda till den »kulturella avrustning», varom bland mycket annat hotats med i den allmänna diskussionen. Tvärtom anse vi, att en förständig omläggning härvidlag efter konsoliderings- och fria tillvalsprinciper betydligt bättre än hittills är ägnat att utrusta lärjungarna för sina speciella uppgifter och blivande kall.

Visst är att det är ett samhällsintresse att i görligaste mån jämna vägarna till det kunskapsförvärv, som står att ernå i de högre bildningsanstalterna. För landsbygdens folk står i detta fall *den kommunala mellanskolan* i närmaste ledet att efter genomgången folkskola ytterligare meddela kunskaper hos den, som har håg och fallenhet därtill. Det har därför fallit sig ganska naturligt att vi härvidlag sökt att tillgodose dessa skolors understöd genom statliga åtgärder, så långt ekonomiska möjligheter, skolornas geografiska läge och ortsförhållanden i övrigt berättigat därtill. De ekonomiska konsekvenserna av utskottets beslut i förevarande fall kunna med hänsyn till att ett eftersatt landsbygdsintresse här blir tillgodosett, ej anses i någon mån avskräckande. Ty, såsom utskottet säger, »i själva verket innebär en dylik anordning blott en utjämning mellan landsbygd och stad såväl i fråga om kostnaderna för som beträffande möjligheterna att ernå tillgång till den högre undervisningen».

En punkt i det nya reformprogrammet, som av oss mottagits med mindre gillande, är frågan om den *högre flickundervisningens* tillgodoseende i lika mån som vad för gossar är gällande. Ej därför att kvinnan bör hållas i någon underordnad ställning, socialt och intellektuellt, utan därför att, såsom herr Reuterskiöld och underteknad i ett särskilt yttrande uttala oss, det bör vara staten angeläget att i stället för att locka den kvinnliga parten in på de lärda barnorna i konkurrensen med männen »tvärtom på allt sätt söka främja och underlätta den hemverksamhet, som är kvinnans naturliga uppgift och utan vilken ett sunt samhälle kan varken bestå eller tillväxa». I så måtto hålla vi före att största varsamhet med nya flickläroverks inrättande bör vara för handen och förbehålla oss rätt att efter den plan till utvidgning på detta område, som framdeles kommer att för riksdagen framläggas, ägna därvid uppkomna förslag den fria prövning, som utgör betingelsen för att vår syn på denna fråga må komma till sin fulla rätt.

Jämsides med den kommunala mellanskolan, ehuru på ett något senare åldersstadium, står en annan landsbygdens skolform, som i än högre grad är betydelsefull för landsbygdens barn av bägge könen, och det är *folkhögskolan*. I det stadium av ökad fysisk och andlig mognad, som ungdomen efter genomgången folkskola och några års därpå följande arbete vid verkstad eller jordbruk ernått, är det en synnerligen tacksam och fruktbar jordmån, som speciellt denna skola med sin praktiskt betonade och särskilt efter bondebygdernas förhållanden anpassade läggning har att så sina frön uti. Detta så mycket hellre som hela denna skolas struktur är sådan, att den binder barnen vid jorden och befäster kärleken till det praktiska arbetet, på samma gång som ett medborgerligt

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

vetande förkovras och en sporrande lyftning över tillvaron sker. I så måtto borde verkligen denna skola, folkhögskolan med sin biform lantmannaskolan, ägnas statsmakternas omsorg i minst lika hög grad som vad för de övriga skolorna är fallet. Det är glädjande att konstatera, att bondeförbundets motionsledes framförda önskemål i detta hänseende, speciellt riktande sig på underlåtande av vistelsen vid dylik skola för avlägset boende elever, vunnit understöd från såväl utskottet som reservanterna.

Men för den stora massan av Sveriges barn kvarstår dock och kommer att kvarstå *folkskolan*, icke allenast såsom en bottenskola för den högre bildningen, utan även i än högre grad såsom *den allmänna, verkliga medborgarskolan*, som skall skickliggöra de flesta för de kommande uppgifterna i livet. Den skolan har ju varit stadd i en fortgående utveckling, och sant är att den i mycket förbättrats, men å andra sidan är det omöjligt att undgå att stora brister under allt experimenterande ännu vidlåda densamma. Vi hava från bondehåll — och icke nog därmed utan på senare tid i allt större omfattning även från arbetarhåll och andra samhällsläger — hävdad vår uppfattning att samma fel med mångsyssleri och ämnesträngsel, som belastat den högre undervisningen, även satt sin prägel på folkskolans lärosystem till förfång för de verkligt elementära grundkunskaper, som den unge behöver för livet. Bondeförbundets motionärer ha därför med dessa fakta för ögonen tänkt sig att en nydaning på detta område redan nu vore av behovet påkallad. Då det emellertid hänvisas till att 1919 års undervisningsplan ännu inte hunnit annat än i begränsad omfattning visa sina verkningar, må vi bida tiden an och vidare avvakta resultatet. Men redan nu synes det oss, som man för vinnandet av detta bättre resultat borde vara färdig att avskära en del, som en dalabonde kallar rätt och slätt för »slarv» = skräp, som saklost borde kunna avvaras. Dit hör vad som under den vackra rubriken hembygdskunskap förekommer i form av stickläggning, pappersklippning, sandkravs och annat »kattgöra», som nu stoltserar på programmet, men som rätteligen borde höra barnkammaren till och ej stå på kursplanen i en Svea rikets folkskola nådens år 1927.

Och i den nya egenskap av bottenskola, som folkskolan nu skulle komma att antaga, är det, med hänsyn till de uttalade farhågorna för obehörigt tryck uppifrån på denna skola med nya krav på bättre skolformer etc., mig angeläget att citera utskottets uttalande i detta stycke, sid. 63, där det uttryckligen heter:

Utskottet vill framhålla, »att man i och med folkskolans anordnade som allmän bottenskola för den högre undervisningen måste tillse, att folkskolan icke förvandlas till i första hand en förberedande skola för de högre undervisningsanstalterna, utan att den får ostörd fullfölja sitt eget mål att bereda en elementär allmän och medborgerlig bildning.» Detta bör ju vara klara direktiv och ett lugnande stöd för dem, som hysa farhågor i motsatt riktning.

Vad sedan kostnadsfrågan beträffar, leveres det nu högt på, att »här föreliggande inga utredningar», »här ger man sig ut i oanade ekonomiska äventyrligheter» o. s. v. Som ett bevis på vad kritiken på detta håll kan prestera ber jag att få citera en insändare betitlande sig »f. d. lärare», som i Nya Dagligt Allehanda, utan ringaste kommentarer från tidningens sida, i djupaste indignation gör följande betraktelser: »Är det ekonomiskt att för det fåtal av den egentliga landsbygdens lärjungar, som vilja söka inträde i en högre läroanstalt, föreskriva en skolform, vilken skulle kosta landsbygden åter ett 50-tal miljoner kronor, oaktat denna redan under 10 år fått skuldsätta sig» o. s. v.

Episteln talar för sig själv. Om vederbörande lärare haft utskottsutlåtandet i sina händer och bemödat sig om att studera de ekonomiska kalkylerna av det hela, skulle han finna, att hans farhågor äro åtskilligt överdrivna. Slutsumman går ju löst på en merkostnad av 741,000 kr. Naturligtvis kan man säga, att

det där aldrig håller streck, men häremot vill jag säga, att beräkningarna dock äro gjorda av fackliga experter och även från sakkunnigt motståndarhåll till denna reform vitsordats, att de äro korrekt gjorda och ej ens efter ett uppskov till nästa år kunna resultera i något annat. Och när man sedan talar om följdkostnaderna av det hela, så vill jag endast hänvisa till att här går utskottet i stort sett ut på utredningar, som i sinom tid få prövas av riksdagen till sin halt och riksdagen må handla därefter. När högern i synnerhet går löst på detta kapitel om dyrbarheter utan återvändo, vill jag spörja om den i själ och hjärta tror, att högerreservanternas direktiv för en positiv lösning av frågan verkligen komme att bli billigare? Den klarläggande tablå över högerförslaget kostnader i detta fall, som här förut av en annan talare framförts, gående löst på c:a 3 1/2 miljoner, talar häröver sitt tydliga språk.

Till sist kan jag, herr talman, ej underlåta att i största hast beröra den hetstaktik, den skrämsepolitik, som ifrån visst håll i dessa dagar bedrivits för att komma motståndarna till livs och rasera deras positioner. Att bondeförbundet härvidlag kommit i första skottgluggen är ju ingenting att förvåna sig över. Här har det basunerats ut, vilka eländiga slösare bondeförbundets eljest så sparsamma representanter äro, vilka äventyrligheter de ge sig in på genom att avkristna vårt land (Nya Dagligt Allehanda den 17/5) och genom att skapa ett sådant hafsvverk, som det föreliggande o. s. v. Vi falla ej samman inför alla dessa ovederhäftigheter, lika litet som vi låta oss imponera av andra tricks, som äro desso like eller ännu värre. Där målar man å annat håll en stor ful gubbe på väggen, en riktig buse, med stort rött skägg och lika stora svarta traditioner, och bussar på: »Akta er, kära barn, för sotarn eller ryssen, ty en vacker dag står han som generalpappa för skolöverstyrelsen, och då nåde eder, då få ni njuta edra gärningars lön!»

Ack ja, vilka bekymmer över bondeförbundet, som man för tillfället är så särdeles angelägen att värna och skydda för farlighet och allt ont. Vi behålla huvudet kallt och vi svara med tillförsikt: Vem som än tar tömmarna på de höga posterna komma vi att stå där vakande och efterse att allt går i rätta spår, och skulle egenmäktiga avsteg eller svikligt förfarande komma till synes, ropa vi: hitintill, men icke vidare! Och ett varnande finger: »Med oss är du stark, men mot oss ganska ringa!» — det må än vara svenske bondemäns sed.

Och när vi gett oss ut för att värna om landsbygdens intressen *materiellt* och vad därtill hörer, så anse vi oss även, när vi värna om samma intressen *kulturellt*, endast fullfölja gamla traditioner. Ett bondeförbund, som så gör, sviker ej sin uppgift utan går tryggt i gamla föregångares fotspår.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Holmdahl: Herr förste vice talman, mina damer och herrar! Det stod för några dagar sedan en notis i våra tidningar om att man i det engelska parlamentet under 17 timmar diskuterat ett lagförslag och likväl icke medhunnit mer än de 7 första orden av detsamma. Jag befarar, att, när man en gång skall se tillbaka på den diskussion, som nu börjats i den svenska riksdagens båda kamrar i skolfrågan, skall man kunna påvisa, att mycket stor del av den tid, som åtgått, har åtgått för att diskutera ett enda ord och uppfattningen av detta uti det stora utskottsbetänkandet; och jag måste tillstå, att jag icke heller kan underlåta att förlänga diskussionen just på denna punkt.

Det förhåller sig nämligen otvivelaktigt så, att nyckeln till hela det organisationsförslag, som föreligger i Kungl. Maj:ts proposition, och det förslag, som föreligger i utskottsbetänkandet, nyckeln till dessa båda förslag ligger i ett enda ord, nämligen *enhetsskolan*, och i uppfattningen om detta ords innebörd. Det sätt, varpå man fattat detta ord, har varit avgörande för hela organisations-

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

förslagets utformning, och det går därför icke att komma förbi detta, ifall man skall gå till granskning av utskottets förslag. Jag vill också erinra därom, att det utredningsarbete, som utförts alltsedan skolkommissionens förslag framlades, till mycket stor del rört sig just om bottenkole- och enhetsskole-tankens, enhetsskoleprogrammets innehåll. När man därför går till utskotts-betänkandet, som tager upp denna fråga i kap. 1 »Utredningar och problem-ställning», är det ganska överraskande att finna, att utskottet där, som om ingenting hänt, vid redogörelsen för enhetsskoleprogrammet icke med ett ord berör någon annan uppfattning av detta program än den, som vi hört i dag på nytt utvecklas av utskottets ordförande, nämligen att enhetsskolan är identisk med en 6-årig bottenkola och ett på denna uppbyggt högre skolsystem. Enhetsskolans förverkligande — det är vad vi få reda på i detta första kapitel — förutsätter ett generellt genomförande av obligatoriskt genomgången folkskola som grundval för det högre skolväsendet. Då man här säger, att — historiskt sett — har denna tanke denna innebörd och ingen annan, så är detta en historie-skrivning, som eliminerar alla andra uppfattningar än den egna; det är en högst ensidig framställning om enhetsskoletankens historia i vårt land.

Jag får i detta sammanhang säga, att mot denna ensidiga framställning kontrasterar på ett välgörande sätt herr Anderssons i Ovanmyra inledande uttalande, i vilket han konstaterade, att man i utskottet från alla håll anslutit sig till enhetsskoletanken, men att tvist uppkommit, då det gällde att avgöra på vad sätt denna skulle realiseras. Ett dylikt riktigt återgivande av läget, enligt vilket olika uppfattningar av enhetsskoletankens innebörd framkommit, letar man förgäves efter i utskottsutlåtandet.

Det är visserligen riktigt, att man i skoldiskussionen hos oss från folkskol-läraryråll ständigt och jämt med obönhörlig konsekvens gjort gällande, att en-hetsskolans fulla förverkligande förutsätter den 6-åriga bottenkolans genom-förande. Det är överhuvud taget egendomligt för den svenska skoldebatten, att man så starkt fasthållit vid denna tanke. Men det är lika ofrånkomligt, att starka sakliga invändningar rests mot en dylik förenkling av problemet. Det är lika ofrånkomligt, att man i andra länder än vårt accepterat enhetsskole-tankens realiserande på annat sätt än genom den 6-åriga bottenkolans. Det är lika ofrånkomligt, att enhetsskoletankens egentliga hemland, Tyskland, rea-liserat denna idé genom en 4-årig, icke 6-årig bottenkola. Vad vårt land be-träffar har man, såsom herr Andersson i Ovanmyra mycket riktigt konstate-rade, allmänt accepterat enhetsskoletanken, och man har från alla auktorita-tiva instanser erkänt det socialt värdefulla i denna tanke.

Enhetsskoletankens innebörd är ju den, att det allmänna icke skall upprätt-hålla mer än en barndomsskola. De sociala skälen tala härför, och man kan icke göra några pedagogiska invändningar mot den gemensamma barndoms-skolan under de första skolåren. På denna gemensamma, av det allmänna upp-rätthållna barndomsskola skall sedan det högre skolväsendet uppbyggas och de olika utbildningslinjerna anordnas så, att i möjligaste mån de individuella anlagen tillvaratas och tillgodoses. Men en dylik från alla håll accepterad enhetsskoletanken kan realiseras på olika sätt, och det är närmast en teknisk fråga, på vilket sätt enhetsskoletanken skall realiseras. Från de mest skilda håll, från de mest skilda politiska läger, mina damer och herrar, har det beto-nats, att den icke får förverkligas på det sättet, så att de sociala vinster, som man vill uppnå, skulle komma att uppvägas av lika stora eller ännu större sociala vådor, som t. ex. skoltidens förlängning över lag. Jag vill erinra om huru en man som doktor Erik Hedén, vars demokratiska sinnesriktning ingen torde kunna sätta ifråga, starkt betonat detta: anslutningen till enhetsskole-tanken innebär ingalunda ett accepterande av den 6-åriga bottenkolans såsom enda grundvalen för vårt högre skolväsen. Bakom denna uppfattning står

också hela den samlade opinionen från de högre skolorna, universiteten och högskolor i detta land.

Av allt, som sålunda framkommit, av alla de sakliga utredningar och all den sakliga kritik, som riktats mot denna ensidiga uppfattning av enhetsskolans program under den förberedande, mångåriga behandlingen av detta ärende — av allt detta finner man ingenting i utskottsbetänkandets kap. 1. Fortfarande som om ingenting hänt fastslås, att kravet på enhetsskolans genomförande sammanfaller med kravet på den 6-åriga bottenskolans genomförande, och man föreslår den svenska riksdagen att också gå in för denna ensidiga och därför oriktiga tolkning av enhetsskoletanken. Man föreslår alltså, att riksdagen skall gå in för ett reformkrav rörande vårt skolväsende, som bland annat medför den oundvikliga följden, i den mån en organisation av denna art blir genomförd, att skoltiden fram till realskolexamen och studentexamen förlänges med ett helt år. Vi möta i detta kapitel om »utredningar och problemställning» återigen en uppfattning, som varken tar eller ger skäl.

Jag ber att här få göra en utvikning. En kommande forskning i svensk skolhistoria skall lätt och på rent inre grunder kunna fastslå, att det är samma hand, som fört pennan vid avfattningen av detta kapitel, som den, som för snart 10 år sedan avfattade direktiven för skolkommissionen och dess arbete. Andra särskilda utskottets ordförande fastslog redan då, år 1918, såsom chef för ecklesiastikdepartementet, i dessa direktiv såsom en allmänt antagen och orubblig dogm, att det högre skolväsendet skulle uppbyggas på den 6-åriga folkskolan. Detta fastställdes såsom en grundförutsättning för hela utredningsarbetet. Själv fick denna grundförutsättning icke göras till föremål för någon som helst utredning av kommissionen. Detta stort planlagda utredningsarbete, syftande till hela det högre svenska skolväsendets omorganisation, fick alltså icke omfatta själva grundförutsättningarna för det hela, enhetsskoleproblemet. Detta problem hade icke heller förut varit, såvitt jag känner till saken, föremål för någon som helst officiell utredning eller behandling. Med en myndighet, som starkt kontrasterar mot den, som senare ecklesiastikministrar ansett sig böra använda, dekreterade departementschefen av år 1918 på egen hand en dylik begränsning för skolkommissionens utredningsarbete, som undantog själva grundförutsättningen för det hela. Denna grundförutsättning fick icke utredas, den fick icke ens bevisas, den skulle tros.

Från kyrkohistorien inhämta vi, att för att en kristen trossats skulle betraktas såsom en dogm krävdes, att den blev allmänt antagen och allmänt erkänd. Herr Rydén har uppenbarligen uppställt för sig ett annat och motsatt kriterium, då det gäller hans skolpolitiska huvuddogm, nämligen det, att den blir allmänt bestridd och av den församling, som den närmast avser, allmänt förkastad. Detta är för honom uppenbarligen ett kriterium på dess sanning, vid sidan om det för honom måhända allra viktigaste, att andra kammaren antager den.

Trots dessa begränsade direktiv för skolkommissionens omfattande utredningsarbete kom detta emellertid att medföra mycket betydelsefulla indirekta resultat beträffande frågan om enhetsskolan. Skolkommissionens arbete visar med all önskvärd tydlighet de sociala och pedagogiska brister, som ofrånkomligen vidlåda den 6-åriga bottenskolan. Man borde därför av detta arbete kunna draga den slutsatsen, att endast där tvingande skäl förelågo och endast när särskilda förhållanden gjorde det önskvärt borde en dylik skolform införas. Jag har redan erinrat om en nackdel med denna skolform, nämligen skoltidens förlängning. Den andra stora huvudbristen är den, att tiden för de högre skolorna blir i hög grad sammanträngd, och därigenom äventyras det studieresultat, som vid dessa skolor skall uppnås. På detta sätt hade redan genom skolkommissionens utredningsarbete ett betydande resultat vunnits. Dessa invänd-

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

ningar mot den 6-åriga bottenskolan kommo att bekräftas under remissbehandlingen av ärendet, och jag tror, att man utan vidare kan säga, att de sedan tillsätta skolsakkunnigas mycket objektivt hållna utredning definitivt fastslagit det befogade i dessa invändningar. Det oaktat heter det i utlåtandet, såsom jag nyss erinrade om, att kravet på folkskolan såsom bottenskola innesluter kravet på att den normalt förekommande formen av folkskola, den sexåriga, bildar underlaget för hela det högre skolsystemet, och det finns icke ett enda ord, som tyder på, att icke utskottet också helt anslutit sig till denna förenklade uppfattning om bottenskoleproblemet.

Jag har emellertid under dagens debatt fått en förklaring till detta förfaringssätt från utskottets sida. Herr Rydén förklarade nämligen i början av sitt anförande, att man beträffande regeringsförslaget huvudprincip kunde från början säga, att denna kammare aldrig skulle släppa det kravet, som ligger i den principen, och därmed syntes för herr Rydéns räkning den frågan vara bragt ur världen. Måhända beror det på min begränsade erfarenhet som riksdagsman, men det förvånar mig i hög grad, att herr Rydén vill lägga upp saken på detta sätt. Ett sådant resonemang skulle ju i själva verket överflödiggöra varje saklig behandling av själva den grundläggande principen för det skolförslag, som nu för första gången ligger på riksdagens bord. Den svenska riksdagen har icke förut haft tillfälle att uttala sig om detta genomgripande omorganisationsförslag, och då skulle själva den grundläggande principen för detsamma icke behöva upptagas till saklig behandling, därför att man på förhand menar sig kunna räkna ut andra kammarens ställning till frågan. Detta kastar sitt ljus över hela det sätt, varpå frågan behandlas av utskottet. Man har uppenbarligen, såsom utskottets ordförande nu öppet förklarat, betraktat den sakliga diskussionen om själva den grundläggande utgångspunkten för förslaget för fullkomligt onödig och bortkastad. Andra kammaren skulle gå med på huvudprincipen och då vore varje fortsatt saklig granskning av densamma obehövlig. Jag tror icke, att detta resonemang överensstämmer med uppfattningen inom den svenska riksdagen, ty det skulle innebära, att man där vore beredd avhända sig rätten att sakligt granska och behandla ifrån Kungl. Maj:t kommande förslag.

Jag skall nu icke gå närmare in på de skäl av social, pedagogisk och ekonomisk natur, som utskottet anfört såsom stöd för sin ståndpunkt, ty de ha redan berörts av utskottets vice ordförande, herr Lindskog. Jag konstaterar blott, att det icke föreligger ens ett försök att vederlägga de skäl, som förts fram mot den ståndpunkt, utskottet här intager. Här förekommer blott ett upprepande av gamla påståenden. De sociala skälen, säger man, tala för den 6-åriga bottenskolan trots den påtagliga sociala nackdel, som ligger i skoltidens förlängning, trots att man rörande landsbygdens behov av en 6-årig bottenskola kan peka på att vi under det sista decenniet fått icke mindre än ett 90-tal kommunala mellanskolor, som med all sannolikhet svara fullt mot landsbygdens behov i detta hänseende. Man säger, att pedagogiska skäl tala för detta förslag, utan att på något sätt upptaga till bemötande den starka pedagogiska invändning, som ligger i öppen dag, nämligen skoltidens i de högre skolorna förkortning på ett sätt, som äventyrar arbets sättet och arbetsresultatet vid dessa skolor.

Man säger, att de ekonomiska skälen också tala för detta förslag. Men man har nöjt sig med att anlägga rent statsfinansiella synpunkter, och man har icke tagit med i beräkningen kommunernas ökade kostnader för skolväsendet. Vad de enskilda beträffar, nöjer man sig med att taga hänsyn till den besparing, som hemmen göra därigenom, att barnen få stanna två år till i hemmet, men man nämmer icke ett ord om den merutgift, som hemmen måste göra, då skoltiden förlänges med ett helt år.

Det principiella resonemang, som utskottet för, leder alltså fram till den grundprincip, som också den kungl. propositionen har upptagit för den blivande organisationen, att på varje läroverksort skola läroverken med åtminstone någon linje anknyta till folkskolans sjätte klass. I likhet med departementschefen föreslår utskottet alltså icke ett generellt genomförande av den sexåriga bottenskolans, men utskottet ger denna genom fastslående av denna princip ett bestämt företräde, i full överensstämmelse för övrigt med den principiella utgångspunkten för utskottets resonemang.

När herr Andersson i Ovanmyra här sökt göra gällande, att utskottet har givit likställighet åt dessa båda skolformer, så vill jag fästa hans uppmärksamhet på att det finns icke ett ord om detta i utskottets principiella resonemang. Där fastslås den sexåriga bottenskolans som den enda huvudformen, och man går in för en regel, som ställer denna i en särklass och i en företrädesställning framför den andra bottenskoleformen.

I praktiken har emellertid förslaget, genom att på detta sätt gå in för ett partiellt genomförande av den sexåriga bottenskolans, gjort en eftergift åt den kritik, som framkommit mot den sexåriga bottenskolans generella genomförande. Man har gjort en eftergift i praktiken, vilket skall noteras med tillfredsställelse, även om man icke finner den eftergiften gjord i teorien.

Det ligger emellertid i öppen dag, att om man icke kan gå med på utskottets principiella ställning i bottenskolefrågan, kan man icke heller godtaga en princip, som ger bestämt företräde åt densamma vid organisationens utförande. Det minimikrav, som man på grundval av vad det vidlyftiga utredningsarbetet i detta hänseende har givit kan uppställa, är det, som herr Lindskog omnämnde, nämligen kravet på full jämställdhet mellan de båda ifrågavarande bottenskoletyperna och fri tävlan dem emellan på grundval av lika villkor för den framtida utvecklingen. Härvid måste man givetvis också taga hänsyn till den stora utbredning inom vårt svenska skolsystem, som den sexåriga bottenskolans redan har fått genom de kommunala mellanskolornas förekomst. I intet av dessa hänseenden tar emellertid utskottet någon hänsyn. Som vi sett, ger utskottet ett bestämt företräde åt den sexåriga bottenskolans, och vid förslagets praktiska genomförande har man icke genomgående tagit någon hänsyn till den kommunala mellanskolornas förekomst.

Den stora nyheten i utskottets förslag ligger emellertid icke i den punkt, som jag nu har berört. I den punkten överensstämmer det ju i stort sett med den framlagda propositionen. Den stora nyheten i utskottets organisationsförslag är införandet av *den fyraåriga bottenskolans* vid sidan av den sexåriga, d. v. s. införandet av en femårig realskola vid våra läroverk i stället för den sexåriga. Överraskningen för oss reserveranter minskades icke därigenom, att vi fingo underrättelsen härom genom pressen. Utskottets förslag i denna del innebär alltså ett senkommet erkännande av den fyraåriga bottenskolans. Denna bottenskoleform har hittills haft ett ganska ogynnsamt öde. Den aktades icke ens värdig att göras till föremål för undersökning av den stora skolkommissionen. Den avvisades i mycket snäva ordalag av skolöverstyrelsens majoritet. Den blev fullkomligt utdömd i den kungl. propositionen. Nu har den emellertid i det sista av dessa dagar, sedan principbehandlingen i utskottet var avslutad, upptagits som en av huvudformerna för anknytningen mellan folkskolans och läroverken vid sidan av den sexåriga, och nu har den fått tjäna som den räddande ängeln, då det gäller det Rydenska skolförslagets finansplan; ty det är den roll, som denna fyraåriga bottenskola, till sist kommen till heders, har fått utföra. Genom första klassens indragning har man fått en betydande kompensation för den kostnadsökning, som det nya förslaget skulle komma att medföra.

Emellertid, den Ehrenrettung, som denna skolform nu har fått, kan ju icke annat än med tillfredsställelse konstateras av dem, som ansett, att bottenskole-

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet

m. m.

(Forts.)

problemet i sin helhet skulle på den vägen vinna sin bästa lösning. Denna tillfredsställelse minskas emellertid, när man kan konstatera, att utskottet mycket ytligt behandlat hela denna sak. Någon principiell motivering för att man vågat gå in för denna nya skolform förekommer icke. Det enda erkännande, som gives i utskottets betänkande, är, att den fyraåriga bottenskolan uppskjuter med ett år tidpunkten för valet för folkskoleeleverna mellan folkskola eller högre skola. För övrigt nöjer man sig med att mycket uppriktigt säga, att den bidragande orsaken till att utskottet accepterat den har varit framför allt den betydande besparing, som detta skulle medföra för statsverket. Jag tillåter mig verkligen, mina damer och herrar, att fråga: Om man inför en ny skolform, som man tidigare från olika synpunkter mycket kraftigt underkänt, är det i själva verket försvarligt att göra detta utan annan saklig motivering än den rent ekonomiska, såvida man icke fått en förändrad uppfattning om skolformens värde? Denna punkt är emellertid av så stor principiell betydelse, att när man ändrat position i denna del, hade man otvivelaktigt kunnat begära, att det hade bort föranleda en omprövning av de principiella utgångspunkterna för förslaget i dess helhet.

Från läroverkens sida har förslaget om den fyraåriga bottenskolan förts fram, därför att man menat, att ett generellt genomförande av den fyraåriga bottenskolan skulle på det även ur social synpunkt bästa sättet lösa enhets-skoleproblemet. Om man nu plötsligt finner sig böra upptaga denna skolform, som på detta sätt har motiverats, då synes det mig, att man rimligen kunnat begära, att det hade föranlett en omprövning av själva de principiella utgångspunkterna, och att det hade bort föranleda en begränsning av den utbredning, som den sexåriga bottenskolan har fått, en begränsning motiveras av att den fyraåriga, i stor utsträckning åtminstone, måste anses lösa bottenskoeproblemet. Så har emellertid icke skett. Oaktat att förslaget innebär ett eklatant underkännande av den kungl. propositionens ställningstagande i denna punkt, oaktat denna punkt sammanhänger med hela den principiella utgångspunkten, har utskottet icke ansett nödigt att företaga någon som helst jämkning i fråga om ståndpunkten beträffande den sexåriga bottenskolans förekomst och den på densamma byggda fyraåriga realskolan.

En av de största vinsterna av fyraårig bottenskola är ju den, att man på det sättet undgår skoltidens förlängning. Denna fördel blir emellertid på detta sätt icke utnyttjad för en stor del av organisationen, men den blir utnyttjad för en del av skolorganisationen, där man aldrig ifrågasatt någon förlängning av skoltiden. Det är därför icke en tillfredsställande lösning av organisationsproblemet, som uppnåtts, när utskottet har upptagit den fyraåriga bottenskolan på ett sådant sätt, som här har skett.

Utskottet går alltså i sitt organisationsförslag in för ett så kallat *blandat system* av skolformer. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har ju i början av denna debatt närmare utrett för oss, vad det innebär. Utskottet går in för två typer av realskolor, den fyraåriga och den femåriga, och därmed också för två bottenskoletyper, den sexåriga och den fyraåriga. Där den gamla realskolan icke har mer än en avdelning i varje klass eller icke kan räkna på tillräckligt med elever för bildandet av parallellavdelningar, där skall nu den nuvarande organisationen utbytas mot icke den femåriga utan mot den fyraåriga realskolan.

Jag vill här betona, att reservanterna gå icke i princip emot ett blandat system. Reservanterna gå icke emot införandet av en fyraårig realskola på den sexåriga bottenskolans grund, alltså en realskola av den kommunala mellanskolans typ i den nuvarande statliga läroverksorganisationen. Jag tillåter mig att understryka detta. Reservanterna ha icke gått emot den tanken, att en sådan skolform av mellanskoletypen skulle få inbyggas i den statliga läro-

verksorganisationen. Då vi emellertid ansett, som jag redan har nämnt, att det behov, som för landsbygdens vidkommande otvivelaktigt kan finnas av en sådan skolform, med all sannolikhet är fyllt genom det 90-tal kommunala mellanskolor, som vi redan äga, och genom den möjlighet, som finns, att alltså bilda dylika mellanskolor, där behov uppkommer, ha vi hållit före, att införandet av denna skolform i vår statliga skolorganisation bör göras beroende av en prövning i varje särskilt fall, med hänsyn tagen till de lokala önskemålen och behoven, och alltså göras beroende av en framställning från vederbörande kommunala myndigheter och en därpå följande prövning av saken genom Kungl. Maj:t.

Utskottet däremot genomför läroverkens anknytning till folkskolans sjätte klass rent schematiskt efter en abstrakt princip, enligt vilken den fyraåriga realskolan skall förekomma på varje läroverksort. Det enda undantag från den regeln, som finns, är Haparanda. På det sättet skola tio samskolor, såsom redan har nämnts av utskottets ordförande och av flera andra talare, ombildas. De skola minskas med en tredjedel av sin storlek för att den fyraåriga realskolan skall ersätta den sexåriga gamla organisationen. På detta sätt bliva alla barn på dessa orter tvingade in i en skolform, som förlänger tiden till realexamen med ett år och dessutom kräver en mera forcerad och mindre gynnsam studiegång.

Det har för oss reseranter framstått såsom ett mycket rimligt krav i detta fall, att en prövning av de lokala förhållandena, en prövning av det lokala behovet av denna skolform borde föregå fastställandet av skolorganisationen på dessa platser. En sådan prövning skulle otvivelaktigt gett vid handen, att på flera av dessa platser skulle man mycket väl också från utskottets egna synpunkter kunnat låta den gamla läroverksorganisationen stå kvar, helt enkelt därför att man i en del av dessa städer, till exempel i Vadstena, har kommunala mellanskolor i närheten. Under sådana förhållanden har det icke från landsbygdens synpunkt funnits något skäl att påyrka en förändring av läroverken.

Emellertid blir man icke mindre betänksam angående det schematiska sätt, varpå den nya linjen införes vid de stora läroverken med två eller flera parallellavdelningar. Vid införandet av ett dylikt blandat system är det ju uppenbart, att linjefördelningen borde göras i möjligaste mån smidig och rörlig med möjlighet till anpassning efter tillströmningen till de olika linjerna. Det är alldeles uppenbart, att en dylik rörlighet, då det gäller linjefördelningen vid läroverken, blir av större betydelse, när man har ett blandat system, än då man har ett enhetligt system, som hittills varit fallet.

Nu kan jag med tillfredsställelse konstatera, att andra särskilda utskottets ordförande mycket starkt underströk, att denna linjefördelning skall göras smidig och rörlig. Det är för mig, när jag tänker på den framtida utvecklingen, av ett mycket stort intresse att fastslå, att herr Rydén har icke en gång utan gång på gång här understrukt, att utskottets mening och hans egen mening har varit, att organisationen icke skall bli stel, utan att den skall bli rörlig och smidig och kunna anpassa sig efter tillströmningen. Jag måste dock beklaga, att denna förklaring från skolutskottets ordförande föga stämmer med själva det förslag, som nu ligger på riksdagens bord. Man kan icke komma ifrån, att genom det sätt, varpå utskottet här har lagt upp saken, fastläses tvärtom hela läroverksorganisationen vid en parallell- och linjeuppdelning, antagen av riksdagen, och därigenom blir i själva verket denna linjeuppdelning stelare och orörligare än i det tidigare läroverkssystemet. När herr ecklesiastikministern uttryckte sin glädje över denna förmenta rörlighet och i det hänseendet hänvisade till sid. 131 i utskottets betänkande, vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på vad där står. Det står, att »slutligen vill utskottet beträffande hela

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

den organisation, som nedan föreslås, framhålla, att erfarenheten givetvis kan göra vissa jämkningar i densamma önskvärda på grund av lokala förhållanden, ändrat elevantal m. m., och utskottet förutsätter, att i sådant fall Kungl. Maj:t härom kommer att för riksdagen framlägga förslag». Mina damer och herrar, det är den beprisade rörligheten. Med det system, som här föreslås, kan det exempelvis icke ske någon dubbling av linjer, ifall det på hösten visar sig, att ett stort antal lärjungar strömmat till. För att något sådant skall kunna ske, skall Kungl. Maj:t förelägga riksdagen förslag och riksdagen skall antaga detta. Förut har skolöverstyrelsen haft vissa möjligheter att jämka vid fall av stark tillströmning på hösten, visserligen en mycket begränsad möjlighet, men dock en viss möjlighet att jämka genom att man har kunnat förfoga över ett visst antal rörliga lärare. Denna möjlighet bortskäres nu fullkomligt. Om tillströmningen vid ett läroverk blir aldrig så stor till den femåriga realskolan och aldrig så liten till den fyraåriga realskolan, så får icke någon dubbling av den femåriga realskolan ske. Den fyraåriga linjen måste läsa om det så vore med 10 lärjungar, och den femåriga måste läsa med 35 lärjungar, och då ha kanske lika många avvisats, som icke ha kunnat komma in.

Det är visserligen med glädje, som jag konstaterar, att herr Rydén vill och menar ett rörligt system, men det är ägnat inge mycket stora betänkligheter, att det system, som här fastslås, är ett stelare och orörligare system än den svenska läroverksorganisationen någonsin förut har varit insörd i. Här finns verkligen icke någon smidighet och icke någon rörelsefrihet, ty denna omväg över riksdagen betecknar just motsatsen av rörlighet och smidighet.

Därtill kommer, att denna orörlighet och stelhet i systemet är så mycket betänkligare, som den införes vid ett tillfälle, då man släpper fram en helt ny grupp ungdom att tävla om platserna i läroverken, och då man icke vet, i hur stort antal denna ungdom kommer att söka vinna inträde i läroverken. Såväl genom den bredare grunden för den högre skolan som genom dennas öppnande för flickor syftar ju hela förslaget åt en starkare tillströmning till läroverken. Härigenom kommer otvivelaktigt inom kort ramen för den föreslagna organisationen att visa sig vara allt för trångt och allt för snävt tilltagen, och den kommer otvivelaktigt inom kort att sprängas sönder. I detta sammanhang tillåter jag mig att fästa kammarens uppmärksamhet på, vilka konsekvenser detta har med sig för hela kostnadsberäkningen. Jag skall senare komma in på den kritik herr Rydén bestod reservanternas förslag från kostnadssynpunkt, en kritik som byggde på en fri konstruktion utan någon motsvarighet i detta förslag. Här är jag inne på en punkt, i vilken svagheten i utskottsförslagets kostnadsberäkning ligger i öppen dag. Är organisationsramen tilltagen för snävt, så vacklar själva grunden för hela kostnadsberäkningen. Det stod för några dagar sedan att läsa i en tidning om en uträkning av rektorn i Södertälje, som visade, att man med sannolikhet måste räkna med, att elevantalet där kommer att ökas med 80 procent om förslaget genomföres. Hur stor ökningsprocent har man räknat med i detta organisationsförslag, hur bred marginal finnes för den nya tillströmningen? Såvitt jag kunnat finna ut av tabellerna, räknar man med inemot ett hundratal nya avdelningar. I själva verket torde det svara mot en ökning av endast 20 procent av det nuvarande utrymmet i skolorna. Den föreslagna organisationen skulle alltså icke ens tillnärmelsevis kunna mottaga en elevtillströmning, som ginge upp mot 80 procent av nuvarande elevantal. Från kostnadssynpunkt är här den ömma punkten i förslaget. I den mån som ramen måste utvidgas, i samma mån växa också omedelbart kostnaderna. Jag är övertygad om, att vi snart komma att stå inför nödvändigheten av en mycket stark utvidgning av den här föreslagna och fastslagna ramen.

Det följer också andra stora olägenheter av denna brist på smidighet i det skolsystem, som man här vill, att riksdagen skall besluta om. Jag vill erinra

om det fall, jag nyss nämnde: ett läroverk med två fyllda avdelningar i varje klass. Där skall den ena av dessa linjer nu utbyggas till fyraårig och den andra till femårig realskola. Om lika många söka in i den femåriga linjens första klass som tidigare i första klassen, får nu blott hälften av dem plats. Hur går det med den andra hälften? De, som tillhöra den, måste vänta ytterligare två år, innan de kunna komma in i skolan, i den fyraåriga linjen, och sedan kunna de konstatera, att lärjungarna i den femåriga linjen, vilka lyckades i den första tävlingen, komma att avlägga examen ett år före dem själva, som kommo in två år efteråt i den fyraåriga realskolan. Detta är något, som, om icke något göres för att vinna ökad rörlighet, kommer att skapa ganska många anledningar till missnöje från föräldrarnas och ungdomens sida.

Jag har velat peka på en punkt, som enligt min mening är av väsentlig betydelse icke blott i organisatoriskt utan också i finansiellt hänseende. Riksdagen skall nu besluta om varje förändring, då det gäller denna linjeuppdelning, som nu uppgjorts inom utskottet under det forcerade arbetet och under den knappa tid, som där stått till buds. Skolöverstyrelsen med dess läroverksavdelning har icke fått något tillfälle att yttra sig över detta förslag. Den departementala utredningen har utmynnat i ett förslag, som i väsentliga punkter skiljer sig från detta. Det är verkligen icke underligt, om man med dessa fakta för ögonen ställer frågan, huruvida det kan vara tillrådligt för riksdagen att gå in för ett sådant förslag. Sällan torde den svenska riksdagen hava ställts inför ett så i sina konsekvenser vittutseende förslag, som vilar på en så bristfällig utredning.

Jag övergår nu till en annan väsentlig del av utskottets förslag, i vilken detta i ännu högre grad avlägsnar sig från den kungl. propositionen i en riktning, som är ägnad inge starka betänkligheter. Det är i fråga om *flickornas undervisning*. Jag kan icke finna annat än att utskottsförslaget också på denna punkt kommer att medföra vittgående och till sina verkningar mycket oberäkneliga konsekvenser för den svenska skolorganisationen. Att man här stannat vid så pass olika ståndpunkter som reservanternas, utskottsmajoritetens och Kungl. Maj:ts — ty det är tre alldeles tydligt markerade olika ståndpunkter — det kan synas vara ägnat att förvåna, när man kan konstatera, att om själva den grundläggande principen, själva utgångspunkten, har full enighet rätt. Alla äro ense om, att den kvinnliga ungdomen bör erhålla i möjligaste mån lika utbildningsmöjligheter under i möjligaste mån lika ekonomiska villkor som den manliga. Men detta är en fråga av stor statsfinansiell räckvidd, då sedan gammalt flickornas högre skolorbildning handhåfts av privatskolorna. Utvidningen av statens verksamhet på detta område måste därför ske successivt. Det är icke möjligt att här med ett gripa in och förstatliga det hela. Det är statsfinansiellt icke möjligt, och det kan icke, även för dem, som erkänna principen om flickornas rätt till lika utbildningsmöjligheter med gossarna, vara annat än klart, att statens plikt i detta fall betingas av dess finansiella möjligheter.

En annan princip, vilken man också, i ord åtminstone, varit enig om, är att när det nu gäller statens vidgade övertagande av omsorgen för flickornas undervisning, skall man se till, att därvid flickorna och den kvinnliga ungdomen få sådana skolformer och en sådan undervisning i skolan, som avpassats på ett för deras fysiska och psykiska utveckling lämpligt sätt. Det är en princip, som till och med förekommer i utskottsmajoritetens uttalande. Man är ense om, att man bör icke gå så till väga vid förstatligandet, att man, när man nu vill ordna på bästa sätt för den kvinnliga ungdomen, ser bort ifrån, att flickorna behöva skolformer, speciellt avpassade för dem.

Hur ser nu utskottets förslag ut? Jo, detta förslag går främst ut på, att man skall öppna läroverken för flickorna. Propositionen hade här föreslagit

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

en betydelsefull begränsning, nämligen att detta skulle bero på framställning från läroverksorten. Denna begränsning faller nu, och utskottet ansluter sig i detta fall till den socialdemokratiska motionen. Läroverken, realskolor som gymnasier, öppnas i allmänhet enligt utskottets förslag utan vidare och utan några restriktioner för flickor. Endast vissa läroverk med mycket högt elevantal skola fortfarande vara avsedda endast för gossar. Vad blir nu följden av denna åtgärd? Jo, att flickskolornas existens äventyras i mycket stor utsträckning. Kungl. Maj:t har räknat med att sex flickskolor skulle nedläggas. Utskottsförslaget räknar med, så vitt jag sett riktigt, att bortåt ett femtontal flickskolor icke längre, sedan den nya organisationen genomförts, kunna få åtnjuta statsbidrag. Men därtill kommer, att beträffande ett mycket stort antal flickskolor — heter det i utskottets förslag — är det *sannolikt*, att de fortfarande kunna äga bestånd. Utskottet fastslår alltså detta endast som en möjlighet och alltså icke med någon som helst säkerhet.

Utvidgandet av statens verksamhet på detta område nödvändiggör otvivelaktigt en motsvarande begränsning av den enskilda skolverksamheten. Det är en nödvändig konsekvens av den principen, att staten måste mera på allvar sörja för flickornas undervisning. Det är icke heller mot detta, att området för den privata verksamheten begränsas, som jag vänder mig; det är alltså icke mot att den åttaklassiga flickskolan som privat institution beskäres, ty detta är en nödvändig följd av utvecklingen; utan vad jag vänder mig mot, är, att denna skola som skoltyp förminskas till antal och att förekomsten av denna begränsas i vårt land. Det, som är beklagligt i detta hänseende, beror på, att denna skoltyp är en för flickor särskilt utbildad och särskilt lämpad skoltyp.

Vad ger staten flickorna i stället för denna för dem särskilt lämpade åttaklassiga flickskola? Jo, staten ger enligt utskottets förslag endast manliga skolor, gossrealskolor och gossgymnasier. Jag tillåter mig här att med några ord beröra, varför det för flickorna verkligen icke är ett gott byte, om man skall byta ut den åttaklassiga flickskolan mot den fyraåriga realskolan. Icke minst från läkarhåll har man vänt sig mot en sådan utveckling av flickskolväsendet, att den fyraåriga realskolan skulle ersätta den åttaklassiga flickskolan. Det kan icke bestridas, och det har gjorts gällande med stor enstämmighet från läkarhåll, att med flickornas fysiska och psykiska utveckling förhåller det sig så, att under de sex åren i bottenskolan, då de skulle gå i folkskola, äro de lika gynnsamt ställda som gossarna i fråga om fysiska och psykiska krafter. De äro lika väl utvecklade som gossarna, ja, ofta tidigare än dessa vid denna tid. Under den tiden skola de gå i den långsammare skolformen, där man icke har något jäkt; men under den följande perioden, i åldern mellan 12/13 och 15/16 år, vilken ålder betyder för flickorna försvagade möjligheter till forcerat arbete, i just den åldern, då de icke äro jämställda med gossarna i fråga om arbetsduglighet, då skola de pressas in i den fyraåriga realskolan med dess i hög grad forcerade arbetstakt, vilken är en följd av att dessa skolor äro blott fyraåriga. Det är på denna grund man måste beklaga, ifall den fyraåriga realskolan på många platser i detta land skall ersätta den åttaåriga flickskolan.

Jag skall tillåta mig att fästa kammarens uppmärksamhet vid ett yttrande av herr Rydén på förmiddagen. Han förklarade sig vara en entusiastisk anhängare av samundervisningen. Med anledning härav vill jag blott erinra om, att man i detta utlåtande gång på gång uttalar sig för att undervisningen bör individualiseras. I kapitlet om gymnasiet är detta det stora huvudkravet, att undervisningen skall individualiseras efter elevernas olika anlag och intressen. Det skall vara idealet för undervisningen. Men vad man än kan påstå om samundervisningens fördelar, ett är visst, icke befordrar den ett individualiserat

arbetssätt. Särundervisningen har i detta hänseende otvivelaktigt ett bestämt företräde. Detta ligger i så öppen dag, att det knappast är nödvändigt att ytterligare utveckla det. Man må hava vilken mening som helst om sam- eller särundervisningen, men man torde icke med framgång kunna bestrida, att särundervisningen under alla förhållanden har den stora fördelen, att den befordrar ett individualiserat undervisningssätt. »Ur denna synpunkt», heter det också i reservanternas uttalande på sidan 219, »är med hänsyn till olikheten mellan könen i utvecklingstempo och intresseriktning särundervisning enligt utskottets mening bättre än samundervisning i stånd att tillgodose såväl gossarnas som flickornas särskilda anlag och begåvning; särundervisningen gör det möjligt att planmässigt anordna flickornas undervisning på ett efter deras egenart särskilt avpassat sätt.» Alla dessa vackra ord om nödvändigheten av mera individualiserade undervisningsmetoder få alltså icke gälla, när man nu går att lösa flickskolefrågan i utskottets förslag. Då äro de fullkomligt bortblåsta; då talas om entusiasm för samundervisningen. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten vid denna egendomliga inkonsekvens. Jag är nämligen för min del icke någon motståndare till samundervisningen i och för sig, men jag är övertygad om, att på grund av de moderna kraven på individualiserad undervisningsmetod är särundervisningen att föredraga.

Utskottets förslag i denna del går vidare ut på att vid sidan av läroverkens öppnande upprätta nya högre allmänna läroverk för flickor. Även reservanternas hava med tillfredsställelse hälsat detta förslag. Men när det gäller dessa flickläroverks organisation, har det icke längre funnits någon grund för tillfredsställelse. Trots att departementschefen i propositionen talat vackra ord om flickornas behov av särskilda skolformer, trots att skolkommissionen i sitt stora betänkande starkt understrukt detta krav och föreslagit icke mindre än tre olika flickskoletyper hava dessa första statsläroverk för flickor organiserats utslutande som gosskolor. Icke en ansats, icke ett försök att realisera de löften, som man givit och som även i propositionen upprepats. Här hade man haft möjlighet att infria löfterna. När staten för första gången skall upprätta särskilda läroanstalter för flickor, fanns verkligen all anledning att infria löfterna. Men så sker icke. Dessa läroanstalter organiseras i stället som gosskolor.

Därtill kommer en omständighet, som för flickornas vidkommande är av särskilt betänkelig beskaffenhet, av anledningar, som jag nyss omnämnde, nämligen att lärjungarna i dessa flickläroverk få icke åtnjuta förmånen av den dubbla anknytning till folkskolan, som kommer övriga läroverk till del. Dessa flickläroverk skola samtliga anknyta till folkskolans sjätte klass. Jag har nyss anfört de skäl, som för flickornas vidkommande tala för en anknytning till den fyraåriga folkskolan. Denna är bättre för gossar, men framför allt är den bättre för flickor än anknytningen till folkskolans sjätte klass. Men icke ens den förmånen komma flickorna här att få, om man går in för den föreslagna organisationen.

Den åttaklassiga flickskolan förtjänar verkligen inför det öde, som mångenstädes i vårt land nu väntar den, att det i riksdagen erinras om, att den gjort en stor insats i vårt lands skolväsen. Den har under hängivet arbete steg för steg vuxit fram till en för flickor särskilt lämpad och gynnsam skolform. Denna åttaklassiga flickskola har sedan länge förverkligat mycket av vad som nu framföres såsom moderna reformkrav för läroverken. Den har icke haft karaktären av pluggskola, den har skapat den lugnare arbetstakt som varit av särskild betydelse för dess elevmaterial; den har givit större utrymme åt praktiska ämnen, åt handens arbete, än vad någonsin kan ske i den statliga organisationen, i den numera förkortade realskolan, o. s. v. Denna 8-klassiga flick-

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

skola för fram till ett bildningsmål, som ligger mellan realskoleexamen och studentexamen. Den har, enligt mångas bestämda övertygelse och erfarenhet, som knappast någon annan skolform i vårt land förstått att fylla skolans fostrande uppgifter på ett sätt, som är värt allt erkännande.

Det är därför beklagligt, att denna skola, trots alla vackra ord om uppskattningen av dess insats och nödvändigheten att tillgodose den kvinnliga ungdomens krav på en speciell skolform, i alla fall nu på många orter i detta land skall nedläggas, utan att staten har gjort något för att införliva denna skolform med den statliga skolorganisationen. Jag tillåter mig verkligen att säga, att om det nu föreliggande förslaget rörande den kvinnliga ungdomens undervisning av riksdagen antages, får denna ungdom på många orter härnäst betala de billigare utbildningsmöjligheterna med förlusten av en ojämförligt bättre och för dem mera avpassad skolform. Med andra ord: De få erlagga ett ganska högt pris för de billigare terminsavgifterna.

Jag skall slutligen också i korthet beröra vad propositionen innehåller rörande *realskola och gymnasium*. Jag ser att tiden är framskriden, så jag skall nöja mig med några påpekanden.

Det är en punkt i detta utskottsförslag, som synes mig vara i alldeles ovanlig grad överraskande och minst sagt mindre väl genomtänkt. Det är utskottets förslag, att man skall vinna inträde till realskolan utan någon inträdesprövning alls. Utskottet fastslår som princip, att man skall vinna inträde, om man har fullt betyg ifrån folkskolan och fastslår tillika, att detta är en konsekvens av bottenskoleidén. Gentemot detta uttalande vill jag först säga, att detta uppenbarligen innebär en missuppfattning av denna idéns innebörd. Det är uppenbart, att bottenskoleidén, när det gäller övergången till ett differentierat skolsystem, förutsätter en successivt fortgående gallring. Det måste ske en gallring mellan varje klass i skolorna, och det måste naturligtvis också ske en gallring vid inträdet i skolan. Jag vill därvid framhålla, att skulle detta utskottsförslag, som det nu ser ut, föras igenom, blir följderna, att man i realskolan får ett mycket osovrat lärjungematerial. Detta är särskilt betänkligt för den fyraåriga, den kortare realskolan. Ty vad det betyder för en skolform, som från början måste vara inriktad på forcerat arbete, vad det betyder för en skolform, som det första året börjar med ett främmande språk och nästa år med ett annat, det säger sig självt.

Jag vill vidare säga, att ett sådant sätt att lösa frågan är i högsta grad inhumant mot barnen. Ty vad blir följderna? Jo, följderna blir, att den inträdesprövning, som de sluppo vid inträdet till första klassen, den få de vid flyttningen till andra klassen. Där måste de, som icke kunna följa med, bli kuggade. Jag vill vidare erinra om den konsekvens detta måste medföra nämligen, att man måste räkna med ett större antal kvarsittare, alltså ett mindre antal platser för nytillkommande elever i ettan.

Ja, detta är blott några randanmärkningar till detta förslag, och jag tror, att kammaren skall ge mig rätt i, att det är bra litet genomtänkt.

Nu finns det visserligen ett tillägg, som gör, att konsekvenserna av detta förslag ej bli så vittgående. Det står nämligen, att om icke alla sökande kunna komma in i första klassen, då skall prövning ske. Det kommer vi till om talet fall att inträffa, men jag erinrar dock kammaren om att på de platser, där man icke har flera sökande än platser i klassen, där skola barnen alltså slippa prövning. Men det kan ju under sådana förhållanden hända, att när de gossar och flickor, som anmält sig till inträde i första klassen under förutsättning, att de ej behövde pröva, komma till skolan på hösten, de mötas av ett anslag: Här ha anmälts flera än som kan komma in, alltså skola ni pröva. De ha då gått i den föreställningen, att de icke skulle pröva, och så få de denna trevliga

underrättelse. Hur man än ser på förslaget, vittnar det om, att man icke tänkt sig in i detsamma.

Reservanterna ha på denna punkt helt enkelt för sin del förklarat, att det rättvisaste sättet otvivelaktigt är, att prövning sker med alla, som söka in. Reservanterna äro visst icke främmande för tanken, att man kan begränsa prövningen till vissa ämnen, men den saken överlåta de åt Kungl. Maj:t och uttala sig för en prövning på väsentligt samma sätt, som hittills har varit fallet vid inträde i läroverkets första klass.

Vad slutligen gymnasiet beträffar, så har jag redan berört, att man går in för en individualisering av studierna. Man går in för metoder, som skola utveckla lärjungarnas personliga anlag och intressen. I stället för det fasta linjesystem, som man nu har, vill man ha ett helt annat system, vars karakteristikum är rörlighet, ett system med den allra största grad av rörlighet. Man skall ha en grupp av s. k. kärnämnen eller kvalitetsämnen. De skola vara obligatoriska och av ett begränsat antal. Sedan skola lärjungarna ha rätt att välja till ett visst antal ämnen. Utskottet har på detta sätt gått in för en begränsning av ämnenas antal under gymnasiets två eller tre sista år till sju, varav trenne skulle av eleverna få väljas.

Jag erkänner, att detta förslag ur flera synpunkter verkar vid första påseende ganska tilltalande, men ju mer man sätter sig in i det, finner man, hur vittgående det är i sina konsekvenser. Det visar sig otvivelaktigt kräva betydligt ökade utgifter för gymnasiet. Det fordras, för att detta skall kunna genomföras, en utökning av skolans lärarekrafter. Vidare ligger det i öppen dag, att det blir mycket svårt att organisatoriskt sammanhålla ett gymnasium, som konstrueras på det sättet. Utskottet säger visserligen — och det är ju gott och väl, att man haft ögonen öppna för detta — att »denna individualisering givetvis ej får drivas för långt och i varje fall icke så långt, att hela undervisningsarbetet i skolan så att säga rives upp, eller så, att skolans högsta ringar eventuellt upplösas i lika många linjer som antalet lärjungar i ringen». Men, mina herrar, farhågorna äro icke avlägsnade enbart därigenom, att man pekar på dem, ty i själva verket skulle ett förslag, som det utskottet nu föreslår riksdagen att binda sig för, komma att medföra mycket vittgående konsekvenser beträffande skolans organisation, rörande antalet lärarekrafter m. m. Även ur elevernas synpunkt torde de förmenta vinsterna komma att uppvägas av påtagliga nackdelar.

Jag vill peka på en dylik betänklig påföljd. Redan nu, med det fasta linjesystem vi ha, förekommer det vid studenternas tillträde till universiteten en mängd kompletteringar till studentexamen. Jag ber kammaren tänka på, i vilken grad dessa kompletteringar vid universiteten, med den tidsutdräkt de medföra, komma att ökas, om gymnasiet organiseras efter den nya metoden, och om alltså eleverna lockas att så att säga välja yrke och specialisera studierna på ett för tidigt stadium. Det visar sig sedan, när de gått ut ur gymnasiet, att de i själva verket ha lust och fallenhet för något annat. Någon har kanske tänkt sig att bliva lärare, men beslutar sig för att bliva läkare. Han har då lagt gymnasiestudiet på vissa ämnen, och så måste studentexamen i stor utsträckning göras om vid universitetet, helt enkelt beroende på det faktum, att valet av levnadsbana skett för tidigt. Att så komme att ske i en mängd fall, om detta förslag till gymnasiets organisation skall genomföras, torde med en till visshet gränsande sannolikhet kunna förutses. Och det kommer att betyda stor tidsutdräkt och ökade kostnader för denna ungdom.

Såsom lektor i kristendoms-kunskap kan jag icke underlåta att inför kammaren erinra om ännu en konsekvens av det nya system, som här skulle införas vid våra läroverk. Och det är den konsekvensen, att ämnet kristendoms-

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

kunskap skulle försvinna från gymnasiet såsom obligatoriskt ämne. När jag påpekar detta, och när jag med beklagande gör det, så är det därför, att jag är övertygad om, att detta ämne, rätt handhaft och med undervisningen byggd på objektiv, vetenskaplig grund, är av stor allmänbildande och fostrande betydelse. Jag kan därför icke finna annat än att det vore en stor förlust, om det skulle försvinna såsom obligatoriskt ämne från gymnasiet. Jag vill erinra därom, att detta ämne är det enda, i vilket eleverna i gymnasiet närmare konfronteras med livsåskådningsfrågorna. Det är det enda ämne i gymnasiet, i vilket eleverna föras i närmare kontakt med den mänskliga tankens arbete, med de centralaste och viktigaste av livets frågor. Det är det enda ämne, där eleverna komma i kontakt med de etiska problem och få tillfälle till diskussion om dessa problem. Det är min bestämda övertygelse, att ämnet har ett stort bildningsvärde, och jag är lika övertygad om att det hör till de ämnen, som ha den största betydelsen för skolans fostrande och karaktärsdanande uppgifter. Jag vet, att många av kammarens ledamöter icke dela denna min uppfattning. En och annan måhända t. o. m. gläder sig åt denna konsekvens av förslaget. För min del vill jag säga, att det finnes ingen punkt i det föreliggande förslaget, som bedrövat mig mera än just denna, då jag fann, att det var stora utsikter till, att det skulle gå igenom här i riksdagen. Att man från olika partiers sida har velat gå in för ett skolförslag med denna visserligen mycket förbisedd men i alla fall betydelsefulla konsekvens, det finner jag beklagligt. Och det var i hög grad oväntat, att stödet för detta förslag skulle komma från folkfrisinnat håll och från bondeförbundet.

Till sist vill jag också med några ord beröra de anmärkningar rörande *kostnaderna* för vårt, reservanternas, förslag, som herr Rydén framlade. Eller rättare, jag hade tänkt beröra det, om herr Rydén varit inne i kammaren. Jag finner emellertid att han, liksom tidigare då herr Lindskog och herr Lindman berörde detta, icke är i kammaren närvarande — såvitt jag kan se. Jag vill emellertid för kammarens ledamöter återigen fastslå, huru det förhåller sig med herr Rydéns kostnadsberäkning. Han säger, att vårt förslag skulle gå till 3,500,000 kronor, och jag tänkte då genast, när han samtidigt lovade, att vem som ville skulle få se på hans kostnadsberäkning, att jag skulle begära att få se densamma. Men jag frångick denna tanke, då jag genast kunde konstatera, att 3,000,000 kommit till, beroende på en fullkomligt oriktig uppfattning av vad som står i reservanternas framställning. Det finnes icke ett spår av grund för det påståendet, att reservanterna här gått in för att terminsavgifterna i flickskolorna skulle borttagas eller göras lika låga som i statsläroverken. Vad vi sagt, det är bara, att man bör utreda, om icke hemmens kostnader för flickornas utbildning må kunna minskas i möjligaste mån, och vad vi starkare än utskottets majoritet betonat är, att staten icke i detta fall kan gå längre än kassan, de finansiella förhållandena tillåta. Då man, mina herrar, finner, att man i en kostnadsberäkning, som slutar på 3,500,000 kronor, på det sättet genast kan eliminera bort 3,000,000 kronor såsom vilande på en påtagligt felaktig och falsk förutsättning, då intresserar man sig icke för beräkningen i övrigt.

Men eftersom jag ändå kommit in på detta, vill jag påpeka, att när herr Rydén gör gällande, att det är billigare med den 4-åriga realskolan än med den 5-åriga, och att reservanternas förslag är dyrare än utskottets förslag, beroende på, att reservanterna icke vilja ha den 4-åriga realskoleformen i så stor utsträckning som den 5-åriga, så kan detta resonemang föras med någon grad av sannolikhet, endast försåvitt man tager hänsyn enbart till statsutgifterna för de högre skolorna. Men det är icke riktigt, om man ser saken även från allmän finansiell synpunkt och från synpunkten av kommunernas och statens

kostnader för folkskolan. Det är nämligen alldeles uppenbart, att det första året i den 5-klassiga realskolan svarar mot två år i folkskolan. Och i många fall måste därför den skolformen bliva billigare för det allmänna än den 4-åriga realskolan.

Jag vill illustrera detta med ett exempel, som jag hoppas skall för kammarens ledamöter göra klart detta resonemangs riktighet. Jag vill taga exemplet från de kommunala mellanskolorna. Vi ha på en ort en kommunal mellanskola, t. ex. på två avdelningar i varje klass med 30 elever i varje. Om då på en sådan ort den kommunala mellanskolans elever samtliga komma från ortens folkskola — det finnes nämligen många kommunala mellanskolor, där praktiskt taget alla elever komma från platsens folkskolor — och man går in för den av herr Rydén så starkt kritiserade tanken att utbygga den kommunala mellanskolan med ett år, så att den blir 5-årig, vad betyder det? Jo, det betyder helt enkelt, att denna enda klass, som här tillbygges, svarar emot två folkskoleklasser. Det måste alltså bliva billigare att införa denna klass på en sådan ort, där lärjungarnas stora flertal komma från platsens folkskola. Det blir billigare att här inrätta en 5-årig realskola än en 4-årig, och det beror helt enkelt på det förhållande, att ett av åren i mellanskolan svarar mot två folkskoleår. När därför herr Rydén söker göra gällande, att det förhållandet, att vi icke gått in för den 4-åriga realskolan i samma utsträckning som utskottsmajoriteten, skulle innebära en väsentlig fördyring, så tål icke heller den punkten en närmare granskning.

Mina damer och herrar, jag har alltför länge tagit kammarens uppmärksamhet i anspråk. Det föreliggande förslaget omfattar emellertid ett så stort komplex av frågor, av största betydelse för hela det högre skolväsendet i detta land, att jag det oaktat endast flyktigt kunnat beröra en del av dem. Man torde utan överdrift kunna säga, att riksdagen sällan haft att fatta beslut om ett så vittgående reformförslag, som föreligger i så outrett skick. Läroverken skola från grunden ombildas, men förslaget till deras utbildning vilar endast delvis på den framlagda propositionen. Och detta förslag har aldrig som helhet eller i viktiga detaljer utställts till myndigheterna för yttrande.

Jag kan icke heller undgå att erinra om, att herr Rydén vid flera tillfällen och nu senast i dag har talat om att här förelåg en samförstånds lösning. Ja, denna samförstånds lösning, den ser i själva verket ganska egendomlig ut. Att praktiskt taget hela den bildade opinionen i detta land utanför riksdagen, målsmännen för de högre skolorna och universiteten, ha avvisat densamma, det säger visserligen enligt herr Rydéns mening ingenting men det oaktat en hel del. Att man har avvisat den beror otvivelaktigt på graden av den hänsyn och det tillmötesgående, som visats motsidans uppfattning. Graden av denna hänsyn ställes i sitt rätta ljus genom ett enda litet faktum. Kritiken har ju riktat sig framför allt emot att den 6-åriga botten skolan i så stor utsträckning skulle införas såsom huvudform. I denna avgörande punkt har ingen som helst jämkning gjorts. Tvärtom har det skapats dubbla avdelningar av den 4-åriga realskolan vid läroverk, där enligt propositionens förslag endast enkla avdelningar skulle förekomma. Jo, det har verkligen skett en jämkning i en enda detalj, och det är just denna, som utvisar graden av det tillmötesgående, som visats oss. Haparanda samskola skall bliva 5-årig i stället för 4-årig. Det är den enda verkliga grunden för kravet på att vi skulle erkänna detta som en samförstånds lösning. Att vi icke kunna göra detta, det beror alltså på det minimum av hänsynstagande till motsidans uppfattning, som här föreligger från herr Rydéns sida. Det kan synas obilligt, endast om man är fången i den botten skoledogmatism, som herr Rydén här i dag företrätt.

Gent emot reservanterna ha under de senaste dagarna skarpa uttalanden fällt, icke minst av skolutskottets ordförande. Och enligt tidningsreferat

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsende
m. m.

(Forts.)

skulle herr Rydén i Göteborg bland annat ha sagt, att reservanternas ståndpunkt grundade sig på moraliskt mindervärdiga motiv, och att denna vore uttryck för en ren klassegöism. Dessa uttryck hava förekommit i tidningsrefe-
raten, och jag har icke sett dem dementerade. Jag utgår alltså ifrån, att de återge herr Rydéns ord. Hava herr Rydéns ord fallit så, skall jag inskränka mig till ett par korta anmärkningar. Den första är den, att jag finner det vara ett ganska vågat val av invektiv, när herr Rydén åberopar moraliska instanser mot reservationen och reservanterna. Och den andra anmärkningen är den, att jag finner det vara ett oförsiktigt bruk av invektiv, när herr Rydén talar om, att klassegöistiska bevekelsegrunder skulle ligga bakom reservationen. Reservanterna kunna lugnt be dem, som intressera sig för denna beskyllning, läsa igenom och taga kännedom om reservationens innehåll och förslag. Och göra de det, kan man vara förvissad om, att de komma icke att röna något som helst intryck av herr Rydéns påstående.

Jag kan icke finna annat än att det varit betydligt klokare, om herr Rydén äntligen under dessa dagar hade velat försöka sig på att införa allmänheten och införa den svenska riksdagen sakligt vederlägga reservanternas argument. Dessa argument föreligga i de avgivna motionerna, och de föreligga i den här framkomna reservationen. Av dylik saklig kritik hava vi fått oerhördt litet från den andra sidan. Vi hava fått mycket litet därav i skolutskottet, under ständiga hänvisningar till den knappa tiden och brådskan, och vi hava fått ännu mindre av sakligt bemötande här inför riksdagens andra kammare. Jag ber att få säga, att jag tycker, det hade varit andra särskilda utskottets ordförande värdigare att i detta historiska ögonblick verkligen söka gå in på en saklig diskussion icke minst i själva den grundläggande huvudfrågan: botten-skolefrågan. Men denna förde han undan med en enda gest, som visade, att han ansåg den frågan slutdebatterad, en ståndpunkt, som herr Rydén intog redan 1918, och att det var obehövt med all vidare saklig diskussion. Jag tillåter mig alltså, mina damer och herrar, efter den debatt, som hittills förts, konstatera, att våra argument, särskilt i själva huvudfrågan, kvarstå obesvarade.

Herr andre vice talman! Jag skall be att för min del med instämmande i herr Lindskogs yrkande få yrka avslag på utskottets förslag i nu föredragna del samt att i överensstämmelse med herr Dahls m. fl. reservation punkt II mom. a) få yrka, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t må efter den ytterligare utredning, som kan befinnas påkallad, till 1928 års riksdag framlägga förslag därom,

att realskolan anordnas såsom femårig, anknyttande till fjärde klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

och att vid läroverk å ort, för vilken genom kommunal representation framställning därom göres, må kunna efter Kungl. Maj:ts prövning av förevarande behov vid sidan av den femåriga realskolan anordnas även linje, anknyttande till sjätte klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer.

På hemställan av herr andre vice talmannen, som ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna, beslöt kammaren, enär tiden var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, att uppskjuta den vidare handläggningen av förevarande utlåtande till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.